

טור נופך ספיר

הלכות פסח

בסד

סימן תכט

תניא שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם הפסח שלשים יום. הלכך שלשים יום קודם הפסח חל עליו חובת ביעור כאשר אבאר:

מצאתי כתוב מר"ח ניסן עד אחרי אסרו חג אין נופלין על פניהם לא ביום ולא בלילה ואין אומרים צדקתך צדק במנחה בשבת ואין מתעניין ואין מספידין. והכי איתא בפ"ק דמסכת סופרים מפני מה אין מתעניין בניסן מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם בי"ב יום וכל אחד עשה ביומו יו"ט ואין מתעניין בו עד שיעבור ניסן.

הקמת המשכן הורידה את השכינה לעולם העשיה ועל נאמר בשיר השירים "באתי לגני אחותי כלה" לבית גינוני למקום שהייתי שם בתחילה. והביאור בזה הוא שכאשר נברא אדם הראשון השכינה הייתה כאן בגן הארץ כמ"ש קול אלקים מתהלך בגן לרוח היום. באו שבע דורות וסלקו את השכינה מעל שבעה רקיעים כמ"ש בימי חנוך "אז הוחל לקרוא בשם ה' שנעשה שמו חולין. בא אברהם אע"ה והוריד אותה רקיע אחד וכו' עד שבא משה שהוא שביעי לאברהם והורידה לארץ. וזה נעשה ביום הקמת המשכן. כיון שירדה שכינה לגן הארץ שזו מלכות דעשיה באו עמה י"ב גבולי אלכסון שלה שהם י"ב מלאכים נושאי הכסא וכאן אלו י"ב הנשיאים.

והבכורות מתעניין בערב פסח ותלמידים מתעניין בו שני וחמישי ושני מפני חילול השם ג' ימים. ונ"ל דהנך ג' ימים אחר הפסח קאמר כמו שרגילין באשכנז להתענות ג' ימים אחר הפסח וכן אחר הסוכות מפני שהם ימי משתה ושמחה ושמא מתוך כך באו לידי עבירה וסמכו אותם אקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וגו':

סימן תל

שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב "בעשור לחודש הזה ויקחו להם שה לבית אבות שה לבית" ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם ונמצא שי' בחדש היה שבת ולקחו להם כל אחד

שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו. ושאלום המצריים למה זה לכם? והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול:

ההסברים הפשטיים מסודרים בהגדה של פסח של הרב מנחם כשר עמוד 54 עיי"ש. והטעם הסודי הוא ש"שבת הגדול" זו הבינה שמכחה יצאו ישראל מארץ מצרים. וכן על זה הדרך סתם שופר זו מלכות שופר גדול זו בינה. סתם שם זו מלכות שם גדול זו בינה. כתוב "וחמושים יצאו בני" מארץ מצרים" אל תקרי חמושים אלא חמישים אלו נש"ב שהוציאו את בני" ממצרים.

סימן תלב

וקודם שיתחיל לבדוק יברך "בא"י אמ"ה אקב"ו על ביעור חמץ" שבדיקה זו תחלת ביעור ומיד (ס"א שמיד) אחר הבדיקה הוא מבטלו.

כתב הרמ"ע מפאנו "ביעור" גימ' רפ"ח ששביעור החמץ מבררים את שארית הרפ"ח.

ובעל העיטור כתב איכא מאן דמברך שהחיינו דהא מזמן לזמן קאתי. ואיכא מאן דאמר דלא בריך דהא לא קבע ליה זימנא דהא מפרש בים ויוצא בשיירא ודעתו לחזור אפילו מראש השנה צריך לבדוק, ומסתברא רשות הוא ומאן דבעי מברך. וא"א הרא"ש ז"ל כתב שאין מברך שהבדיקה היא לצורך הרגל וסמכין אומן דרגל.

מין פאר הדור זצוק"ל היה דורש בכל שנה שדעת ה"פרי חדש" כן לברך שהחיינו ולכן יקנה פרי חדש לקיים סברת הפרי חדש. וכיצד יעשה? יברך על ביעור חמץ ומיד יבדוק כדי שתחול הברכה על מה שבדק. לאחר זמן מה יפסיק ויברך ברכת הנהנין וברכת שהחיינו כנ"ל. והסוד נראה שכאשר מתברר ניצוץ מרפ"ח ניצוצין הוא חוזר לחיים כי עולה לאצילות למקומו הראשון כמ"ש אלכה ואשובה אל אישי וזה להם חיים.

וכתב עוד א"א הרא"ש ז"ל יש אומרים שאין לבדוק לדבר עד שיגמור כל הבדיקה ויש מוסיפין עוד לומר שאם שח בדברים שלא מעין הבדיקה שצריך לחזור ולברך, וכל זה איננו שוה לי. אלא שיש ליזהר שלא לדבר בין הברכה לתחלת הבדיקה אבל משהתחיל לבדוק לא הוי שיחה הפסק, מידי דהוה אישיבת סוכה והאדם המדבר בתוך סעודתו דלא הוי שיחה הפסק להצריך לחזור ולברך על ישיבת סוכה וברכת המוציא! ומיהו

לכתחלה טוב לזוהר שלא לעסוק בשיחה בטלה עד שיגמור כל הבדיקה כדי שישים אל לבו לבדוק בכל המקומות שמכניסין בו חמץ.

ובברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים. ואם בעל הבית אינו יכול לטרוח ולבדוק בכל המקומות שבבית יעמיד כל בני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש במקומו על סמך הברכה שבירך בעל הבית שעשורה שעושין מצוה אחת, אחד מברך לכולם:

בדיקת החמץ בלילה נועדה לבדוק שאין חמץ שאינו ידוע מן הבית. סוד מצוה זו הוא בית זו ספירת המלכות והיות והיא יורדת כל לילה לעולם הבריאה יש בה אחיזה של הקלי' שהם החמץ הרוחני. בדיקת החמץ באה לטהר אישה לבעלה.

מה הוא החמץ הרוחני? כתב בספר קה"י: "חמץ בחינת ז' מלכין דמיתו שהיה ז' דדכורא וז' דנוקבא, כל אחד כלול מעשר עם הכולל (141) גימטריא חמץ וג' אותיות, (3+138) חמץ במילוי (חת מס צדי גימ' 602) גימטריא ז' פעמים אלהים (7*86) סוד ז' מלכין. סוד שבע מלכין התבאר בראשית אדרא רבא על ידי הרשב"י ובאריכות בספר עץ חיים ואוצרות חיים. גם ידוע ש"מץ" בא"ת ב"ש הם י"ה כך שחמץ היה "חיה" וכעת הפך ל"חמץ" וביעור החמץ והברכה מחיים את הניצוצין קדישין שמחיים את הכלים השבורים של המלכים.

סימן תלג

והבדיקה צריך שתהיה לאור הנר ולא לאור הלבנה ולא לאור החמה אפילו אם בודק ביום כגון שלא בדק כליל י"ד ובודק ביום י"ד אפילו הכי צריך לבדוק לאור הנר.

כאמור הבדיקה באה לטהר את המלכות מאחיזת הקלי' כמו שעושים מבצע צבאי לטהר מקום מאחיזת המחבלים. טיהור המלכות חייב להיות לאור הנר דוקא וזה יובן מכוונת הנר שהתבארה באריכות בהלכות חנוכה. תורף הדברים שנר רומז על ג' יחודין עליונים שיש לז"א עם הבינה התפארת והמלכות והם: הו"האהיה, הו"ה אלקים, הו"ה אדנות שעולים למספר "נר". אי נמי, נר רומז רק למלכות כמ"ש בגיטין שתי פתילות בנר אחד.

ומיהו אכסדרה כיון שאורה רב נבדקת לאורה ואפילו בחדר אין צריך נר כנגד החלון אבל מצדדין צריך נר:

אכסדרה בדרך סוד אלו ספירות נה"י והם בתפארת שאורם רב מן המלכות החשוכה הנקראת אספקלריא שאינה מאירה ולכן אין צריך נר כאמור.

אין בודקין לאור האבוקה מפני שאינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין וגם ירא שמא ישרוף בו הבית ויהא לבו טרוד ולא יבדוק יפה

מה סוד אבוקה? הנה הגמ' פסחים ח ע"א: "ואבוקה לא? והאמר רבא מאי דכתיב ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזו, למה צדיקים דומין בפני שכינה? כנר בפני האבוקה ואמר רבא אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. אמר רב נחמן בר יצחק זה יכול להכניסו לחורין ולסדקין וזה אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין. ע"כ הנה מבואר וכך נדרש בספר תיקון ז' תיקון לג דף עז ע"א שאבוקה זו השכינה ומבאר שם ה"מ תוק מדבש" שהמל' נקראת "אורה" מצד החסדים שבה ונקראת "אבוקה" מצד הגבורות שבה, כעת יובן מדוע על הסוד אין לבדוק לאור האבוקה כי היא במלכות מצד הגבורות והביעור נעשה בנר שמשתף את המלכות עם התפארת והבינה ואז יש בירור רפ"ח ניצוצין.

מה הם החורים והסדקים הרוחניים? הנה כתב בספר סודי רזא והובא בספר ילקוט ראובני על התורה – פרשת בראשית "בכל מדור (של שבעת מדורי גהינם) ז' אלפים חורין. ובכל חור ז' אלפים סדקין. ובכל סדק ז' אלפים עקרבים וכו' יעו"ש. נמצא שחורים וסדקים נמצאים במדורי גיהנם ולשם נפלו הניצוצין. אם כך ברור שאין לבדוק באבוקה כי אין לה כח דיו להכנס לגהינם ולהעלות משם את ניה"ק.

עוד נראה לי בס"ד לפי מ"ש ויאבק איש עמו שהעלו אבק עד כסא הכבוד שסוד אבק הוא כמ"ש בספר קה"י: "אבק היינו ניצוצי השכינה הנפולים, כי השכינה בחינת עפר, ואבק הוא הנופל מן העפר, והם רפ"ח ניצוצי השכינה הנפולים בסוד רפ"ח מת, ונודע שבחינת הנפילה היה בבחינת ס"ג, בסוד (תהלים נ"ג ד') כולו ס"ג יחדיו כמו שכתב הרב ז"ל (ליקוטי תורה תהלים). אבוקה זה אבק ואותיות ו"ה גימ' י"א מורה על היותם בשבי של הקל"י כי מספר י"א מורה על י"א ארורים. והנה בבדיקת החמץ אנו באים להעלותם וכיצד יעלו על ידי אבוקה הרי אינה נכנסת לחורין ולסדקים של גיהנם כאמור.

מרן הבן איש נתן סימן לאורות הפסולים והם חשש"א חלב (בצירי) שמן שומן אבוקה כדלקמן:

וכתב א"א הרא"ש ז"ל ע"כ נוהגין באשכנז שאין בודקין אלא בנר של שעוה אבל לא בנר של חלב (בצירי) שמא יטיף על הכלים ולא בנר של שומן שמא יטיף על כלי החלב ולא בנר של שמן שירא שמא יטיף על הבגדים וגם אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין:

ובודק בכל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהן חמץ כגון: אוצרות יין שמסתפקין מהן ובמקום שמצניעין שם דגים קטנים והמלח והעצים והנרות והתמרים שפעמים שהם כלים בתוך הסעודה והשמש הולך להביא

מהם ופתו בידו ומטעם זה כל חדרי הבית והעליה צריכין בדיקה שפעמים אדם נכנס בהן ופתו בידו:

ואוצרות שכר במקום שרגילין בו חשיבי כאוצרות יין להצריכן בדיקה במסתפק מהן.

מה הם יין ושכר הרוחניים? כתב בספר קה"י מספר דיעות:

יין זה דברי תורה שנאמר (ישעיה נ"ה א') ובלא מחיר יין וחלב בפרק קמא דתענית (ז), יין בחינת בינה (זוהר נשא קכ"ז). אורייתא מבינה נפקת (זוהר יתרו פ"ה), וברעיא מהימנא פרשת עקב דף ע"א ע"ב מבואר דיין הוא בחינת תורה שבעל פה, וכן הוא בזוהר ויחי ר"מ ע"א וכמו שכתב במקדש מלך שם:

ב' זה תפלה בזוהר פנחס דף רכ"ו ע"א ייני דא צלותא דמעומד משיכו דיינא עלאה דאתנטיך, ורצה לומר כי שורש התפלה להמשיך מעומקא עלאה שהוא בינה יין המשומר:

ג' בחינת זעיר כמו שאמר בזוהר ויקרא ג' ע"ב וד' ע"ע ייני עם חלבי גוף וברית, ויש לומר הטעם כי הוא כלול ז' קצוות כל אחד כלול מעשר גימטריא יין, וגם לפי שיניקתו מבינה שהוא בחינת יין המשומר:

מה הוא השכר הרוחני? כתב בספר קה"י ערך שכר: יין ושכר הן בינה וגבורה, יין בינה שכר גבורה כן הוא בזוהר פרשת נשא דף קכ"ז ע"א, וקשה דהא התרגום מתרגם יין ושכר מחמר חדת ועתיק, אמרו רז"ל (כריתות י"ג ע"ב) דשכר היינו יין ישן המשכר, ואפיק יין מגיתו מבואר דיין הוא יין חדש ושכר עתיק, אם כן משמע דשכר הוא בחינה מעולה מיין, ולדברי הזוהר נהפוך הוא דיין בינה ושכר גבורה, וכבר ידעת כמעשהו ורמיזתו בתחתונים, כך רמיזתו בעליון, ורציתי לומר דבאמת שכר עדיף כמו שהוא בשכר התחתון, ומה שאמר בזוהר דשכר גבורה היינו דבורה דאריך, וכבר ידעת דאריך נקרא עתיק בהשאלה, ועל כן מתרגם התרגום על שכר עתיק, וכבר ידעת דבינה מלבשת לגבורה דאריך ובה מאיר גבורה דאריך, ועל כן בהתיישן היין מתגבר עליו אור פנימי שבו מגבורה דאריך, וכן שכר גימטריא גבורה בינה דאריך וב' כוללים, אך לשון הזוהר בפרשת נשא שם שכתב בזה הלשון שכר מסטרא דאחידו ביה ליואי ונפקי מיין עלאה ולא תלי שערך עכ"ל, משמע דדורש שכר על גבורה דזעיר ששם אחיזת הלוויים ונפיק מיין בינה, שהגבורה שורשו מבינה ולא תלי שערך, ועל הלוויים צריך להעביר תער, דאי קאי על גבורה דאריך, קשה דהא באריך תלי שערך, ועוד דאם כן אמאי נזיר אסור בשכר, הא נזיר רומז לאריך, ושכר גם כן בגבורה דאריך, אלא על כרחך דשכר בגבורה דזעיר:

סיכום: יין ושכר הם הגבורות (שכר) ושורשם (יין) ובפסח אנו רוצים רק המתקה ולבער את החימוץ לכן יש לבדוק. אבל הבדיקה רק היכן שמסתפק מהם כלומר שיש לו קשר איתם ולכן צריך להתנתק מהם בפסח.

אבל אוצרות יין שאין מסתפק מהן ואוצרות שמן אפילו אם נסתפק מהן ומקום שמצניעין שם דגים גדולים אין צריכין בדיקה שאין דרך לכונוס בהן בתוך הסעודה מפני שידוע כמה צריכין לסעודה ומביאין הכל קודם הסעודה

וחורי הבית וזיזין הבולטין מן הכותלין שאינן גבוהין הרבה ולא נמוכין הרבה צריכין בדיקה

בית זו המלכות והחורים אלו אחיזת הקלי' שפוצעים אותה. חור לשון גבורה כי אהרן (חסד) וחור (גבורה) תמכו בידיו של משה. חור ע"א גימ' גבורה ע"ה.

מה הם הזיזים? נראה לי בס"ד "זיזים" גימ' אכדט"ם שם זה הוא חיצוניות הגבורה של המלכות (עץ חיים שער הלימוד) ומכוונים בו בד' כוסות יין בפסח ומכוונים בו במילת סומך נופלים בתפלה וכל זה מראה על נפילת המלכ' לבריאה שיש שם קצת אחיזה ולכן צריך לבדוק בזיזים.

אבל הגבוהין שאין יד האדם מגעת שם והנמוכין פחות מג' טפחים אין צריכין בדיקה ובירושלמי חשיב גבוהים למעלה מי' טפחים ואינו נראה שעיקר תשמיש אדם הוא למעלה מי' אלא כדפרישית שאין יד האדם מגעת שם:

יד אדם זו ספירת החסד ואין צריך לבער את החסדים.

פחות מג' טפחים הווי לבד. דין זה נזכר גם במסכת שבת ובמסכת סוכה ומה הסוד בהלכה זו? הנה חתני היקר הרב שאול שרעבי שליטא אמר לי במסיבת שבע ברכות לבנו הבכור הרב אלחנן שליטא שהתקיימה בביתנו ג' ניסן תשפה שהסוד נעוץ בספר "עץ חיים" שער ט פרק ג מהדורה תניינא "ואם תאמר והרי אמרנו למעלה שהוא מוכרח שלא יהיה הפרש בין הכלים והאור שלו רק ג' ספירות וא"כ איך ירד הכלי של הדעת מל' דבריא. התשובה הוא כי ודאי הוא דהיכא דאפשר אפשר והנה תחלה ה' זה נהנה וזה אינו חסר כי בתחלה היה הכלי נהנה מאורו בהיות הדעת למטה והאור אינו חסר ג"כ כי גם אם יעלה במקומו בדעת האצילות אין לו שום כלי שם ולכן היה חפץ להאיר בכלי שלו וכיון שירד שוב לא יעלה. אמנם כאשר ראה שיש בחי' כלי במקומו קרוב הוא אל הנאת עצמו ותועלתו יותר מלהועיל אל הכלי שלו כי עתה בעלותו למעלה במקומו יש לו כלי ושם יוכל לקבל האור לעצמו מלמעלה מן המאציל ומן הכתר בקירוב גדול ולכן עלה למעלה. והנה טעם זה יספיק לבחינת תועלת (נ"א מעלת) האור לעצמו ואמנם גם לבחינת חסרון הכלי שלו ברדתו למטה במלכות דבריא. כנזכר אינו הפסד גדול כ"כ כי מה שאנו אומרים שצריך שלא יהיה הרחק בין האור ובין הכלי שלו ג"ס לבד הוא כשיעור ג"ס דאצילות אשר שיעורם גדול אבל בבריאה כל ה"ס דבריא אינן שיעורם אפי' כשיעור ספירות א' דאצילות וא"כ הרי הוא כאלו עומדת בראש הבריאה כי כל

ה"ס דבריאה כשיעור ספירה א' נחשבין. וא"ת הרי יש הרחק בין הכלי דדעת לאור שלה ז' ספירות דאצילות כי הרי הוא עומד למעלה בדעת דאצילות. וי"ל כי אפי' בספי' דאצילות עצמן אין כ"כ הפסד זולתי בהיותו ביניהן בין האור והכלי שיעור ג"ס ג"כ ריקניות בלתי אור כלל לא הוא ולא זולתו אבל כאן אע"פ שהאור שלה עצמו עלה למעלה הנה יש אורות אחרים עומדים בסוף האצילות קרובים אל הבריאה ותוכל לקבל הארה מהם וגם תוכל לקבל הארה מן האור שלה בעצמה ע"י האורות ההם הקרובים אליה וזכור כלל זה בכל שאר הספי' כי לעולם לא יש בין הכלי ובין האור יותר מג' ספירות דאצילות ריקני' ולא נצטרך לחזור ולומר הענין בכל א' מהם. ע"כ.

נמצא שמרחק ג' טפחים הינו מדויק שפחות ממנו יש חיות לספירות ויותר ממנו אין חיות והוא הדין בחמץ שיותר מג' טפחים הווי כמבוער וד"ל.

גג היציע והמגדל שהוא משופע ואינו ראוי לתשמיש א"צ בדיקה אפילו הוא בתוך הבית וכן רפת בקר ולולין של תרנגולים ומתבן וכן חצר אינה צריכה בדיקה לפי שהעופות לא יניחו שום חמץ שלא יאכלוהו:

חור שבין יהודי לחבירו כל אחד בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו ודיו ושבין יהודי לעכו"ם אין צריך בדיקה כלל:

כאמור חור זה צלקות שיש לשכינה מאחיזת הקלי'. קיר זו השכינה כנודע מפסוק "ויסב חזקיהו פניו אל הקיר" וכן "עליית קיר קטנה" ומבואר בס"ה (תרומה קלג עא) שזו השכינה. בדיקת היהודי מסלקת את קטרוגי הקלי' מהקיר. וקיר שבין יהודי לנכרי אינו טעון בדיקה. הטעם הפשטי שמא יאמר הגוי כשפים הוא עושה ל'. הטעם הסודי נראה שקיר שבין יהודי לנכרי מסמל את קלי' נוגה ולא שייך לבדקה מחמץ כי היא עצמה קלי'.

כותל שנשתמשו בו חמץ בחורין ונפל ונעשה גל אפילו אינו גבוה ג' טפחים כדי חפישת הכלב א"צ לבדוק תחתיו כיון שיש בו סכנת עקרב שמצויין בגלים חיישינן שמא אחר שישלים בדיקתו שאין עסוק במצוה יחפש אחר מחט שנאבד לו ויבא לידי סכנה

סוד כותל התבאר בספר קה"י שאלו אותיות "כו" שם הו"ה ז"א. "תל" אלו ה"ג שבנוק' שכ"א הוא שם אלקים וה"פ פו גימ' "תל". לכן כותל זה ז"א מחזה ולמטה והמל' דבוקה בו א"ח בא"ח.

והני מילי בסתם אבל בידוע שיש תחתיו חמץ אם אינו גבוה ג' טפחים צריך לבדוק אחריו ולהוציאו משם במרא וחצינא בענין שאין בו סכנה ואם יש עליו גובה ג' טפחים מבטלו בלבו ודיו:

מטה החולקת כל הבית מכותל לכותל קאמר רשב"ג אם יש תחתיה עצים ואבנים א"צ לבדוק אלא צדה החיצון שכלפי החוץ. ואם אין תחתיה עצים ואבנים אם היא גבוהה בודק אף צדה הפנימי שיכול לעבור תחתיה ואם היא נמוכה א"צ לבדוק צדה הפנימי שאינו יכול לעבור תחתיה

סוד הלכה זו ש"מטה" זו המלכות ברדתה להיכל קדש קדשים בבריאה שאז אין יחוד עם ז"א, סוד תפלת ערבית. וזה נקרא שהיא חולקת את הבית כי היא מפרידה בין עולם האצילות לעולמות בי"ע. סתם בית זו האשה שסודה מל' (זוהר בראשית דף נ ע"ב). כאן אלו עולמות בי"ע שהם בחינת נקבה כלפי אצילות. עצים ואבנים ירמוז לזו"ן דבי"ע כי עץ זו הת"ת ואבן זו המל'. כאשר יש יחוד זו"ן בעולמות בי"ע (כגון ביום שבת) אין צריך לבדוק אלא צדה החיצון שהוא סוד החלל שנוצר בעליית העולמות כנודע משער הכוונות שער דרושי השבת שער א ששם יש סכנת אחיזה אל הקל' וזה הוא אלקים באו גויים בנחלתך.

וא"א הרא"ש ז"ל לא הביא זה בפסקיו ולא רב אלפס ואפשר משום שהן דברי יחיד דלרבנן לעולם אינו בודק אלא צד החיצון:

מרתף שמסדרין בו שורות של חביות זו אצל זו עד שנתמלא כולו וחוזרים ומסדרים שורות אחרות על התחתונות עד הקורה א"צ לבדוק אלא שורה העליונה פי' שורה אחת על פני רוחב המרתף ולא על כל שטח המרתף אלא עליונה הרואה את הקורה ואת הפתח ואחרת למטה ממנה ויש פוסקין העליונה כדפרישית ואחרת לפנים ממנה וא"א הרא"ש ז"ל פסק כסברא ראשונה:

סוד מרתף, הנה מצאנו שהר סיני נקרא "מרתף של יין" כי שם פסקה זוהמתן של ישראל וזכו לשבעים פנים של התורה ולכן יין גימ' 70. וחבית ביאר הרע"מ בפרשת פנחס רמה ע"ב שזו הבינה (בית) המחוברת לחכמה (ח). והנה יין של הבינה נקרא יין המשומר בענביו ויין של המל' נקרא יין מזוג. כמ"ש בספר קה"י "יין הוא בחינת מלכות ה' אחרונה מהשם, ועל כן צריך למוזגו ג' חלקים מים ואחד יין, ג' חלקים מים הוא יה"ו, ואחד יין הוא ה' אחרונה, פרי עץ חיים שער י"ט פרק ג' (שער ראש חודש)". יין הנמצא בחבית אינו מזוג והוא רומז על "חי בת" שזה יסוד מלכות ויש יחוד אבל יש סכנת אחיזה של השועלים המחבילים בכרמים ולכן צריך לבדוק צד חיצון שלהם כי האחיזה היא היכן שיש גילוי.

ירושלמי: בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה שמכניסין בהן חמץ בעבורים ובראשי החדשים. פי' בסעודה שעושין בעיבור השנה ובעיבור

ר"ח הילכך בתי כנסת שלנו נמי צריכין בדיקה לפי שהתינוקות מכניסין בהם חמץ:

סוד בתי כנסיות ובתי מדרשות הוא במל'. והיכן שנכנס חמץ שזה היצר הרע יש להרחיקו.

כתב ראב"ן רבי אברהם בן נתן בספר המנהיג חי בתקופת הראשונים בני אדם המכבדין חדריהם בי"ג בניסן ומכוונין לבדוק החמץ ולבער ונוזהרין שלא להכניס שם עוד חמץ אע"פ כן צריכין בדיקה בליל י"ד:

סימן תלד

ואחר הבדיקה יהא נזהר בחמץ שמשיירין להצניעו שלא יצטרך בדיקה אחרת כגון אם יטלנו עכבר בפניו או אם יחסר לחמו כגון שהניח י' ככרות ומצא ט' שאז צריך לבדוק כל הבית פעם אחרת אבל בסתם שאינו יודע אם חסר ממנו אם לאו

עכבר ירמוז לנקבה של הס"מ (ספר קה"י ערך חי שרצים). אמרו חכמים שעכבר אין דרכו לפרר את החמץ ובזה רמזו על שמה לילי' גימ' פת וגימ' "פרר". מכאן תבין מ"ש ותקח מרים את ה"תף" בידה.

אין חוששין שמא גיררה חולדה ממנו להצריכו בדיקה. ואם כפה עליו כלי ולא מצאו א"צ בדיקה אחרת כיון שאי אפשר לחולדה ולעכבר ליטלו אנו תולין ודאי אדם נטלו. אבל אם לא כפה עליו כלי ולא מצאו צריך בדיקה אחרת. לכך טוב לתלותו באויר או ליתנו בתיבה מקום שאין עכבר יכול לבא שם

סוד חולדה זו אחיזת השפחה בנוק' ונרמז שהיא דרה בעיקרי הבתים וכבר ידעת שבית זו המלכות וגם חולדה מספר ג'ן הרומז למלכות והיא חיה מזיקה. בס"ה פ' נח דף ס"ה ע"ב מדמה אנשים שיענשו בגיהנם לחודה שמגררת ומניחה ואינה יודעת למי מניחה כך אלו האנשי נקראים (תהלים מט) "יושבי חלד" שמאספים ממון ואינם יודעים למי אוספים אותו כמ"ש "ועזבו לאחרים חילם". מכל זה נלמד שהחולדה מסמלת את הנקבה של הס"מ.

והטעם שאין חוששין משום שאין לדבר סוף וכל בלא שראה את החולדה מגררת. כתב על כך בספר הזמנים – ענין בדיקת חמץ: "אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית וממקום למקום וכו' דא"כ אין לדבר סוף. (פסחים ט). הענין בזה, כמו שאמר כבוד אצמו"ר זללה"ה, אם האדם מצידו מנקה ומטהר ומברר עצמו עד מקום שידו מגעת. אז השי"ת מעיד עליו שהוא נמשך תמיד אחר רצונו ית', ויש לו חיבור עם אור רצונו ית'... וזה אין חוששין שמא גיררה חולדה

כו' דא"כ אין לדבר סוף, היינו שאין לאדם לחוש מזה מה שאין לדבר סוף, היינו שיש מקומות שאין ביכולת האדם לברר עצמו אין לו לחוש על זה, כיון שמצידו מברר עצמו עד מקום שידו מגיע ועל אלו המקומות שאין ביכולת האדם לברר עצמו, יברר אותו השי"ת, כיון שמצידו טיהר ובירר עצמו עד מקום שביכולת האדם לברר:

ואחר הבדיקה מיד בלילה יבטלנו ויאמר "כל חמירא דאיתיה ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה ליבטל וליהוי כעפרא". דהשתא אפילו אם נשאר בבית חמץ שלא מצא אינו עובר עליו דהוי הפקר ולא דיליה הוא. ולא יפרט לומר כל חמירא דאיתיה בהדין ביתא אלא דאיתיה ברשותי כדי לכלול אף חמץ שיש לו במקומות אחרות

וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג לבטל פעם אחרת ביום י"ד בסוף שעה ה' לפי שרגילין לקנות פת ביום י"ד וגם בפת ששייר בלילה למאכלו לא נתכוון לבטלו ויש לחוש שמא ישאר ממנו בבית ויעבור עליו לכך טוב לחזור ולבטלו קודם שתגיע שעה ו' שאז נאסר ואינו בידו לבטלו ומ"מ לא יסמוך על ביטול היום שלא לבטלו בלילה כי ביטול הלילה הוא עיקר בשעה ידועה מיד אחר הבדיקה וליכא למיחש שמא ישכחנו משא"כ בביטול היום דאיכא למיחש שמא ישכחנו ולא יבטל. והרב ר' פרץ כתב דבביטול הלילה יאמר כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ובביטול היום יאמר דחמיתיה ודלא חמיתיה דביערתיה ודלא ביערתיה.

ושלוחו יכול לבטל:

ביטול החמץ רומז על מצב של לעתיד לבא בו יתבטל היצר הרע כמפורש בסוף מסכת סוכה.

סימן תלה

לא בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד באיזו שעה שיזכור מהיום לא בדק כל יום י"ד יבדוק בתוך הפסח לא בדק בתוך הפסח יבדוק לאחר הפסח שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה ועל הבדיקה שלאחר הפסח לא יברך כלל:

סימן תלו

המפרש מיבשה לים או יצא בשיירא ואינו מניח בביתו מי שיבדוק ואין דעתו לחזור בתוך הפסח אם הוא קודם ל' יום לפני הפסח א"צ לבער וכשיגיע הפסח יבטלנו בלבו

מה סוד שלושים יום? הנה אלו ימי החודש (חודש מלא) שהלבנה משלמת הילוכה כל כט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים ולכן החודש לעתים מלא ולעתים חסר, לא פחות מארבעה חודשים בשנה ולא יתר על שמונה חודשים בשנה. והנה אחיזת החמץ היא בספירת המלכות ולכן שלושים יום רומז אליה. ראינו עוד סוגיות של שלושים יום וכולם מראים על קישור (כאשר זה שלושים יום או פחות) או הפרדה (כאשר זה שלושים יום או יתר).

הנה כתוב בספר לקוטי הש"ס – מסכת אבות על מ"ש "שוב יום אחד לפני מיתתך". דע כי במקום אחד בזהר אמר כי מסתלק הצ"ל שלושים יום לפני המיתה ובמקום אחר אמר שמסתלק בליל הושענא רבא, אך שניהם הם אמיתיים. כי בליל הו"ר מסתלק הצל להורות על גזירת המיתה שנגזרה עליו וע"י הסרתו והסתלקות מעליו ישלטו אז בו החיצונים וכיון שנמסר בידם לא חיישו עוד ואז חוזר הצל למקומו כי זולת הצלם אין חיות להאדם כלל. ולכן אם נגזר עליו שימות אחר י' חדשים וכיוצא מהיכן ימשכו לו עוד חיות אם לא שיחזור הצלם למקומו. ואח"כ שלושים יום קודם שימות אז מסתלק לגמרי ובאותו צל מסתלק חיות האדם יום יום עד שימות לגמרי ולזה ארז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך דהיינו יום הושענא רבה שהוא היום לפני המיתה ממש והבן. גם זה מהרב זללה"ה (עיין עוד פרע"ח שער הלולב פ"ה ומחברת הקודש שער הו"ר).

וגם שלושים יום מראים על שלמות של יחידת זמן כמ"ש בספר הליקוטים פרשת בשלח – פרק י"נחזור לענין, כי לזה אמר דבר יום ביומו, כי צריך האדם להוליד עמו שיהיה מזון אל נפשו בג"ע. וחזר ואמר (שמות ה' י"ו) ויהי ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקוטו יום יום, ר"ל ביום הששי שהוא קרוב ליום המות, שהם ששים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה, צריך שיכין ויזמין את אשר יביאו עמהם לאותו עולם, שיסדרו תורתם שתהיה שגורה בפיהם, כמו שהיו עושים הראשונים כשהיה בא מלאך המות לקחת נפשם היו מבקשים להמתין להם שלושים יום לחזור תלמודם. וז"ש והכינו את אשר יביאו והיה משנה, ר"ל בעוה"ז היו עסוקים בתורה פעם ראשונה, ובעולם ההוא פעם שניה. וגם מלשון משנה ר"ל שגורה בפיהם, וזה יהיה על אשר ילקוטו יום יום, שעסק בתורה בעוה"ז שאין אנו משיגים סודיה, כי אם כמו שמלקט שבולים אחת אחת בטורח הרבה, אבל בעולם ההוא יהיה משנה, מכמה וכמה פעמים יותר, שילמדו אותה בסודה היטב, כל אשר היו מלקטים בעוה"ז שהוא יום, ליום הגדול של מעלה.

כך מסופר על רב אשי במסכת מועד קטן דף כח ע"א ר"ב אשי איתחזי ליה בשוקא (נראה אליו אותו מלאך בשוק) אמר ליה איתרח לי (פירש רש"י המתן לי) תלתין יומין ואהדרי לתלמודאי דאמריתו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו

בידו ביום תלתין אתא אמר ליה מאי כולי האי קא דחקא רגליה דבר נתן ואין מלכות נוגעת בחבירתה אפילו כמלא נימא.

ואם הוא בתוך ל' יום צריך לבער שכבר חל עליו חובת ביעור כיון שדורשין בהלכות הפסח ואם דעתו לחזור בתוך הפסח אפילו מר"ה צריך לבער ואם שכח ולא בדק יבטל כשיגיע הפסח וענין הברכה כתב ב"ה אם הוא יודע שיש לו חמץ יברך על ביטול חמץ ואם לאו לא יברך ונראה שאפילו יודע שיש לו חמץ בביתו אין צריך לברך כיון שעיקר הביטול בלבו ואם מחשב בלבו לבטל סגי דלא מצינו ברכה על מחשבה שבלב אע"ג שנוהגין לומר כל חמירא וכו' לא מצינו שתיקנו חכמים זה אלא שנהגו כך והרמב"ם ז"ל כתב אם דעתו לחזור אפילו קודם הפסח צריך לבער שמא תתאחר ביאתו עד תוך הפסח או ביהש"מ וכ"כ הרי"ף גיאות וכן הדין בעושה ביתו אוצר ואין דעתו לפנותו קודם ל' יום א"צ לבער אלא מבטלו בלבו כשיגיע הפסח תוך ל' יום צריך לבער ואם דעתו לפנותו אפי' מר"ה צריך לבער כתב אבי העזרי ישראל היוצא מבית עו"ג תוך ל' יום צריך לבער אע"פ שהעו"ג יתן בו חמץ שהמצוה מוטלת על ישראל לבער כשיוצא ממנו והני מילי במפרש ויוצא כשיירא אבל אם נכנס הישראל בבית אחר בעיר הזאת או אפי' הלך לעיר אחרת בודק שמה וא"צ לבדוק כאן ונ"ל שא"צ לבדוק כיון שהעכו"ם נכנס בביתו אף אם נשאר לישראל חמץ ודאי מתייאש ממנו ואין לך הפקר גדול מזה:

סימן תלז

המשכיר בית לחבירו בי"ד מי שהוא המפתח בידו בתחלת ליל י"ד שהוא התחלת זמן חיוב הבדיקה עליו מוטל לבדוק אם נשאר ביד המשכיר עליו מוטל לבדוק אם בא ליד השוכר הוא חייב לבדוק:

מה סוד המפתח? בדרך הפשט המפתח פותח את מנעול הדלת ומאפשר כניסה אל הבית או החדר. בקבלה יתכנו כמה דיעות ולי נראה בסוגיה זו שהמפתח זה היסוד וכך כתב בספר קה"י "היסוד נקרא מפתח שנכנס במנעול סוד גן נעול", סוד בית הרחם נקודת ציון דידה (יסוד דמלכות) והבן, ונודע שהיסוד נקרא "שלום", וכן מפתח גימטריא שלום במילוי שי"ן למ"ד וא"ו מ"ם עם הכולל, גם היסוד הוא המפתח שעל ידו אנו פותחים כל האוצרות וסגולת מלכים, כי הוא אשד כל הנחלים והוא הכולל כולם. ע"כ גם המפתח ניתן לבעל הבית.

השוכר בית מחבירו בי"ד ואינו יודע אם הוא בדוק אם לאו אם הוא בעיר שואלו אם בדקו אם לאו ואם אינו בעיר תולין להקל לומר שבדקו ומבטל בלבו ודיו:

השוכר בית מחבירו בחזקת בדוק ומצא שאינו בדוק אינו יכול לחזור בו ולומר הטעיתי אפי' במקום שנוהגין ליתן שכר על הבדיקה וכל שכן אם כל אחד בודק לעצמו:

הכל נאמנים על בדיקת חמץ להעיד על הבית שהוא בדוק אפילו נשים ועבדים וקטנים ואפי' ידענו שלא בדק בעל הבית והם אומרים בדקנוהו נאמנים. כתב הרמב"ם ז"ל והוא שיהיה קטן שיש בו דעת לבדוק:

סימן תלח

עכבר שנכנס לבית בדוק וכבר בפיו ונכנס אחריו ומצא פרורין אפי' כדי כל הככר צריך לבדוק כל הבית, שאין דרכו של עכבר לפרר והני פרורין מעלמא אתו, וצריך לבדוק אחר הככר שהכניס העכבר.

כבר הוסבר לעיל ש"עכבר" זו הנוק' דס"א. כבר גימ' עמלק וכן ירמוז למקרה המלכים כפי שכתב בספר קה"י: כבר רומז לז' מלכין דמיתו, כן משמע מליקוטי הרב פרשת לך שפירוש לוט ישב בערי הככר בז' מלכין דמיתו ע"ש, ולא ידעתי טעם לדבר, אך קצת רמז יש כי ז' מלכין דמיתו נודע הוא שנפלו למקום הבריאה שהוא סוד עולם הכסא, כבר גימטריא "עולם הכסא" וחי' אותיות, עוד יש לומר כי ז' מלכין דמיתו הן ז' דזכר וז' דנוקבא וכל אחד כלול מיווד הרי ק"מ גימטריא "עמל", כמו שכתבתי בערך עמל ונפלו ל"י ספירות דבריאה כל אחד כלול מיווד הרי ק' גימטריא "ככר" וגימטריא "עמלק". על כן יש לעמלק אחיזה בכסא, כי הוא אחוז בכסא בסוד ק' דעמלק שהוא סוד י' ספירות דבריאה, ועל כן אין הכסא שלם ואחוז בשם בסוד ו"ה שהוא סוד ז' ספירות דזעיר וז' ספירות דנוקבא מז' מלכין דמיתו כל אחד כלול מיווד הרי "עמל" דעמלק והבן, על כן אין השם שלם רק י"ה מן השם.

נמצא שכל החימוץ מאחיזת הקל"י בעולם הקדושה. כל המקרים הנזכרים לקמן נדירים ביותר ולכן נתנו להדרש. ואכן השל"ה הקדוש כדלקמן הרגיש בזה.

ותינוק שנכנס וכבר בידו ונכנס אחריו ומצא פרורין כדי כל הככר א"צ לבדוק שדרכו של תינוק לפרר ואנו תולין הפירורין בככר שהכניס התינוק. אבל אם אין בפירורים כדי כל הככר צריך לבדוק.

מה הוא התינוק הרוחני? כתב בספר קה"י על פי הרע"מ שמילת "תינוק" זה מלאך מט"ט והוא התינוק היונק משדי אמו הנזכר בגמ' ברכות. וכן "מוחו של תינוק רופס" שבתפילין רמוז למט"ט כמו שאמר ברע"א מהימנא פנחס רנ"ח ע"א, ע"כ. ויש להוסיף לפי מה שהתבאר שהכוונה למלאך מט"ט שמקומו בעולמות ב"ע, כמו שהעלה בסידור נקודות הכסף, והוא נכנס לבית כלומר למל' דאצילות והוא מכניס לשם את האחיזה של הקל"י איתו.

ואם עכבר נכנס וכבר בפיו ועכבר יוצא וכבר בפיו או עכבר לבן נכנס וכבר בפיו ושחור יוצא וכבר בפיו או עכבר נכנס וכבר בפיו וחולדה יוצאה וכבר בפיה או שחולדה יוצאה ועכבר וגם הככר בפיה מיבעיא ככולהו אם צריך לבדוק אם לאו ורבו בהן הדיעות והמחור שבכולם אם לא ביטל צריך לחזור ולבדוק דהוי ספק דאורייתא ואם ביטל הוי ספיקא דרבנן וא"צ לבדוק

הנה כתב על זה בספר השל"ה הקדוש – מסכת פסחים – דרוש חמישי (יב) וזהו בדיקת הכיסין, אשר רמזו האחרונים כל ענייני חמץ נזכר בענין עכבר, עכבר נכנס כו', כי הוא עכברא דשכיב אדינרי. עכבר לבן ועכבר שחור, מנה לבן מנה שחור. וענין נכנס ויוצא, הוצאה והכנסה, יכולין לפרש כל האבעיות על זה. וגם הוזכר חמץ בו בכלב, כמו שאמרו כדי חפישת הכלבים (פסחים לא, ב), ובצאת ישראל ממצרים לא יחרץ כלב.

כפי שהוסבר לעיל עכבר ירמוז על נוק' שס"א שהיא מנגדת השכינה הקדושה ולכן עכבר אותיות רע כ"ב ששונא את התורה שנתנה בכ"ב אותיות.

ותו מיבעיא ככר למעלה על הקורה אם צריך סולם להורידו ואם הוא כבור אם צריך סולם להעלותו. ואם הוא כפי נחש אם צריך חבר להוציאו ולא איפשיטו וגם באלו רבו הדיעות ודינא דהנך כדינא דקמייתא שאם ביטל א"צ לבדוק ואם לא ביטל צריך לבדוק.

רבו הדיעות לגבי מילת "נחש" והביאם הרב יעקב צבי יולס בספרו הגדול "קהלת יעקב". הנה חלק מהדיעות: כתב הרב "מקדש מלך" בשם רבו שאלו ר"ת נ"דה ח"לה שפחה וכל אלו בנוק' דקל"י. עוד, הביא הרב את מה שכתוב ברע"א מהימנא פרשת נשא דף קכ"ד ע"א "ויצר הרע מסטרא דימינא דאקרי נחש ומסטרא דשמאלא כלב". הנה לך שנחש רומז ליצר הרע וכן החמץ.

אבל הראב"ד כתב דהנך בעיין לאו לכתחלה בעי אם צריך להוציאו אם לאו דודאי צריך שאם לא כן הוה ליה כמטמין בבורות אלא כשבדק וביטל מיירי ולאחר איסורו מצא ומיבעיא אם צריך להוציאו אם לאו ואין דבריו נראין שאין כאן הטמנה דכיון שביטלו אינו שלו והא דאמרינן

שלא יטמין בבורות היינו כשלא ביטלו וכ"כ הרמב"ם ז"ל על ההיא דככר
בבור שמבטלנו ודיו וכתב עליו הראב"ד שטעה ונראה שלא טעה:

סימן תלט

תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ולא ידעין אי
חמץ שקל אי מצה שקל ונכנס לבית בדוק. אם נטלתו ממקום קביעותו
אז הוי דינא הכי: אם ביטל או אפי' לא ביטל והככר אינו גדול שאפשר
שיאכלנו העכבר כולו אינו צריך בדיקה דהוי ספק ספיקא ספק מצה ספק
חמץ, ואת"ל חמץ שמא אכלו כולו ואם הוא גדול שא"א שיאכלנו כולו
ולא ביטל צריך לבדוק אבל אם ביטל בכל ענין א"צ לבדוק. אם פירש
הככר ממקום קביעותו ונטלו העכבר משם בכל ענין א"צ לבדוק:

מה סוד ההלכה "כל דפריש מרובא פריש" וכן "כל הקבוע כמחצה על מחצה
דמי" הנה כתב על כך בספר הקנה – ד"ה דינים יקרים בדיני שמים: "אמר לו בני
ולמה לא אמרין במקום כל קבוע חיישין למעוטה וידעת סוד הענין דאינה
מחצה וקורה מחצה וכן כל דפריש מרובא פריש ולא ניחוש למיעוטה למה?

סוד גדול בגלגול ובקבוע ושמע בני עניני המחלוקות דע דמה שאמר וגם
בעליו יומת אתא גם לומר שאם יסקל השור והבעל יברח אמר הקב"ה יתגלגל
בשור ויגז וימות בב"ד כי התרוהו לבעל השור ואם השור קבל דינו בב"ד
יחזור באדם וימות בהכרח כי סוף אדם למות, ודע כי נפש האדם והבהמה
לוחות ושברי לוחות וכו', ודע שאם הבהמה ההרוגה היה בעל תורה ועתה
הרגו בהמה זו חייב, אבל אם כיוון להרוג את הבהמה וניצלה ונזדמן אדם
ונהרג הואיל ולא כיוונה הבהמה להורגו והי' זימנו א"כ ודאי זה ההרוג
ממשפחת זאת הבהמה והוא גואל הדם וזימנו הש"י והרגו לכן פטור,

ולמה לא תשים דעתך לדעת דכל קבוע כמחצה הלא ידעת דתפארת מכריע
קבוע תוך העשרה מאמרות ומניח בראשו ארבע פרשיות של תפילין והנה הוא
מחצה התוכל לדון בענין אחר?

והנה כל דבריהם טי' ואי' חנויות ואי' טי' צבורין של מצה ואי' טי' ישראל ואחד
גוי הכל להרמיז הענין, ואי' כנ"י קבוע בביתה כבודה בת מלך פנימה הנה
חלקה ד' פרשיות חצי חלק עם עצמה ואי' נדה ממקומה אע"פ שהיתה קבוע תוך
הדין והרחמים הכל ידעי דמרובא פרשה וניידה הם הרחמים הגוברים על הדין
ולכן אינה החוטאת הגורמת גלותה התוכל לשנות הדוגמא, וא"כ בהיות דבר
מועט והוא איסור ודבר הרבה היתר וקבעי הרוב והמיעוט צריכים אנחנו
לעשות המועט כמחצה כדין הדוגמא והבן.

סיכום: הדוגמא של טי' ציבורים מצה ואי' חמץ אינו מקרי ורומז לטי'ס ולמלכות.
כאן הדוגמא שיש חמץ בספירת המלכות שאינה נקיה לגמרי ועדיין אינה מצה
שמורה לבעלה.

ב' צבורין א' של חמץ וא' של מצה וב' בתים א' בדוק וא' שאינו בדוק ואתו ב' עכברים א' שקל חמץ וא' שקל מצה ולא ידעין הי להאי עייל והי להאי עייל, בהא נמי תלינן להקל שאם ביטל או שאין הככר גדול דאיכא תרי ספיקי אין צריך לבדוק:

צבור אחד של חמץ וב' בתים בדוקים ואתא עכבר ושקל ולא ידעין להי מינייהו עייל. אם ב' הבתים של אדם א' או של שנים ובאו לשאול בבית אחת או שבא האחד לשאול עליו ועל חברו שניהם צריכין בדיקה אפי' אם ביטלו באו לשאול זה אחר זה אין שום אחד מהם צריך בדיקה אם ביטלו:

צבור א' של חמץ ואתא עכבר ושקל ונכנס לחצר שלפני הבית ואין ידוע אם נכנס לבית אם לאו אע"פ שקרוב לבית מאד תלינן להקל וא"צ לבדוק אם ביטל או שאין הככר גדול ראה שהכניס הככר לבית ונכנס אחריו ובדק כל הבית ולא מצא א"צ לבדוק יותר ואפי' אם לא ביטל א"צ לבדוק ואם בדק קצת מהבית ומצא אם ביטל תלינן להקל שזהו שהכניס וא"צ לבדוק עוד ואם לא ביטל צריך לגמור בדיקת כל הבית

הניח ט' ככרות ומצא י' צריך לבדוק אחר כל הט' וכן אם הניח י' ומצא ט' צריך לבדוק אחר כל הי' שאנו אומרים מה שהניח נטלו ואלו אחרים הם ואפי' אם ביטל. והא דאמרין בהניח י' ומצא ט' שצריך לבדוק אחר כל העשרה דוקא כשקשורין ביחד אבל אם אינן קשורין ביחד א"צ לבדוק אלא אחר האחד הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת אם ביטל א"צ לבדוק ואם לא ביטל צריך לבדוק יש דיעות רבות באלו פסקי הלכות ונלאתי לכותבן וכאשר כתבתי הוא הנכון:

סימן תמ

עכו"ם שהפקיד חמצו אצל ישראל אם הוא חייב באחריותו לא שנא אם הוא בכיתו או בכ"מ ברשותו חייב לבערו. וכתב ר"י דוקא כשחייב בגניבה ואבידה ובעל הלכות גדולות כתב דאפילו אם הוא שומר חנם עליו ואינו חייב אלא בפשיעה חייב לבער ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל. כתב הרמב"ם

אפילו אם אינו חייב באחריותו אלא שהעכו"ם אלם וכופהו לשלם אם יאבד חייב לבערו:

למה תרמוז מילת "נכרי" בדרך סוד? הנה כתב הארי הקדוש שהוא סוד היצר הרע וכך כתב בספר הליקוטים פרשת שמות – פרק ב' וכבר ידעת ענין בתיה מה עניינה, ב"ת י"ה, ומ"ש הכי אוליפנא רשימו דמלכא ומטרוניתא וכו', הוא סוד הלבוש הדק של הנשמה, הנמשך משם אלוה כנז' בסבא דמשפטים, וזהו אלוה. כי ו"ה מלכא ומטרוניתא, וזה הרשימו הוא הצלם, ועי"ז (שמות כ"א י"א) לא יוכל למכרה לעם נכרי, שהוא פרעה יצה"ר, כיון שבגדו בה הלבוש הנז', אלא מסטרא דבתיה נוגה. ע"כ אם כן נכרי שסודו חמץ מפקיד חמץ שסודו יצר הרע אם יש זיקת בעלות כדלעיל חייב לבער.

אם אינו חייב באחריותו אינו חייב לבערו אפילו אם העכו"ם כבוש תחת ידו ושרוי עמו בחצר וצריך לעשות לפניו מחיצה גבוה י' טפחים כדי שלא ישכח ויאכלנו ואלו גדרים וסייגים שעשו חכמים להמנע מהאיסור עצמו כמו תוספת שבת ואיסור ייחוד וכו' הלכך עכו"ם שנכנס בבית ישראל בפסח וחמץ בידו אינו זקוק להוציאו. הפקידו אצלו וקיבל עליו אחריות חייב לבערו ואם ייחד לו מקום שאמר לו הנה הבית לפניך הניחו במקום שתראה אין זקוק לבערו ופירש"י בשלא קיבל עליו אחריות ור"ת פירש אפי' קיבל עליו אחריות דכיון דייחד לו מקום אינו מצוי בביתו ולזה הסכים א"א ז"ל:

ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חבירו או אצל העכו"ם וקיבל עליו הנפקד אחריות, יש מן הגאונים שכתבו כיון שקיבל עליו הנפקד אחריות אין המפקיד עובר עליו והרב רבינו יונה כתב שהמפקיד עובר עליו אם אינו מבערו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

הטעם שחייב לבער כתב הב"י כיון ש"עיקר הבעלות על החמץ היא של היהודי. אם כן כל סרך חמץ יש לבער וכל ספק קל בעבודת השם יש לבער כי ספק גימ' עמלק.

סימן תמא

עכו"ם שהלוה לישראל על חמצו ומשכנו בידו ואמר לו הישראל מעכשיו יהא שלך אם לא אפרע לך לזמן שקבע לו והגיע הזמן ולא פרעו מותר דכשהגיע הזמן ולא פרעו נקנה לו למפרע וה"ל חמצו של עכו"ם אבל אם חסר אחד מאלו שלא משכנו בידו או שלא אמר לו מעכשיו או

שפרע בזמנו אסור. אבל כשישנן כל שלשתן אע"פ שלא הגיע הזמן שקבע עד אחר הפסח מותר גם ענין זה יובן מהסימן הקודם.

אבל ה"ר אפרים כתב דווקא כשהגיע הזמן שקבע לו קודם הפסח וכ"כ הרמב"ם ז"ל. והראב"ד השיג עליו ואמר שאם הגיע הזמן קודם הפסח ולא פרע אפילו לא אמר לו מעכשיו מותר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל.

וישראל שהלוח לעכו"ם על חמצו אם משכנו בידו ואמר לו מעכשיו והגיע זמן אפילו אחר הפסח ולא פרעו אסור אפי' אין האחריות עליו דקני ליה למפרע אבל אם לא אמר לו מעכשיו אע"פ שמשכנו בידו מותר והוא שאין האחריות על הישראל שאם האחריות על הישראל אפילו פקדון בעלמא חייב לבערו:

כאמור לעיל כל זיקת בעלות על חמץ אסורה.

סימן תמב

כל דבר שאינו חמץ גמור אלא תערובת חמץ הנקרא מחמצת כגון: כותח הבבלי שמפררין בו פירורי לחם להחמיצו, ושכר המדי שנותנין בו שעורים ומים ומחמיץ, וחומץ האדומי שנותנין בו שעורים כדי שיחמיץ, וזיתום המצרי והוא תלתא שערי ותלתא מלחא תלתא קורטמי או חמץ בלא תערובת אלא שאינו חמץ גמור והוא שחכמים קורין לו חמץ נוקשה כגון זומא של צבעים ועמילן של טבחים והוא פת של תבואה שלא הביא שליש ונותנין אותו ע"פ הקדירה לשאוב הזוהמא וקולן של סופרים ועושיין אותו מקמח והסופרים מדבקיין בו ניירותיהן כל אלו לר"א הן בלאו ואין בהן כרת ולדבריו אסור להשהותן בפסח אע"ג דקי"ל כר"ש דלא קניס בחמץ ע"י תערובת ה"מ שנתערב אחר הפסח אבל היכא שאיסורו בעין כמו שהיה מעיקרא חמיר טפי. ולרבנן אפי' לאו אין בהן אלא איסורא בעלמא ולדבריהן מותר להשהותן. ופסק הרמב"ם ז"ל כר"א שכתב תערובת חמץ עוברין עליו בבל יראה כגון שכר המדי והמורייס וכל דבר כיוצא באלו אבל דבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכול מותר לקיימו

בפסח. וכ"כ הרי"ץ גיאות ובעל העיטור כ' דתערוכת חמץ בלאו וכתב דוקא הנך שהן בעין ולא נעשה בהן מלאכה אבל אם נעשה בהם מלאכה כגון אספלנית וקילור אינו חייב לבער.

אמרו חכמים במשנה בפסחים (דף מב ע"א) "ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתוס המצרי". הפשט מבואר בגמ' ובהלכה ברכס יש כאן רמז לארבע גלויות: מצרים, בבל, מדי (ויוון) ואדום. רמזו לנו חכמים שהגלות היא החמץ והגאולה זו המצה.

חמץ נוקשה נקרא בתורה "מחמצת" וסודו מבואר בשער הכוונות דרושי הפסח דרוש רביעי והנה לשונו:

יבאר ענין החמץ והשאור מה ענינם בפסח אבל הדרוש הוא מלוקט הנה כתוב בתורה כמה שנויים ושמות מחולפים כי כתיב "לא יאכל חמץ" וכתיב "כל מחמצת לא תאכלו". וכתיב "שאור לא ימצא בבתיכם" וכתיב "משארות צרורות בשמלותם" כו'.

והענין הוא זה דע כי בז"א יש ב' בחי' מוחין א' צלם דא' וא' צלם דאבא ושניהם זה בתוך זה כנודע אבל אני מסופק במה ששמעתי אם שמעתי שהוא בבחי' מוחין דקטנות דגדלות ויש פנים לכאן ולכאן ואין בידי להכריע ולכן אכתוב את כל הדרוש בבחי' מוחין סתם ולא אזכיר אם הם דקטנות או דגדלות.

והנה בחי' שם "חמץ" הוא במוחין דמצד אבא ושם "שאור" הוא במוחין דמצד א' כי דינים דא' הם יותר תקיפין על של אבא כדמיון השאור שכחו חזק מן החמץ כי השאור מחמיץ לאחרים ולסיב' יותר אחיזה אל החיצונים בשאור שהם מוחין דא' מדאבא שהוא חמץ. והנה שם שאור הוא חסר ו' כנודע והנה הש' הוא כנגד המוח דחכמה דא' שהוא שם אלהים דידוין העולה בגימ' ש' ואת הרי' היא כנגד המוח דב' מצד א' והוא אלהים פשוט בריבועו שהוא עולה ר' ולפי שמוח הבינה הוא יותר דין ממוח החכמ' לכן הוא בסו' האחורי' דאלהי' ואות א' הוא מוח הדעת דמצד א' שהוא שם אלהים במילוי אלפין ולכן א' זו רומזת על היות מילוי באלפין אבל לפי שמוח הזה הוא גרוע וקטן מבי' המוחין האחרים לכן אין ניכר בו חשבון מילוי רק הוראת מילוי שהוא באלפין כנזכר.

ונמצא כי מלת שאר היא כללות ג' מוחין דז"א מצד א'. והנה מזה נראה כי אלו המוחין הן מן הקטנות וחמץ הוא במוחין דמצד אבא וכבר הודעתיו ענין עץ הדעת טו' שהוא בחי' היסוד דאימא שבדעת דז"א אשר נפסק בחזה ושם הוא מתגל' ואז יש מקום אחיזה אל החיצו' והנה נמצא כי חמץ ושאור הם זכרים כי הם מוחין דז"א מצד אבא ומצד א' ובהיותם עדיין בתוכו יש קצת אחיזה אל הדינין ואמנם מחמצת ומשארת הם בחי' אלו בהיות' בסוד הנקבה והענין הוא כי הנה לאה עומדת ממש באחורי' המוחין דז"א ויונקת משם ונעשים בה בחי' מוחין שבה ובחינת הארה היוצאת ממוחין דאבא אל לאה נק' מחמצת נוקבא והארה היוצאת ממוחין דא' אל לאה נק' משארת נוקב' ומלת מחמצת נגזר מן חמץ ומשארת מן שאור והנה מחמצת הוא אותיות חמץ תם וכן משארת הוא

שאר תם. וזה יובן במה שהודעת'ך בפסוק ויעקב איש תם ר"ל בעלה דמטרונית' לאה הנק' תם בסוד ומדת ימי מה היא מדת ת"ס ד' ור"ל המוחין של חמץ המאירין בלאה הנק' ת"ס נק' מחמצת והמוחין של שא"ר המאירין בלאה הנקרא' ת"ס נק' משארת. והרי נתבאר ענין הלאוין שבתור' קצתם בדכורא והם לא יאכל חמץ שאור לא ימצא בבתיכם וקצתם בנוקבא כמו כל מחמצת לא תאכלו

נמצא ד' מדרגות הן: חמץ ומחמצת שאר ומשארת. אלו מוחין דז"א מצד או"א שבתוך ז"א שיש בהן קצת אחיזה.

לפי זה יובן כל המשך הסימן.

וכן יראה דעת רב נטרונאי שהשיב על ששאלוהו על העושים יין מצמוקין ושורין אותן במים ופעמים מוצאים בהם שנים או ג' חטים אם מותר לשותותו אם נעשה קודם הפסח והשיב ודאי אסור לשותותו בפסח. אבל לבערו אם ידוע שנסחט מן חטין חמץ לתוך מי הצמוקין צריכין אתם לבערו ואם אין ידוע א"צ לבערו ע"כ ואני תמה למה אסרו היכא שנתערב קודם הפסח שהרי כבר נתבטל בס' ורי"ף פסק כחכמים שאין לאו לא בתערובת חמץ ולא בחמץ נוקשה אלא איסור דרבנן ולפי זה מותר לערבו בתחלה לפני הפסח ולהשהותו עד לאחר הפסח ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ודוקא שאין בתערובות טעם חמץ כגון כל אלו שאין נותנין אותם בו אלא לקיוהא בעלמא אבל אם יש בו טעם חמץ מחייבים עליו דטעם כעיקר דאורייתא ומיירי נמי שאין בהם כזית בכדי אכילת פרס אבל אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס חייבים עליה וע"כ השכר שעושים באשכנז מחיטין ושעורים חייבים לבערו:

כתב אבי העזרי קולן של סופרים נ"ל שהנייר בעצמו מיתקן בכך כגון עיבוד וניכר החמץ אבל אנו שמדבקין בו הקלף על הטבלא ואינו ניכר שרי:

מעשה בא' שהעמיד גבינות בחלא דשכרא ואסר רבינו אב"ן להשהותם בפסח כיון דאוקומי מוקים חשיב כמו בעינייהו:

עריכת העבדנין שנתן לתוכה קמח קודם ג' ימים אינו חייב לבער שכבר הסריח תוך ג' ימים חייב לבער ואם נתן לתוכה עורות אפי' שעה אחת אינו חייב לבער שהעורות גורמין שמסריח מיד:

הקילור והאספלגית והרטייה שנתן לתוכם קמח א"צ לבער מפני שמסריחין מיד אבל מלוגמא אינה מסרחת מיד הלכך אם החמיצה ואח"כ נסרחה צריך לבער אבל אם נסרחה ואח"כ החמיצה א"צ לבער:

כתב רב האי גאון כיון שמלוגמא שנסרחה א"צ לבער כ"ש טריאקה שמערכין בו חמץ יבש שחוק עם בשר אפעה שא"צ לבער וכ"כ הרמב"ם ז"ל דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כגון הטריאקה וכיוצא בו אע"פ שמותר לקיימו אסור לאכלו עד לאחר הפסח אע"פ שאין בו חמץ אלא כל שהוא:

וכתב עוד בגדים שכבסו אותם בחלב חטה וכן ניירות שדבקו אותם בחמץ וכל כיוצא בזה מותר לקיימן בפסח וכן העיד רבינו משולם על ר"א הגדול שהיו בגדיו מכובסין במי קמח בפסח וכ"כ רבינו אב"ן על כרים וכסתות שטחין אותן במי סובין שא"צ לבער שאין שם אוכל עליו שמאוס הוא ואינו ראוי לכלב וכתב עוד מה שנהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהן חמץ מצאתי להם סמך מן הירושלמי אמר רב הונא הטח ביתו בצק חייב לבער והא דאמר ר"ש קופת שאור שייחדו לשיבה בטלה ההוא בקופה מאוס ואם הוא בסדק שאינו יכול לחטט אחריו יטיח עליו מעט טיט:

חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו או ששרפו באש ונחרך עד שאינו ראוי לכלב

מדוע נקטו חכמים "כלב" ולא בעל חיים אחר? יובן מהגמ' בברכות (דף ג ע"א) "כלבים צועקים" שהוא אחד מג' משמרות של הלילה. לילה זמן דין והחימוץ נמשך מן הדין. סימן לג' משמרות חש"ך חימור נוער, שידי אימו כלבים וזו משמרת תיכונה שהוא חיבור ליל עם לילה כידוע. הכלב רומז לשם ב"ן שזו המלכות וזמנה בלילה. והנה לך העתקה מספר קה"י ערך כלב "ברעיא מהימנא פרשת נשא דף קכ"ד ע"א יצר הרע מסטרא דשמאלא אקרי כלב, ואפשר רומז לנוקבא דסמאל שהוא משמאל, שהזכר מימין והנוקבא משמאל, וזהו כדעת הרח"ו בהגהות שכתבנו, ואפשר שרומז לגבורה דזכר שנקרא כלב, וכן משמע פשט הלשון ברעיא מהימנא שם, וז"ל ומסטרא דשמאלא דעשו דדרגא סמאל אתקרי כלב, ומדאמר דעשו וגם סמאל דנודע שהוא בחינת דכר דקליפה, נראה שכוון לבחינת דכורא דקליפה מצד שמאל נקרא כלב" ע"כ. הרי לך שמילת כלב מדויקת וסודה היצר הרע.

או שייחדו לישיבה וטח אותו בטיט בטלו ומותר לקיימו בפסח וי"א שמותר אפי' באכילה. וה"ר יהודה אברצלוני כתב שאסור באכילה ומותר בהנאה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל.

ואלמאור"י שעושין קודם הפסח מפת שרוף אסור לאוכלו אחר הפסח.

בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער פחות מכאן בטל במיעוטו ואיכא תרי לישני בגמרא ללישנא קמא הא דכזית חייב לבער דוקא במקום שאינו עשוי לחזק אבל במקום העשוי לחזק אפי' כזית אינו חייב לבער ופחות מכזית אפילו במקום שאינו עשוי לחזק אינו חייב לבער וללישנא בתרא הא דפחות מכזית בטל דוקא במקום העשוי לחזק אבל במקום שאינו עשוי לחזק חייב לבער וכזית אפי' במקום העשוי לחזק חייב לבער ופסק רב אלפס לחומרא כלישנא בתרא ור"ח פסק כאביי דמתרץ תרי לישני אהדדי והויא מסקנא דפסקא לאביי לפירש"י בשולי עריבה אפילו כזית אינו חייב לבער ובשפה העליונה אפילו פחות מכזית חייב לבער ובדפנותיה כזית במקום אחד צריך לבער פחות מכאן א"צ לבער ולפר"י אין חילוק בין אם הוא בשוליה או במקום אחר אלא אם בצק זה עשוי לתקן הסדק שבעריבה ולא היה מיתקן זולתו אז הוא בטל יותר ולפירושו הוי מסקנא דפסקא לאביי במקום לישה דהיינו כל העריבה חוץ משפתה העליונה כזית חייב לבער אפילו אם עשוי לחזק וכן אפילו פחות מכזית אם אין עשוי לחזק לעולם חייב לבער עד שיהא פחות מכזית במקום העשוי לחזק ושלא במקום לישה לעולם אינו צריך לבער עד שיהא כזית במקום שאינו עשוי לחזק אבל פחות מכזית אפילו אין עשוי לחזק או עשוי לחזק אפילו כזית אינו חייב לבער וא"א הרא"ש ז"ל כתב לא הארכתי לברר הא במקום לישה הא שלא במקום לישה ולכתוב פירש"י ופר"י לפי שישראל קדושים הם וגוררין כל החמץ הנמצא אפילו כל שהוא אפילו הדבק בכותלי הבית. ואבי העזרי כתב, כל זה מיירי בעריבה שאין לשין בה אבל אם לשין בה בפסח צריך לגוררה ולהגעילה. וה"ר יחיאל מפרי"ש כתב עריבות שלשין בהן כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצים אותן בחמין ומנקרין החמץ מהן כי אי אפשר

לנקרן שלא ישאר בהן בין הכל כזית והכלי מצרפו, וצריך ליתנן במתנה לעכו"ם עד לאחר הפסח או לטוחן בטיט. שני חצאי כזית בצק שהן בעריבה וחוט של בצק מחברן רואין כל שאלו ינטל החוט והן ניטלין עמו חשיבי כזית במקום אחד וצריך לבער ואם לאו א"צ לבער ודוקא בעריבה אבל בבית אפי' אם אין ניטלין ע"י חוט חשיבי כבמקו' א' לפי שמתחברין יחד כשמכבדין הבית:

מה סוד "בצק שבסדקי העריבה"? הנה עריבה ירמוז על הנאות של חול או איסור הבאות לאדם. בצק ירמוז על יצר הרע. סדק זה מדור ממדורי גיהנם שכך כתוב בספר "סודי רזא" והביאו "ילקוט הראובני" שהביאו ה"קהלת יעקב" ערך גי וזה לשונו: "גיהנם חציו אש וחציו ברד, וז' נדירות יש בו, וכל מדור יש בו ז' נהרי אש וז' נהרי ברד, מדור העליון אחד מס' בשני וכן כל אחד אחד מס' מחבירו, ובכל מדור ז' אלפין חורין ובכל חור ז' אלפין סדקים, ובכל סדק ז' אלפים עקרבים, ובכל עקרב ז' חוליות, ובכל חוליא אלף כדי מרה, ובה ז' נהרות סם המות כשאדם נוגע בו נבקע ומלאכי חבלה מחיין אותו ודנין אותו בכל רגע, חצי שנה באש וחצי שנה בברד ושלג, והצינה קשה לו מן האש, סודי רזא הובא בילקוט ראובני פרשת בראשית "ג". עוד כתוב שם ש"גיהנם" גימ' חק ואלו חמץ ושקר. הרי שבצק שבסדקי העריבה זה היצר הרע הבא לאדם דרך רדיפת תאוותיו והמוליכות אותו לגיהנם רח"ל. אשר על כן יזהר האדם מהנאות הרשות כי אלו גורמות לו צער בחיבוט הקבר רח"ל.

וב' בתים זה לפנים מזה וכחצי זית בכל א' או כחצי זית בבית וכחצי זית בעלייה או באכסדרה שלפני הבית מיבעיא אי חשיב כמקום אחד ולא אפשריטא וכתב בעל העיטור מבטל וא"צ לבער דכיון דביטלו הוי ספק דרבנן ולקולא וכ"כ א"א ז"ל:

סימן תמג

חמץ משש שעות ולמעלה ביום י"ד אסור מן התורה ולוקין עליו אע"פ שבעל העיטור כתב שאינו אלא מדרבנן ובעל המאור כתב שמותר לאוכלו עד הלילה שבאכילתו משביתו והרמב"ם ז"ל כתב שלוקין עליו משש שעות ולמעלה ולזה הסכים א"א ז"ל.

הטעם הסודי כתב בספר תולעת יעקב – סתרי חג המצות – והנה יציאת מצרים בטחון ובשורה לכל הטובות שאנו עתידים לקבל באחרונה, והיא עדות גדול על העולם העתיד להתחדש עלינו, ולפיכך ביעור חמץ משש שעות ולמעלה (פסחים ד, ב). לרמוז אל האלף השביעי שהוא שבת, ואז יתבטל יצר הרע מן העולם. לטעם זה הסכים השלה הקדוש והעתיקו בספרו.

ועוד (טעם נוסף ונזכר בספר תיקון יג דף כח ע"ב בענין וירא העם כי בשש משה. א"ת בשש אלא בא שש) ירמוז לנו הענין הגדול הזה שצריך לבער החמץ הידוע שלא יראה בין שש שהוא וא"ו שבשם (ספירת התפארת) ובין שבע שהיא בת שבע (מלכות) אם שלמה, שלא לקצץ בנטיעות היפות".

וכדי להתרחק האדם מן העבירה הוסיפו חכמים לאוסרו עוד ב' שעות דהיינו מתחלת שעה חמישית. ומיהו כל שעה חמישית מותר בהנאה ויכול למוכרו לעכו"ם אפילו הרבה ביחד שודאי לא יאכלו קודם הפסח ואפי' כותח ויכול להאכילו לבהמה חיה ועוף ובלבד שיעמוד עליהם לראות שלא יצניעו ממנו ויבער מה ששיירו ממנו.

מה הענין הסודי בהלכה זו? ובכן בפרשת שופטים ברע"מ דף ער"ה ע"א מבאר ה"מתוק מדבש" ש"אוכלין כל ארבע" מרמז על המלכות כשהיא במצד של אות ד' דהיינו דלה. "תולין כל חמש" זו המלכות בהיותה במצב של אות ה' שאז אין בה אחיזה של הקל"י. "שורפין בתחילת שש" היינו שמבערים את הקל"י קודם שתבוא להתייחד עם האות ו'. ויש עוד פירושים בספר תיקון בהקדמה דף ה ע"ב ובדף כח ע"ב.

ומתחלת שעה ששית ומעלה אסרוהו גם בהנאה ואם קידש בו אשה אינה מקודשת כיון שאסרוהו בהנאה לכל ישראל

הלכך ישראל שהיה בידו חמץ של חבירו בפקדון והגיע הפסח יעכבנו עד שעה חמישית ואם לא באו בעליו ימכרנו לעכו"ם ואם לא מכרו צריך לבערו בזמן איסורו אפי' אם אינו חייב באחריותו

מעשה וקנתה שפחה נכרית ירקות בחמץ אחר שש והתירם ר"ת לפי שאינו תופס דמיו כדאמרינן בחולין חמצן של עוברי עבירה לאחר הפסח מותר מפני שהן מחליפין:

סימן תמד

ארבעה עשר שחל להיות בשבת בודקין בליל י"ג ומבערין הכל לפני השבת ומשיירין מזון ב' סעודות לצורך השבת דסעודה ג' זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ וטוב לעשותה בפירות. ור"ת היה נוהג לעשותה במצה עשירה שנילושה במי פירות וכן הורה רש"י לבער הכל לפני השבת ולשייר מזון ב' סעודות ולא לאכול מצה כדי שיאכל אותה בלילה לתיאבון וטוב לבער בע"ש קודם חצות

אע"פ שמותר לאחר חצות שלא יבאו לטעות בשאר השנים לבער אחר חצות וביום השבת יבטל:

תשובה לא"א הרא"ש ז"ל ששאלת י"ד שחל להיות בשבת אם יכול לומר לעכו"ם להוליך המפה והקערות חוץ לבית לא ידענא למה צריך להוציא המפה והקערות חוץ לבית אלא ינער המפה ויקנח הקדרות יפה באצבעו ויטמנם מן העין עם שאר כלי חמץ שנשארו:

ההולך ביום י"ד לדבר מצוה כגון למול את בנו או לאכול סעודה ראשונה של אירוסין או של סבלונות בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בביתו אם יכול לחזור לביתו ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבערו. על כמה הוא חוזר? על כביצה ואם לאו שאינו יכול לחזור או שהוא פחות מכביצה מבטלו בלבו ודיו:

מדוע שיעור החמץ כביצה ולא כזית או כגרוגרת? הנה זו גמרא ערוכה בגמ' (פסחים דף מט ע"א) "ועד כמה הן חוזרין? רבי מאיר אומר זה וזה (בשר קודשין וחמץ חול) בכביצה. רבי יהודה אומר זה וזה בכזית. וחכמים אומרים בשר קדש בכזית וחמץ בכביצה? מה סוד הלכה זו? הנה בשער הכוונות – דרושי קידוש ליל שבת דרוש א' ענין השולחן כתב "ואח"כ תבצע מן הלחם הימני שהוא כנגד אות י' של הו"ה כנז' והוא כנגד החכמה אשר משם נמשך המזון המעולה מכל השאר ותבצע ממנו תחלה שיעור כזית ותאכלנו אתה ותכוין שהכזית הזה הוא כנגד אות י' של הו"ה שהוא ה"א. ואח"כ תבצע בציעה ב' כשיעור כביצה ותתן לאשתך ותכוין שהיא כנגד אות י' אחרונה של אדנ"י שהיא בנוק' דז"א ותכוין שיתחברו ויעשו שם יאהדונה"י, ע"כ. הרי שיווד ראשונה של שם הו"ה זו אות י' של שם הו"ה ושיעורה בכזית. אות י' אחרונה של אדנות שיעורה בכביצה וזו שייכת לאשה שסודה מלכות. כעת נבין מדוע דווקא על שיעור ביצה הוא חוזר כדי לסלק את החמץ מהמלכות כי אחיזת הקל"י ברגליה כמ"ש ורגליה יורדות מות.

היה הולך להציל מן הנהר ומן הדליקה ומיד העכו"ם יבטלנו בלבו ולא יחזור:

הטעם כתב המאירי שכל אלו סכנת נפשות ומעמידים את ההלכה על דאורייתא שביטול בלב הווי ביטול. מה סוד הלב? כתב בספר קה"י לב זו ספירת המלכות כמ"ש ברע"מ פנחס רנו ע"ב "כד אתכלילן בברתא אתקרי ל"ב אלהים, וכן בזהר שם רל"ה ע"ב, והרב (פרי עץ חיים שער קריאת שמע פרק ח') נתן טעם דלכך נקרא לב לפי שיוצאת נגד הלב דזעיר. ע"כ. הנה לפי האמור הביטול בא להסיר את האחיזה מן המלכות.

היה הולך לעשות עירוב כדי לילך לצורך דברי הרשות חוזר מיד ויבערו ואפי' הולך לערב כדי לילך ללמוד לפני רבו חשוב דברי הרשות.

אלו דברי הרשות ומעמידים את ההלכה לפי מה שקבעו חכמים שיש צורך לבער ולא די שיבטל. וכבר ידעת שסוד "ביעור" הוא בירור ניצוצי הרפ"ח כי ביעור גימ' רפ"ח (בשם הרמ"ע מפאנו זללה"ה).

היה לו עיסה בביתו והוא טרוד במקום א' וירא שמא תחמיץ מבטלו בלבו במקום שהוא קודם שתחמיץ:

סימן תמה

רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה ורש"י פוסק כוותיה וכן בספר המצות והגאונים פסקו כחכמים דאמרי מפרר וזורה לרוח או מטיל לים פירוש גם יפרר כשיזרוק לים ולא ישליכנו שם שלם וכ"כ הרמב"ם ז"ל ובעל העיטור ואף ר"י לא קאמר דוקא בשריפה אלא שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ופירש"י שלא בשעת ביעורו הוא שעה ששית אז הוא דוקא בשריפה ובשעת ביעורו הוא מכאן ואילך ור"ת פירש איפכא שעת ביעורו הוא שעה ששית ואז השבתתו בכל דבר ומשם ואילך דוקא בשריפה ולפ"ז אפילו לרבי יהודה א"צ לשורפו שרוב העולם מבערין קודם סוף שש כתב א"א הרא"ש ז"ל דאפילו לרש"י בשעה חמישית השבתתו בכל דבר כיון שמותר בהנאה ואינו נראה כן מפירושו שהוא פי' דלר' יהודה אפילו יוצא בשיירא הוא דוקא בשריפה וכששורפו בשעת איסורו לכ"ע אסור ליהנות בו לכך טוב לעשות לו מדורה ולשורפו בפני עצמו אבל ליהנות באפרו אחר ששרפו זה תלוי בפלוגתא דר"י ורבנן לרבי יהודה שהוא בשריפה מותר דקימא לן כל הנשרפין אפרן מותר ולרבנן אסור דכל הנקברין אפרן אסור ואם בישראל בו תבשיל או אפה בו פת לר"י שאפרו מותר אין התבשיל או הפת אסורין אלא אם כן נאפה הפת ונתבשל התבשיל בעוד גוף החמץ קיים או הגחלים לוחשות אבל אם כבו מותרין ולרבנן שאפרו אסור אסורים בכל ענין והרמב"ם ז"ל כתב סתם ואם אפה בו פת או בישראל בו תבשיל אסורין והוא הולך לשיטתו שפוסק כחכמים:

אמרו חכמים (פסחים דף כא ע"א) "רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים". מה הסוד בהלכה זו? ידוע שהעולם כולל ארבע יסודות והם אש רוח מים עפר. והנה הביטול כאן זה או באש או ברוח או במים. לאלו ספירות ירמוז? אש זו הגבורה, רוח תפארת ומים חסד כלומר אלו החג"ת והחמץ עצמו מלכות. הנה ביטולו הוא בהתגברות האבות שהם חג"ת על דיני המלכות ומיתוקה.

ועל דרך המוסר כתב בספר "כתונת פסים" על פרשת צו הביא את דברי ספר "עוללות אפרים" דף ל"ה ע"ד (מאמר קכז) וזה לשונו: וראוי ליחס יסוד האש למעלת התורה, כמו שכתוב (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאום ה'. ויסוד הרוח ראוי ליחס למעלת המדות טובות, שנאמר ביהושע (במדבר כז, יח) איש אשר רוח בו, ודרשו שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד, והוא רמז לאנשי מדות היודעים לכוון כל דעות בני אדם. והגבורה ליסוד המים, שנאמר (תהלים צג, ד) מקולות מים רבים אדירים וכו', יעו"ש. אם כן שפיר אמרו אף מפרר וזורה לרוח, שיש בו רוח – מדות הטובות, אז יסוד האש שהוא התורה, שורף ומבטל היצר הרע של הגאווה, מה שאין כן זה בלא זה. ונגד היצר הרע המשפילו לירד ולשכב ולרדום בעצלות על מיטתו, אמרו או מטיל לים.

העולה מכאן שביטול החמץ שזה יצר הרע או דיני המלכות הוא בעליון ממנו.

סימן תמו

המוצא חמץ בביתו אם הוא בחול המועד יוציאנו מיד ואם הוא י"ט יש אומרים שיכפה עליו כלי עד הלילה שיוציאנו אבל בי"ט אינו יכול לטלטלו כדי להוציאו. ולא מיבעיא אם ביטלו שאין כאן איסור דאורייתא בשהייתו פשיטא שאינו יכול לטלטלו, אלא אפילו לא ביטלו שיש בו איסור דאורייתא אפ"ה לא יוציאנו כיון שאינו יכול לבערו כדינו דהיינו בשריפה לר' יהודה. וכן הדין בחמץ שנשאר בביתו בי"ד שחל להיות בשבת אחר ה' שעות. ואחי הר"י ז"ל כתב שיכול לשורפו בי"ט כיון שיש קצת מצוה בשריפתו אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך הלכך אם לא ביטלו יוציאנו וישרפנו כדי שלא יעבור עליו במזיד שעד עתה לא עבר עליו אלא בשוגג, וכ"כ בספר המצות.

ואם מצא פת ואינו יודע אם הוא חמץ או מצה מותר אפילו באכילה דאזלינן בתר בתרא ובסוף נשתמשו מצה בבית. ואם הוא מעופש הרבה שא"א לו להתעפש כ"כ משנכנס הפסח אז ודאי הוא חמץ ואם עברו מימי פסח שנוכל לתלות שנתעפש משנכנס הפסח עד עתה תולין להקל

אפילו הוא מעופש הרבה שאנו תולין לומר כל יום אפה פת חם ונתנו עליו ולכך הרבה להתעפש:

סימן תמו

חמץ בפסח הסכימו רוב המפרשים שאוסר תערובתו בין במינו בין שלא במינו במשהו.

מה העומק בהלכה זו? הנה הרב הגאון והמקובל כבוד קדושת הרב נתן שפירא זצוק"ל זללה"ה בספרו על התורה בפרשות וארא ובא כותב על ה"משהו" שהכוונה שאם היו בני ישראל מתעכבים במצרים "משהו" כבר לא היו יכולים לצאת.

השל"ה הקדוש – ספר שמות – פרשת בא תורה אור (ב): "וכן איסור חמץ ב"משהו" רומז על כח היצר הרע שהוא העבודה זרה שנתבטל בימים ההם בזמן הזה. ואוסר במשהו כמו עבודה זרה שאוסרת במשהו, על כן נסמך חג המצות לאלהי מסכה לא תעשה לך (שמות לד, יז). ואמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים (שמות יב, יב), רצה לומר בשר ובמערכת שלו ובדוגמתו שלמטה בכולם אעשה שפטים, על כן אמר אלהי מצרים לשון רבים.

בספר ספר שערי הלשם חלק ב – סימן ד – מצרים נשיעבוד, גאולה, יציאת מצרים כתב: "הנה זהו עומק הטעם לחומר איסור חמץ בפסח כי הרי חמץ הנה הוא מבחינת הגבורות אשר מהם הוא יניקת הרע ואחיזתו. ומשום שהיה גאולתם אז שלא בזכות, ואדרבא כי היו בלועים וטבועים בזוהמת וצחנת טומאת מצרים הרבה מאד, אך ע"י הזכות של ברית אבות הופיע אז הקב"ה אור קדושתו להחליש את הרע כולו ולהוציא את בלעו מפניו ועקר הקב"ה את היצה"ר מתוכם ונתקדשו ישראל בקדושתו ית"ש הרבה מאד עד שהוצרכו לצאת בחיפזון כדי שלא יתבטל היצה"ר מכל וכל, וכדי לתת מקום להבחירה ומשום שהרי היה כל זה שלא בזכותם כלל וכנ"ל כ"ז. וא"כ הרי מובן ממילא כי עומד הרע ואורב תמיד עליהם לנקום נקמה עבור זה מאד מאד. ולכן בכל שנה ושנה כשמגיע הימים אלו ונתעורר הגילוי הארה מאתו האור של אז הנה אסור לנו ליהנות מחמץ אף ב"משהו" ובבל יראה ובל ימצא משום שכל חמץ הוא נובע מבחינת הגבורות החזקים שהם שורש להרע כנודע והרי ישנו להרע שייכות עם כל בחינת חמץ ולכך אנו מצוים להרחיק מזה בתכלית הריחוק כדי שנהיה מרוחק (מרוחקים) מכל מה שיש לו שייכות אליו כי בזה נהיה מרוחקים ממנו מכל וכל וכדי שלא יתאחז בנו לינק ח"ו מאותו ההארה הנתעורר למעלה עלינו בכל שנה ושנה בימים האלו. וכדי שלא יתקנא ושללא יתגרה בנו. וזהו כוונת הכתוב (דברים ט"ז ג') לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים כו' כי בחיפזון יצאת מארץ מצרים. ור"ל כי משום שהרי יצאת שלא בזכות ולא זכית לבטל אותו מכל וכל שהרי לכך הוצרכת לצאת בחפזון וכנ"ל לכן תזהר מחמץ אשר יש לה ייחוס ושייכות עמו. אבל לעתיד לבוא שיומשך אז עלינו האורות עליונים גדולים ויתבטל באמת הרע מכל וכל הנה נאמר אז (ישעיה נב, יב) כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' כו' כי נשאר אז תמיד בצילו של הקב"ה לעולם:

שמעתי רמז יפה מפי מו"ר כבוד הרב הגאון אליעזר ולדמן זצוק"ל זללה"ה שאותיות "מץ" נמצאו בין במצה ובין בחמץ. מה ההבדל? בחמץ יש "ח" ובמצה יש "ה". אותה נקודה המבדילה בין ה'ח' משהו. עומק הענין הוא שאות ה' פתוחה ומקבלת את השבים אליה ונותנת להם להתעלות ולהתפתח (דרך

החלון הזה **ה** (הרווח בחלק השמאלי עליון) ואילו **ח** מסמלת חטא ואינה נותנת לחוטא אפשרות לעלות למעלה ורק לרדת למטה בבחינת הבא ליטהר מסייעין לו והבא להטמא פותחין לו.

חוץ מבשאלות שפוסק בנותן טעם ואין נוהגין כן. וכתב הראב"ד דבמשהו אינו אוסר בהנאה אלא באכילה. ורב אלפס כתב שאוסר אף בהנאה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל. ודוקא בתוך הפסח אבל משש שעות ולמעלה עד הלילה הוי כשאר איסורין: לרש"י במינו במשהו, שלא במינו בנותן טעם. ולר"ת בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם. ובפסח נמי לא אמרן דהוי במשהו אלא בשנתערב בתוך הפסח אבל אם נתערב קודם לכן ונתבטל בס' מותר ולא אמרינן דחוזר וניעור:

וכן התיר רש"י בשר יבש וגבינה שנמלחו קודם הפסח דאפי' למ"ד במשהו ה"מ בעיניה אבל אם נתערב קודם לכן אינו אוסר אלא בששים.

מה טעם למספר ששים? כתב על רבי נתן בספר ליקוטי הלכות יו"ד – הלכות תערובות הלכה ג: "עקר היחוד הוא רק בטול האסור שהוא הקלפה, כי בלי זה אין שיך יחוד כלל כנ"ל. וזה בחינת בטול האסור בששים, כי ששים זה בחינת יחוד, בבחינת הנה מטתו של שלמה ששים גבורים סביב לה וכו'. מטתו של שלמה זה בחינת יחוד שהוא נעשה כששים בחינת ששים גבורים סביב וכו'. נמצא, שעל ידי ששים נעשה בחינת יחוד וכש"כ יחוד, אזי הוא בטול האסור כנ"ל. ועל כן האסור בטל בששים דיקא, כי ששים הוא בחינת יחוד, שעל ידי זה בטל האסור כנ"ל, כי ששים גבורים הם מרמזין על ששים רבוא ישראל, כמו שפרש רש"י שם, ועקר היחוד נעשה על ידי ששים רבוא נשמות ישראל, שהם בחינת מטה שלמה. ע"כ.

דהיינו מספר ששים מורה על מטת שלמה (ספירת המלכות) וששים אלו ששים כחות דין המגינים עליה מאחיזה הקל' (עיין זוהר ויחי דף רכג ע"ב שאומר ששים מיני גבורות יורדות מגבורה דז"א לנוק' ומשם למלאך מטתי וזה מ"ש מגבורי ישראל והם שתין פולסי דנורא. עיין זוהר בשלח דף נא ע"א. עוד מגלה הרשב"י בס"ה (פרשת אחרי דף ס ע"א) שאלו ה"ג דדעת המתפשטות בוק דז"א ומתקבצות ביסוד דז"א ומשם נתנים למל' הנמצאת בעולם הבריאה והם ששים פולסי דנורא הנמצאות ביד מלאך מטתי להנהיג את העולם ועל זה נאמר "בטח בה לב בעלה" שאע"פ שהיא בבריאה אין בה התאחזות.

ובאגדה אמרו שאלו ששים אותיות של ברכת כהנים שהקיפו את מטת שלמה. ונזכר בגמ' גיטין סח ע"ב. האיסור זה הקל' וכאשר יש יחוד בין הקדוש ברוך הוא (שלמה) והשכינה (מטה) יש בכחם לבער את השועלי'ם הקטנים ולכן איסור בטל בששים. גם מילת ששים גימ' י' פעמים שם אדנות המורה על המיטה. גם מיטה ע"ה גימ' שם אדנות המורה עליה. נמצא שכאשר יש יחוד ז'ין יש למל' כח לבער הקוצים הסובבים אותה. בספר הזוהר (פרשת שמות דף י"ד ע"ב) מגלה הרשב"י ששם מדרגות של מלאכים ירדו עם בני ישראל למצרים והם הארת ו"ק דז"א ולכל אחד ריבוא מלאכים והם ס"ר ריבוא מלאכים שירדו עם יעקב למצרים ומכחם ילדו בנות ישראל ששה בכרס אחת וכו' ולכן למל' יש שש מעלות לכסא דווקא וכנגדם שש מעלות בבני ישראל: חסידים, גבורים, בעלי תורה, נביאים, חוזים, וצדיקים.

וכ"כ בעל העיטור דוקא חמץ דאיתיה בעיניה אבל גיעול היוצא מדופנו של כלי לענין דבש ושמן של עכו"ם בפסח וכן מליחת בשר שנעשה לפני הפסח ולא נזהרו במליחתו בטל הוא, וכמה ימים נהג בו אדונינו איסור והמחמיר תבא עליו ברכה ע"כ.

והרי"ץ גיאת כתב אמרו רבוותא חלב שחלבו ישראל קודם הפסח וגבינה הניקפת קודם הפסח ושמרה מחימוץ מותרים ואם לאו אסורין. וא"א הרא"ש ז"ל התיר וזה לשונו בתשובה: "גבינה לחה בפסח מותרת אע"פ שנעשית בכלים של כל השנה ולא נזהר בה כיון שאין משתמשין באותן כלים בכל השנה בדבר חם אינן בולעים. ואפילו אם שמשו בהם בדבר חם כיון שאין עושין בהן הגבינה בחמין אינו מפליט".

וכתב עוד אסור לאכול דגים מלוחין השרויין במים בפסח והיבשים במקום שנוהגין לאכול אוכלין ובמקום שנוהגים שלא לאכול אין אוכלין. ע"כ. וזיתים שכבשן בשאר ימות השנה ולא נזהרו בהם, לדעת בעל התרומות שאוסר.

צנון ובצל שחתכו אותו בסכין של עכו"ם אפי' אינו בן יומו מפני שמדמה אותו לקורט של חלתית דאמרינן חורפיה מחליא ליה לשמנוניתא והוה ליה כנותן טעם לשבח, הכי נמי חורפיה דזית עושה אותו כבן יומו ולא שייך ביה ביטול דבכוליה סכין משערינן וא"כ חזרו הזיתים כולם חמץ. וכן יראה מתשובת א"א הרא"ש ששהיב להתיר על ששאלוהו בצל שחתכוהו בפסח בסכין שגוררין בו הבצק מהעריבה כל השנה וכתב אפילו

לספר התרומות שמדמה בצל לקורט של חלתית שאני הכא כיון שידוע שאותו סכין לא שמשו בחמין לא בלע דצונן לא מבליע ולא מפליט ע"כ הרי שלא התיר אלא משום שהסכין לא היה מיוחד אלא לצונן אבל בסתם סכין לא היה מתיר. ומיהו ה"ר מאיר מרוטנבורק כתב על ההוא דספר התרומה לבי נוטה להתיר ואע"פ שאני מורה כספר התרומה אין נ"ל למחות ביד הנוהגין היתר ע"כ. ונ"ל דאפילו לדעת בעל התרומה אם נזהרו בהם בחתיכת הסכין אפילו לא נזהרו לכובשן בקדירה חדשה אם אינה בת יומא מותרין כיון דבשעת כבישה נותן בהן מים בטל חורפיהו ולא שייך תו למימר מחליא להו:

מה סוד החריפות של המאכל? כתב בזה הקה"י שזה מורה על הגבורות החזקות (הרומזת לחמץ) וכך כתב בערך טעם "בספרי כתבתי דג' אלו מראה טעם וריח הן בחינת ג' אבות.

מראה באברהם אברהם אותיות במראה, על כן נאמר בו (בראשית כ"ב ד') וישא אברהם את עיניו עין בחינת חכמה כמו שכתבתי בערכו, וזה שאמר וישא אברהם את עיניו שהעלה בחינת עין דרגא דיליה, וגם יש לומר את עיניו את הטפל לעין והוא סוד החסד ענף החכמה, וגם יתפרש עיניו מוסב על השם יתברך שהעלה הניצוצות קדושות של בחינת עין שהן בעולם הזה במדריגות תחתונים, והוא העלה אותן על ידי וירא את המקום יתברך שמו מרחוק אף ממדריגות תחתונים השכיל וראה את האלהות המלוכש בו, ועל כן ראה אותיות אריה ופני אריה אל הימין בחינת אברהם,

יצחק בחינת טעם כמו שאמר (בראשית כ"ז ד') ועשה לי מטעמים רצה לומר עשה לי למדרגתי מטעמים מן בחינת טעם עם הכולל גימטריא ק"ך צירופי אלהים שהן בבחינת יצחק, כנודע דיצחק בחינת אלהים בסוד אל אלהים הו"ה, הגם שכתבתי בסמוך שטעם הוא בחינת חכמה, יש לומר שהוא חכמה דאמא, ויצחק שורשו מבינה כנודע,

יעקב בחינת רוח שכן החוטם בין שני עיניים בחינת יעקב בין שני אבות, ועיין בערך חוטם שכתבתי דחוטם הוא תפארת, ועל כן אמר יצחק אל יעקב (שם פסוק כ"ז) ראה ריח בני שבני הוא בחינת ריח, יעקב שורש כל נשמות ישראל כמו שכתבתי בערכו, והנשמה הוא בבריאה ריח גימטריא בריאה, ובזה תבין מה שאמר הגר (בראשית ט"ז י"ג) אתה אל ראי כי אמרה הגם הלום ראיתי אחרי רואי, ופירש רש"י בבית אברהם היתה רגילה לראות, וזהו על פי מה שכתבתי דמדת אברהם הוא חסד ונקרא אל, וכן אברהם גימטריא ח' פעמים אל כנודע (ליקוטי תורה וירא), ומשם בא סוד הראיה, שכן אל פשוט ומלא אל"ף למ"ד גימטריא ראה במכוון, ועל כן בבית אברהם שהוא בחינת אל היתה רגילה לראות ששם נתדבקה בבחינת אל שבאברהם שמשם בא הראיה, וזה שאמר אל רואי בחינת אל שממנו בא סוד הראיה והבן, על כן פירש רש"י אלהי נאלהו הראיות, וכן יצחק בחינת טעמים שכן ראינו בחוש שבדבר חריף שהוא בחינת

גבורה נרגש הטעם יותר, ועל כן פסקין ביוורה דעה דבדבר חריף אפילו אינו בן יומו אינו נותן טעם לפגם דאגב חורפיה משני ליה לשבח, מוכח שהטעם בא מבחינת גבורות וחרירות:

חמץ שנתערב אחד בשנים במצה ביבש כתב רש"י שמשליך אחד והשאר מותר בהנאה וא"א הרא"ש ז"ל התיר הכל אפילו באכילה:

ונותן טעם לפגם בפסח, רשב"ם אוסר וכן הרב ר' אליעזר ממ"ץ. והרב ר"מ מרוטנבורק כתב: "אני אוסר לעצמי הואיל ונפק מפומיה דרשב"ם, ואני מתיר לאחרים כי ר"ת ור"י היו מורין להיתר, ואעפ"כ אני רגיל לומר לשואלי פלוגתא דרבוותא הוא ורבים נמנעים מאליהן". ע"כ. ורש"י פסק להתיר ולזה הסכים א"א ז"ל:

ולאחר הפסח בין במינו בין שלא במינו בטל בששים ואפי' שהייה בעיניה ונתערב אחר הפסח בטל. ומיהו דוקא כשנתערב שוגג אבל במזיד לא. והר"י כתב אפילו נתערב מזיד, ולא נהירא לא"א ז"ל.

וכתב עוד הר"י אם ביטלו בשוגג קודם הפסח, אי נמי בפסח כגון שלא היה יודע שהוא חמץ מותר. ואם ביטלו במזיד קודם הפסח לכאורה נראה שהוא מותר כיון שביטלו קודם איסורו. אבל אם ביטלו מזיד אדעתא דלשהייה אחר הפסח אסור.

זה הוא האומר אחטא ואשוב שאין מספיקין בידו לשוב.

ושאור כיון שהוא דבר המעמיד אפי' אם ביטלו בשוגג אסור כיון דלטעמא עביד לא בטיל ע"כ ואיני מבין תוכן דבריו שאם הוא דבר שעוברין על תערובתו מאי נפקא מינה בביטולו הרי עובר עליו וראוי לקונסו ואם הוא דבר שאין עוברין עליו אפילו עירבו אדעתא דלשהייה שרי אלא כללא דמילתא כל דבר שאין עוברין על תערובתו יכול לערבו לכתחלה ולשהותו ודבר שעוברין עליו אפילו נתערב ממילא קודם הפסח צריך לבערו ואם לא ביערו אסור נתערב אחר הפסח בשוגג בטל בס' במזיד אינו בטל:

סימן תמח

חמץ של עכו"ם שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה וכן פסק רב אלפס והלכות גדולות והכי איתא בשאלתות ובירושלמי וכן פסקו הגאונים.

ובעל העיטור כתב שאסור באכילה והאריך בענין וסוף דבריו ומן הדין עלינו להחמיר ממה שנוהגים עכשיו שישראל מקבל דורון חמץ של עכו"ם מן המנחה ולמעלה שנעשה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה ולפיכך היה עלינו לגדור גדר ע"כ.

ומיהו א"א ז"ל אומר תקנה לזה שיאמר הישראל איני רוצה שיקנה לי רשותי ואז לא יקנה לו בע"כ ואפשר לומר אפילו בסתם ששתק ולא אמר כלום לא קניא ליה רשותיה כדאיתא בב"מ דהיתר ניחא ליה דליקני דאיסור לא ניחא ליה דליקני אם לא שיקבלנה מהעכו"ם או כיוצא בזה שניכר מתוך מעשיו שחפץ בו.

בס"ה הקפידו על אהרן הכהן שלקח מיד העם את הזהב ובכך נתן לזהב חשיבות, ונעשה העגל.

ושל ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס. ואם מכרו או נתנו לעכו"ם קודם הפסח מותר, ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה. ורשאי לומר לו: "עד שאתה לוקח במנה, קח במאתים שאקחנו ממך אחר הפסח".

בענין מכירת החמץ לפסח מספר השל"ה הקדוש בספרו – מסכת פסחים – פרק נר מצוה אות י"ב: כשהייתי בחוץ לארץ בארץ רוסיא, שאלתי לאותן היהודים הראנדר"ש שיש להם אוצרות חמץ חביות יין שרף, ומוכרים אותם לגוים קודם פסח, איך נוהגין. והיו אומרים שכך נוהגין מקדמת דנא, היו מוכרין לגוי כל החדר כולו ונותנין להגוי המפתח, ובזה הקילו הרבה, ונמצא שהוא חמץ שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה. לא מבעיא כשהחדר סגור ומסוגר בבית ואין רשות להגוי להכנס שם, זהו פשיטא, אלא אפילו כשהגוי יש לו רשות לילך לשם וליקח מה שירצה, מכל מקום במה קנה הגוי אלו חביות הנשארים ברשות ישראל אם לא בהגבהה כשמגביה הגוי כל חביות לשם קנייה כדין קניית מטלטלין ברשות המוכר, אבל זה אי אפשר בחביות גדולות. ואם מכר לו החדר ואגבו כל מה שמונח בו, אז הגוי צריך לקנות הקרקע, וכתב הרמב"ם פרק א' מהלכות מכירה ופרק א' מהלכות זכיה שהגוי אינו קונה קרקע מהישראל אלא בשטר, ואינו מקנה קרקע לישראל אלא בשטר, וכן מבואר בשולחן ערוך בטור חושן משפט סימן קצ"ד. על כן נהגתי שהאנדר"ש ימכרו החדר עם כל מה שבתוכו בפרוטה, ויתנו לו שטר מכירה, והתירתי אף כשהשטר מכירה נכתב בלשונינו, שכותב לו להגוי החדר פלוני מכור לך עם כל מה שבתוכו די בכך, ואם לא נעשה כך אזי הייתי נזהר שלא נהייתי מחמצם אחר פסח. ובגין דא צריך אני לאודועי להזהיר על זה. ואף שיש למצוא דרך שאין צריך בשטר, דהיינו לפי מה שכתב הבית יוסף סימן קצ"ד בענין ישראל הקונה מהגוי, שאם מתנה בפירוש הישראל הלוקח ואומר בכסף לבד הנני קונה שקונה, וכמו שהדין

הוא בישראל הקונה מישראל כמבואר בחושן משפט סימן ק"צ, אם כן נימא גם כן בנדון דידן שקנה הגוי מישראל, שיאמר הגוי הנני מתנה שיקנה לי הכסף לבד, ואז יקנה לו הכסף בלא שטר, מכל מקום צריך לאודועי להגוי ולהבינם הדבר היטב כדי שיהיה דעתו סומכת לקנות. אך אם הוא במקום שהמנהג הוא בין הסוחרים להקנות המטלטלין במסירת מפתח שמוסרים לקונה, די בזה, ואז אין צריך למכור לו החדר. וצריך לידע בבירור שהמנהג כן, ואז מועיל ונקנה החמץ להגוי, וכמבואר בהגה"ת רמ"א בחושן משפט סימן ר"א. אבל אסור לעשות שום תחבולה וערמה לגרום שלא יהיה הגוי יוכל לילך להחדר וליקח כל אימת שרוצה ליקח, ועל דבר זה נאמר ויראת מאלהיך דברים המסורין ללב. ע"כ. נמצא שעל המכירה להיות כדין.

וסוד הדבר: הנכרי הינו חמץ כלפי ישראל ועלינו להעביר את החמץ לרשות החמץ ולא יהיה בבית ישראל כל חמץ. וביתר עומק: עלינו להסיר את החמץ מכל חללי הלב. עוד יותר עמוק: עלינו להסיר את אחיזת הקלי' סביב השושנה העליונה כי היא כשושנה בין החוחים.

עוד הרחיב לנו את ההתבוננות בעניין החמץ בספר דרך פקודך – מצוה יא:

ב) רמז המצוה והטעם שיש בה נ"ל עפ"י אשר כתבנו ולעיל מצוה ט' חלק המחשבה ד' כי ענין החמץ רמז לגיאות וגאון (דמיון החמץ שמגביה את עצמו יותר ממה שנתן בה העושה קמח ומים) ובאת המצוה שלא ימצא אפילו ברשותו, להורות הרמז דהנה יש לך אדם שאינו מתנהג בגלוי בגאות ואדרבא מראה את עצמו כנמוכי רוח ומיטיב עם כל אדם, ובקרבו ישים ארבו, (והוא רמות רוחא יתירא שלדעתו יש בו כל המעלות ואפילו מדת ענוה על כן מתנהג אצל בני אדם בעניות ושפלות) הנה לזאת באת אזהרה שלא ימצא אפילו ברשותו הגם שלא יהנה ממנו, כי ע"ז נאמר ורם לבבך ושכחת וכו', וזה בא ברמז המצוה בזמן היציאה ממצרים, כי אז הודיע הש"י גבורותיו אשר הוא משיב גמול על גאים והוא גאות לבש, אבל זה הרמז מצוה עלינו בכל עת ובכל מקום ובכל זמן לשרש אחר מדות הגאות לבלי השאיר שורש וענף:

ג) ע"כ בהתבונן האדם במצוה הזאת ובפרט בעת מצוא זמן המצוה בפועל, ישוב אל ד' על רום לבבו וזדון לבו אשר חלף ועבר עליו מיום היותו, ויחשוב ברוממותו ית' וישפיל את עצמו לנגד ד' ית', וישוב על העבר אשר השתמש בשרביטו של מלך כי ד' מלך גאות לבש, ויקבל על עצמו על העתיד וכו' המשכיל יתבונן:

(הג"ה, וזה אשר פירשנו מאמר חז"ל נסוטה ד' ע"ב) כל המתייחר כאילו בא על עריות כולן, כי ענין עריות הוא ג"כ משתמש בשרביטו של מלך כנודע מעסק היחודים בעולמות עליונים, וכן כל המתייחר משתמש בשרביטו של מלך, ע"כ כל המתייחר כאילו בא על כל העריות, במקום אחר הארכנו בזה ובכאן עת לקצר, ע"כ הג"ה:

ד) עוד אני מדבר בטעם חמץ ומצה שכתבנו לעיל בענין חטא האדם בעץ הדעת טוב ורעותיקונו, הנה תבין אשר רמז החמץ הרומז לדעת הרע לא ימצא ברשות ישראל, וחלילה לחקור בחקירות ודעות כוזבות (אפילו בדרך השילוח), רק תמים תהיה עם ד' אלקיך בתכלית הפשיטות ושלימות בהתבוננות חלקי התורה ומצותיה וכמ"ש רבא (שבת פח.) אמן דסגינן בתמימותא כתיב בן תומת ישרים תנחם:

וכאשר באנו לדבר מזה, תדע ידידי מזה להרחיק הפלסופיא לבל נגיע בקצה המשענת הקנה הרצון הלזה, והנה ארמוז לך ותבין, כאשר יבא הפילוסוף לחקור על מציאות הבורא, והנה יבא בחקירתו לחקור אם הוא נמצא וכן יצייר ח"ו ההיפך (כדרך החוקר החוקר בכל חלקי הסותר, הנה כאשר חוקר בצד המציאות מטה דעתו לדעת הטוב הנה לזה מיקרי דעת הטוב, וכאשר יצייר ההיפך הגם שיסתור זה הדעת (בדחיית השכל) עכ"פ בחקירתו לפי שעה הוא מטה דעתו לדעת הרע א"כ החקירה מיקרי עץ הדעת טוב ורע (וזה דמיון החטא של אדה"ר ונצטוינו לתקן ע"י התורה תמים תהיה עם ד' אלקיך בלא שום חקירה ובלא ספק כרגע ח"ו), ואל תבקש לדחות בהיותך נבהל ברוחך לומר משל כת הקודמים הוא, היינו חסידים הראשונים כגון החסיד בעל חובת הלבבות ורבינו סעדיה גאון ושאר כת הקודמים, תדע עפ"י פשוטו כי זה היה מן הצורך להם להשיב להאפיקורסים בויכוחים שהיה להם בימים הקדמונים, ועוד יש בידי חבילות חבילות לתרץ ענייני כת הקודמים להיות אז באלף החמישי בסוד עולם התוהו, וגם מחמת דוחק הגלות והפיזור לא היה באפשרי להם לחכמי הדור להטעים להמון עם ענייני האלוקית ולהרחיק ההגשמה מבלי הלבישם העניינים החקירות, היו צריכין לזה למען יתרצו בתורה ובעבודה, והיה הדבר הזה להם כעת לעשות לד' וכו'.

וכאשר תעמיק עוד בנסתרות לד' אלקינו, תתבונן מ"ש החסיד מה"ר יוסף יעבץ שהיה בדורות השמד והעיד שראה כל אותן החוקרים אשר העמידו אמונתם על חקירות השכל המירו כבודם בלא יועיל ביום הזעם, ונשים וקלי הדעת אשר כל אמונתם בשמיעה ובקבלה ירושה מאבותינו עמדו בנסיון ונבחנו בצרוף וקדשו שמו הגדול והנורא, ירא ד' וישפוט:

ואמרתי אני בעניי לקרב הדבר אל השכל, דמי שאמונתו בא לו מדרך חקירות שכל אנושי, הנה השכל אנושי הוא בעל סוף וגבול הנה יוכל להיות גם לאמונתו גבול כשיבא לו איזה מניעה ומונע כיוצא, משא"כ מי שאמונתו הוא מדרך הקבלה והיא ירושה מאבותינו ובפרט מאברהם אשר הבטיחו יוצרינו ית"ש וכתב עליו בתורה ובראשית יח יט כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד', הנה לא נאמר למען אשר יצוה את בניו אשר ישמרו דרך ד', דאז היה שיעור הכתוב שהוא יצוה אותם שישמרו, ומדכתיב ושמרו היא הבטחה כאשר הוא יצוה את בניו והמה ודאי אשר ישמרו כי תספיק להם ביותר הקבלה, וז"ש הוא ית' כי ידעתיו אני השפעתני בו הדעת והוא ישפיע לבניו בציוויו הנה ישפיע הדעת שלו לבניו, וכן דור אחר דור כולם תלויים בקבלתם מדעת הראשון שנתן הש"י לאברהם, ואותו הדעת הוא מא"ס ב"ה, ע"כ מי שמאמין מצד הקבלה מהאבות ומסגי בתמימות, אין סוף לאמונתו, אפילו ירצו כל המונעים שבעולם למונעו מהאמונה לא יאבה להם ולא ישמע אליהם:

וכאשר תבא בסוד חכמי האמת תבין כי התבוננות שנגמר לאדם מצד חקירתו הוא כמו ראות העין שראה הדבר בעיניו כיון שעמד עליו מצד החקירה במופת א"כ הוה כמו שראה הדבר הזה (וכמ"ש בגמ' רואה אני את דברי אדמו"ר), והדבר שהוא בקבלה נקרא שמיעת האזן ששמע באזניו מה שספרו לו, ועתה עשה אזנך כאפרכסת ושמע דבר חכמה, כאשר ידעת בגבהי מרומים בנסתרות לה' אלקינו בחי' אד"ן אין בו שבירה, משא"כ בחי' עינים היה בו שבירה נע"ח שער הנקודות פ"א, ע"כ מי שאמונתו מצד החקירה דזה מיקרי ראייה יגיע לו שבירה לאמונתו

ויפול מאמונתו, משא"כ מי שאמונתו מצד שמיעה האז"ן אין בו שבירה, וז"ס שמעו ותחי נפשכם (ישעיה נה ג) דבשמיעה אין שבירה ומיתה כנודע להבאים בסוד ד':

ומעתה תבין להיות באלף החמישי רוב הנשמות מעולם התהו, ע"כ הגדולים אשר היו בארץ בימים ההם הוצרכו לקרב את העם אל התורה ע"י אמונה בחקירות שהוא בחי' ראיית העין, משא"כ בזמן הזה כאשר האיר הש"ת לנו אור שבעת הימים מזמן האריז"ל נשמות של עולם התיקון, עיקר אמונתנו מחוייב להיות מצד השמיעה באזן היא הקבלה ותעמוד לעד ועד, כה הגיעו דברינו להשכילך בינה מעט למה היו כמה מחכמי הדורות עוסקים בזה, הראית'ך מעט קוטן כוונתם לשם שמים עת לעשות לד' וכו'. (הג"ה, ותדע עוד מ"ש החסיד בעל חובת הלבבות שהחקירה בענין הזה מצות עשה בתורה וידעת היום והשבות אל וכו', הנה לעת כזאת קיום המ"ע הוא ע"י ידיעת חכמת האמת, אזי תקבע אמונת אומן בלבנו אמיתיות מציאות ית"ש כי החכמה הזאת היא עיקר תורתנו, והבטיחנו יוצרנו ית"ש שעל ידי התורה נדע את אלקי עולם ב"ה וב"ש אמונת אומן, והרב החסיד הנ"ל הפליא לדבר בכוונתו לשם שמים בזמנו ובמקומו, אל תקוה ממני לבאר יותר, ובסמוך אבאר לך לדעתי דעת הרמב"ם בזה ואתה תבין). ואעפ"כ כמה וכמה מהקנאים לקנאת תורתנו (גם בדורות הראשונים הרעישו ארץ ומלאה להרחיק את נפשות ישראל מזה, פוק חזי בתשובת הרשב"א אשר הבדיל מהקהל הגולה מדינה שלימה עבור זה הענין, ופוק חזי מ"ש זה סמוך לדורותינו (קרוב לשלש מאות שנה) הגאון מהרש"ל בתשובותיו להגאון מהרמ"א איך האריך מאד להוכיח להגאון מהרמ"א על אשר הביא בדבריו איזה ראייה (לביאור תיבה אחת) מספרי ארסטו, והגאון מהרמ"א כמה התנצל את עצמו על הדבר, ואנן מה נענה אבתריה בדורותינו אלה אשר הרשעים הללו פרקו עול התורה והמצות לגמרי, והמה בוזים על דברי חכמינו, והן המה כתות המינים והמוסרים והאפקורסים וקיימין על ישראל בכלי חמס ובהפקרא ניחא להם למען ספות הרוה את הצמאה, לא יאבה ד' סלוח להם ויהיו לחרפות ויקח מהם קללה לדור אחרון, איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות כחלום מהקיץ ד' בעיר צלמס תבזה, יתחמץ לבבי בראותי בתיים שלום מפחד, וקנא קנאתי לד' ולתורתו ולמצותיו, וכל התנאים ואמוראים יליצו טוב בעדינו אשר נזכה במהרה לראות נקמות בהם ובכל הנלוים אליהם לרעה, אל תופע עליהם נהורא וכהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלקים וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלקים וישישו בשמחה:

וכל מי שרוצה להכניס צווארו בעול התורה ומצות ועבודת אמת לא יאמין בשוא נתעה כמלא נימא, והרחק ירחיק את עצמו מהם ומספריהם ספרי המינים אפילו בדבר שאינו נוגע לענייני הדת, ומתלא אמרין לצרעה לא מדובשך ולא מעוקצך, ולא יהיה להם שם ושארית בבני יעקב ואסורין במשהו, וכבר הזהיר המלך החכם (משלי ה ח) אל תקרב אל פתח ביתה, וחלילה להתערב עם האנשים האלה הפוקרים במאכל ומשתה וחיתון, כי ראיתי רובם ככולם פוקרים גמורים, פתם פת כותי ומאכלם בשר חזיר ועל בנותיהם הוא אומר ארור שוכב וכו', כי בניהם ובנותיהם בחזקת בני הנדה, ובאפשר מדביקין מטותיהם זה לזה, כי ראיתי שהם חשודים על כל התורה, וחלק משמן חכם

ואחריתם מרה כלענה, ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו, הן המה היו בעוכרינו בגלות המר הלז, (הג"ה, ותדע אשר המה אינם נכנסים עמנו בגדר הערבות כיון שאינם מאמינים בתורה ומצותיה המה כגוים גמורים) ובמהרה בימינו יסיר הש"י בדילינו ויקרא אותנו לעיר הצדק קריה נאמנה. ע"כ.

וחמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אוסר בירושלמי אף על פי שביטלו, דחיישינן שמא יערים לומר שביטלו אף על פי שלא ביטלו. ובעל העיטור אסרו באכילה והתירו בהנאה ואין טעם נכון לחלק בין אכילה להנאה. ואוסר עוד בירושלמי להאכיל חמצו בפסח אפילו לכלב של הפקר שאינו נהנה בו כלום, דגרסינן בפ' כל שעה לא יאכיל חמץ אפילו לכלבים. במה אנן קיימין? אם לכלבו היא הנייה, אלא כאן אנו קיימין אפילו לכלב של אחרים. זאת אומרת אסור להאכיל לבהמת הפקר:

סימן תמט

חנות של ישראל והסחורה שנמכרת בו היא שלו והפועלים שמשתדלין בו עכו"ם חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר אפילו באכילה שאנו תולין אותו בפועלים עכו"ם.

ואם החנות והסחורה של עכו"ם והפועלים ישראל אסור שאנו תולין אותו בפועלים ישראל כך היא גירסת רבינו חננאל. ורב האי גורס איפכא שהולך אחר בעל החנות וכך היא גירסת רש"י:

המחלוקת היא האם אזלינן בתר בעל החנות או בתר הפועלים וכן ציינו הפוסקים אם דרך החנות למכור חמץ או לא. ונראה שיש כאן רמז להבדל בין "מספר לשון הרע" ובין "בעל לשון הרע" בעל לשה"ר הוא בעל החנות והמספר זה באקראי הוא הפועל. וכאן המחלוקת מי גורם לאיסור (זה החמץ) להגיע לעולם בעל החנות שמעסיק פועלים דאכלו חמץ או הפועלים שבאו לעבוד והביאו חמץ עמם. לפי הקדמה זו נקרא את ההלכה מחדש:

חנות של ישראל כאן מדובר באדם כשר שאין דרכו לחטוא ואם חטא בשוגג אין זו דרכו כי הוא ישראל והסחורה הפעולות שעושה במחשבה דיבור ומעשה שנמכרת בו היא שלו דהיינו פעולותיו כשרות וראויות והפועלים שמשתדלין בו ומדי פעם באקראי הוא עכו"ם, חוטא. הדין כן: חמץ שנמצא שם אחר הפסח כל נדנוד עבירה הבאה מהיצר הרע מותר אפילו באכילה שאנו תולין אותו בפועלים עכו"ם. אנו אומרים בוודאי עשה תשובה כמ"ש בגמ' (ברכות יט ע"א) "תנא דבי רבי ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר

עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה. שמא סלקא דעתך? אלא ודאי עשה תשובה. והבן. לפי זה תקיש להמשך ההלכה:

ואם החנות והסחורה של עכו"ם והפועלים ישראל אסור שאנו תולין אותו בפועלים ישראל כך היא גירסת רבינו חננאל. ורב האי גורס איפכא שהולך אחר בעל החנות וכך היא גירסת רש"י:

והסוד ההלכה: הקב"ה ברא את העולם כדי להטיב לנבראיו ולכן ברא יצר טוב ויצר רע ונתן תורה ובה מצוות עשה ולא תעשה וברא גן עדן וגיהנם. לפי זה נקרא את ההלכה שוב:

אמר הקב"ה עולם שבראתי לי הוא וזה הוא חנות של ישראל העולם שייך להקב"ה והוא מצווה את האדם "תן דעתך שלא תחריב את עולמי" והסחורה זו התורה והמצוות שנמכרת בו בעולם היא שלו של הקב"ה כמ"ש "אנכי" ר"ת אֵנָא נִפְשִׁי (רצוני) כִּתְבִית יְהִיבִית **והפועלים שמשדלין בו** האנשים שחיים בעולם **עכו"ם**, שאינם מצוות על תרי"ג מצוות אלא שבע מצוות בני נח ולכן אין להם עבירות **חמץ** עבירות שאם עשאם הגוי **שנמצא שם** שיש בעולם **אחר הפסח** אחרי עשיית תשובה ויום כיפור **מותר אפילו באכילה שאנו תולין אותו בפועלים עכו"ם.**

והפירוש על דרך הספירות:

חנות זו ספירת המלכות כדאמרינן (שבת טו עא) שהסנהדרין גלתה מלשכת הגזית לחנויות. ומושב בית הדין זה ספירת המלכות שדנה לבני האדם והיא של ישראל ז"א והסחורה שנמכרת בו היא שלו הסחורה זה שפע המגיע מן הבינה הנקראת "סוחרת" (שערי צדק השער הראשון) וזו הנשמה **והפועלים** אלו הקל"י שמשדלין בו לינק מן הקדושה הם **עכו"ם**, **חמץ** כל יצר ע"ז וזימה שנמצא שם במלכות **אחר הפסח** מותר כי אחר הפסח המלכות נטהרת מגיעולי העכו"ם **אפילו באכילה שאנו תולין אותו** רשימו של יצר רע בפועלים **עכו"ם.**

עד כאן הגיע הקולמוס נמשך ונעדכן בפסח בשנה הבאה עלינו לטובה תשפ"ו בבנין בית המקדש ושם נאכל פסח ומרור וסימן השנה יוכח: תהא שנת פסח ומרור. אכ"ר.

סימן תנ

כתב רש"י ישראל שלוח ככר מחבירו קודם הפסח צריך לפורעו אחר הפסח ואין בו משום איסור חמץ שעבר עליו הפסח כיון שלא היה בעין בשעת איסור, ויש בו משום גזל אם אינו פורעו:

וישראל שמקבל מעכו"ם ככרות ברבית בכל שבוע כתב אבי העזרי שיאמר לו קודם הפסח שיתן לו בשבוע של פסח קמח או מעות ואז אפילו אם באו אחר כך לחשבון מותר לקבל ממנו מה שלא קיבל בתוך הפסח:

שאלה לרש"י: ישראל ועכו"ם שיש להם תנור בשותפות מהו לומר לעכו"ם טול אתה של פסח ואני אטול אח"כ והשיב שיתנה קודם הפסח ויטול דמים מאותו שבוע. וה"ר שמשון ב"ר אברהם כתב מעשה בא לידי בישראל שהיה לו תנור ואפו בו עכו"ם חמץ בפסח ובא האופה שהיה גזבר של ישראל והביא לו ככרות לאחר הפסח משכר התנור ואסרתי לו לקבלם לא מיבעיא חמץ שאסור שזכה בו ישראל בשכר תנורו והוא ליה חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח אלא אפילו מעות אסור לקבל בשכרו כיון דחמץ בפסח אסור בהנאה ה"ל משתכר באיסורי הנאה ואפילו חמצו של עכו"ם אסור ליהנות ממנו בפסח. מיהו אם קיבל כבר המעות מותר ליהנות מהם דתנן גבי ערלה וכלאי הכרם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת.

ומיהו שרי לישראל להשכיר תנורו לעכו"ם ע"מ שיאפה בו מצה ואם יאפה בו חמץ אין זקוק לו כדתנן שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת אף על פי שיאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום מותר:

מותר לומר לעבדו בפסח הילך דינר זה וקנה ואכול אע"פ שיודע שיקנה חמץ ואין זה כקונה חמץ אע"פ שמזונותיו עליו אבל לא יאמר לו צא ואכול ואני פורע. אסור להשכיר כלי לעכו"ם בפסח שיבשל בהם חמץ מפני שרוצה בקיומו של איסור ע"י דבר אחר שלא יבקע הכלי ועוד כיון שהכלי עצמו אסור בהנאה אסור להשכירו לכתחילה ולא דמי להא דתניא בתוספתא משכיר אדם חמורו לעכו"ם להביא עליו חמץ ממקום למקום דהתם החמור אינו אסור אבל הכלי עצמו אסור:

סימן תנא

קדירות של חרס שנשתמש בהן חמץ כל השנה אפילו אותן שעושין בהם דייסא ומיני קמחין משפשפן היטב בענין שלא יהא חמץ ניכר בהן ומותר לשהותן לאחר הפסח להשתמש בהן בין במינו בין שלא במינו ומצניען בפסח במקום צנוע שאין רגיל לילך שם כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח וטוב לסוגרן בחדר ולהצניע המפתח אבל היסק שיסיקם באש אינו מועיל בהן ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהן בחמין אפילו שלא ע"י האור אלא שעירה לתוכם רותחין ואפילו אם ימלאום גחלים דחיישינן דילמא חייס עלייהו שמא פקעי ולא עביד להו הסקה מעלייתא ואם החזירן לכבשן ונתלבנו כתב אבי העזרי י"א שגם זה אינו מועיל דחיישינן שמא חייס עלייהו וכ"כ זקני הראב"ן ושגגה היא בידם דלא אמרינן דילמא חייס עליה אלא היכא דמתלבן מבחוץ ולא מבפנים או ע"י מילוי גומרי אבל כשמחזירה לכבשן מתלבנין מבפנים ומבחוץ כי השלהבת עולה להן מכל צד ולא פקעי וכ"כ בשאלות דכלי חרס שרו בחזרת כבשונות וכתב א"א הרא"ש ז"ל ודוקא שנותנן לכבשן שמצרפין בו כלי חרס חדשים דכיון שמכניסן להיסק גדול כזה ודאי לא חייס עלייהו דילמא פקעי אבל לתנורים שלנו לא דאיכא למיחש דילמא חייס ומוציאן מן התנור קודם שיתלבנו: וכוביא פירש"י כלי שעושין מלבנים ועפר כמו כירה ואופין ומטגנין בו וי"א תנור קטן שקורין פדיל"א היסיקו מבחוץ ואסור לאפות בו בפסח דכיון שאין נותנין האש בפנים אינו מפליט החמץ הבלוע בו ואם מלאו גחלים בפנים שרי דלא חיישינן שמא חייס עלייהו וכן קדירות של מתכת אם רוצה להסיקם ולמלאותן גחלים שרי: סכינים מגעילין בכלי ראשון ושרו וכלי ראשון נקרא שהרתיחו בו מים על האש אפילו אינו עתה על האש רק שעודנו רותח וקודם ההגעלה צריך לשופפם יפה במשחזת או בריחים להעביר כל חלודה שבהם קודם הכשרו הלכך אם יש גומות בסכין ואינו יכול לנקותו יפה אין מועיל לו הגעלה וצריך ליבון: כלים שמשתמשין בהן ע"י האור כגון שפודין ואסכלאות וכיוצא בהן צריכין ליבון והליבון עד שיהיו נצוצות ניתזין מהם ושנשתמש בהן בצונן כגון כוסות וקיתוניות די להן בשטיפה ושנשתמש בהן בחמין כפי

תשמישן כך הכשירן אם תשמישן בכלי ראשון כגון כף שמגיסין בו בקדירה צריך להכשירן בכלי ראשון ואם תשמישן בכלי שני הכשירן בכלי שני ועירווי שמערה מכלי ראשון על אחרת חשוב ככלי ראשון וכך צריך להכשירן ומיהו כלי שנשתמשו בו ע"י האור לא סגי בעירווי שמערה מכלי ראשון עליו אלא צריך להכשירה בכלי ראשון לכן כתב אבי העזרי שצריך להכשיר כל הקערות בכלי ראשון לפי שפעמים כופין אותן במחבת כשהיא על האש כתב בעל המנהיג כפות העשויים מקרן שמתקלקלין במי חמין אין להן תקנה בהגעלה דחיישינן דילמא חייס עלייהו: אין חילוק בין כלי עץ או אבן או מתכת כולן דינם שוה להתירן בהגעלה וה"ר יצחק מסימפונ"ו כתב דכלי גללים וכלי אבנים די להם בשטיפה: ובתשובה לרב האי דכלי גללים וכלי אבנים שנשתמש בהן ברותחין אין להן תקנה בהגעלה דדמו לכלי חרס וצריך להסיקן בתנור עד שיתלבנו באש ורב אלפס השוה כולם וכן עיקר. כלי כסף שאין דרך להשתמש בהן בחמין אלא חושש שמא נשתמש בהן בחמין ורוצה להגעילן כתב אבי העזרי שאין להגעילן עם שאר הכלים דמתוך שאינן בולעין הרבה פולטין מיד וחוזרין ובולעין ממי ההגעלה האסורין וכן כל כלי שנשתמש בו בכלי שני לא יגעילנו עם כלי שנשתמשו בו בכלי ראשון מהאי טעמא וכן יש אוסרין כלי שהכניסו ב"פ שבפעם השני בולע מן המים האסורין ולמאי דבעינן למיכתב שאין לחוש במי שמגעיל קודם ו' שעות אם יבלע הכלי ממי הגעלה א"צ לדקדק בכל זה. סלים שמולחין בהן הבשר כתב אבי העזרי שצריכין הגעלה ומחבת שמטגנין בו כתב גם הוא שאביו רבינו יואל הצריכו ליבון והוא התירו בהגעלה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכ"כ בתשובה מחבת בפסח עושין לו הגעלה ואם היא ארוכה משים חציה והופך עוד ומשים חציה האחרת ואם היא ארוכה ביותר מלבנה באמצע וכן כל כלי שאינו יכול להכניסו בפעם אחת לתוך המים מכניס חציו וחוזר ומכניס חציו השני ולא חיישינן שצדו הנגעל בולע מצדו השני שלא נגעל. וכל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותם: מחבת או יורה שיש בו טלאי אין נותר בהגעלה לפי שהבלוע תחת הטלאים אינו נפלט ע"י הגעלה ואבי העזרי כתב שראה בבית אביו ה"ר יואל שהיה

מצוה להגעיל הכלי בשעת תיקונו קודם שישימו הטלאי ושוב היה מצוה ללבן הטלאי ולהדביקו ואף על פי שהיו משתמשין בו אחר כך קודם הפסח היה מגעילו דכבולעו עם הטלאי כך פולטו: כסוי של ברזל שמכסין בו הקדרה צריך הגעלה כיון שמזיע בכל שעה מחום הקדרה ואם נתנוהו בפסח על הקדרה בלא הגעלה כל התבשיל אסור שזיעת הכיסוי מתערב בתבשיל ואם אפו עליו בצק צריך ליבון: כסוי של ברזל שמשימין אותו על חררה שנאפת על הכירה י"א שאפילו הגעלה אינו צריך כיון שאינו עשוי אלא לכסות ואין החררה נוגעת בו ונראה לי שצריך ליבון כי ברוב פעמים נוגעת בו ועוד שהוא מזיע מהבל החררה שתחתיו: מדוכה של עץ ואבן שדכין בהן כל השנה ולפעמים דכין בהן פירורי לחם עם שומין ופלפלין כתב רש"י דלא מהני ליה הגעלה וגם בריחים קטנים של פלפל וכן כתב רבינו תם שמדמין אותן לבית שאור פירוש כלי שמשהין בו השאור ולבית חרוסת פי' כלי שעושין בו מיני טיבול שנותנין בו דברים חדים כגון שומין ופלפלין עם קמח ומבליעו לתוך הכלי ובאלו פירש רש"י ור"ת דלא שרו בהגעלה ור"י התיר כולם בהגעלה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וז"ל בתשובה ר"י תמה על ר"ת איך עלה על לבו לאסור בית שאור בהגעלה וגם בעיני פלא וכי שחימוצו קשה בלע בצונן טפי מד"א ע"י האור וכ"ש לרב אלפס שכתב דההיא דבית שאור איירי בכלי חרס אבל בכלי שטף אין חילוק בין בית שאור לשאר כלים אלא כולם מותרין בהגעלה וכן אני נוהג עכ"ל וכ"כ אבי העזרי ובעל הערוך והרי"ץ גיאת וכן המנהג ובלבד שיהיו חלקים שאין בהן בקעים: הדף שעורכין עליו כל השנה אין נותנין עליו מצה ולא עיסה דדמי לבית שאור וצריך הגעלה והעריבה שלשין בה כל השנה צריכה הגעלה השלחנות והתיבות שמצניעין בהן אוכלין כל השנה רגילין לערות עליהן רותחין לפי שלפעמים נשפך המרק מן הקדרה לתוכן רגילין באשכנז ליתן שכר של שעורים בחביות של חרס והתיר רבינו יואל ליתן בהן יין בפסח ע"י הגעלה דהא דאמרינן כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם היינו דוקא כשבלע ע"י האור אבל בצונן סגי להו בהגעלה ל"ש אם מזופף או אינו מזופף ועירוני ג' ימים הוי כמו הגעלה ע"כ ומיהו בפ"ב דע"ז מוכח

דעירוי לא עדיף כהגעלה ומדברי רב האי יראה דלא מהני להו הגעלה לכלי חרס אפילו נשתמש בו בצונן שכתב עריבה של חרס שלשין בה כל השנה ובשעת הגתות הדיחו אותה יפה ודרכו בה ענבים או הניחוה תחת הצינור לקבל בה היין אותו היין אסור לשתותו בפסח שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון הלכך אם ידוע אותו היין אסור לשתותו בפסח אבל בספיקא כי האי מילתא לא חיישינן: כל הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה אפילו בחמץ חוץ מבית שאור ובית חרוסת שאף על פי שלא נשתמש בהן אלא חמץ בצונן אסור להשתמש בהן מצה בחמץ אבל בצונן להניח בהן מצה אפויה מותר אבל אסור ללוש בהן אף ע"ג דצונן הוא שממהר להחמיץ וכל זה בלא הגעלה אבל ע"י הגעלה אפילו בית שאור וחרוסת שרי אם אינן של חרס אבל אם הם של חרס לא מהני להו הגעלה ואפילו לא נשתמש בהן חמץ אלא בצונן לא ישתמש בהן מצה אלא בצונן: מאני דקוניא פירוש כלי חרס המחופין באבר דינן ככלי חרס לענין חמץ בפסח ושאר איסורין חוץ מלענין יין נסך דחיורי ואוכמי שרי אם הם חלקים אבל אם יש בהן בקעין או ירוקים אפילו חלקים אסורים כתב רב האי כלי עץ מצופים בסמנין ומשתמשינן בהן חמץ דינן ככלי חרס ואין משתמשינן בהן בפסח וכל כלי השתייה שרי בשטיפה לא שנא של עץ או של חרס או של זכוכית:

סימן תנב

סדר הגעלה לוקח יורה גדולה מלאה מים ומרתיחה ומכניס בה כל הכלים וכלי גדול שאינו יכול להכניסו לתוכה ממלאו מים ומרתיחו ועושה שפה לפיו סביב מטיט כדי שיתמלאו היטב ויגעו המים בשפתו ואם ירצה יקח אבן רותח או לפיד אש וישליכנו לתוכו בעודו רותח ומתוך כך ירתיחו המים יותר ויעלו על שפתו כתב רי"ף משהי להו למאני בגו יורה עד דפלטי וכתב אבי העזרי מי יודע לשער שיעור הפליטה אולי ישהם לתוכה וחוזרין וכולעין לכן ירא שמים הרוצה להגעיל כלים הרבה ביחד ישהם מעת לעת לתשמישן דכיון דטעמם פגום אין אוסרין רק שיגעיל בזמן היתר קודם שעה חמישית דלאחר איסורו אין פגימתו מתרת וא"א הרא"ש

ז"ל כתב דקודם זמן איסורו יכול להגעיל אפילו כלי בן יומו אפילו אין במים ס' כדי לבטלו אבל מזמן איסורו ואילך וכן בכל ימות השנה הבא להגעיל כלי שבלוע מאיסור אין להגעילו אלא א"כ לא יהא הכלי בן יומו או שיה' במים ס' כדי לבטלו ונוהגין להכניסן ולהוציאן מיד: כתוב בתשובה על שם רש"י שמיד לאחר הגעלה בעוד מים רותחין עליהם צריך לשוטפן מיד במים קרים שלא יחזרו ויבלעו ממים הרותחין שעליהם וכ"כ רב האי וכן נוהגין ולא משום שלא יחזרו ויבלעו המים שעליהן שאין לחוש לזה כדפרישית אלא שנהגו כן. כתב רשב"ם שצריך להגעיל תחלה היורה שמגעילין בה שאר הכלים וכן פסק רש"י וכן הורה ריב"א וכן יש בתשובת הגאונים מדיח יורה גדולה ומגעילה ברותחין ומכשירה ושוטפה בצונן ומפליטה מחמץ תחלה ואח"כ מרתיח בה מים רותחין בלי שיעור ויזהר שלא ינוחו המים מן הרתיחה שאם ינוחו אסור להגעיל בהן כלים ונוטלן ושוטפן בצונן ואחר כך ממלא היורה הגדולה וסובב שפתה בטיט ומגעילה כמשפטה הראשון ושופכה ושוטפה וא"א הרא"ש ז"ל כ' שדין יורה הגדולה כדין שאר כלים שאם אינה בת יומא או אפילו היא בת יומא והוא קודם שעה חמישית אין צריך להגעילה תחלה אבל אם הוא משעה חמישית ואילך והיא בת יומא צריך להגעילה תחלה מפני שבהגעלה ראשונה נאסרין המים שאין בהם ס' לבטל פליטת היורה דבכולה משערין ונמצא שהמים כולן נאסרים ונבלעין בכלים הנגעלים בתוכם אם משהה אותם בתוכם עד שתגמור פליטתן אבל קודם שעה חמישית אע"פ שאותן המים חוזרין ונבלעין בתוכם אין לחוש שהוא שעת היתירו ודמי לנותן טעם בר נותן טעם:

סימן תנג

אלו דברים שיוצאים בהן ידי חובת מצה בחטין ובשעורים ובכוסמין ובשכולת שועל ושיפון אבל לא באורז ושאר מינים וגם אינן באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל וכן בכל מיני קטניות ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חטין מתערבין בהן וחומרא יתירא היא זו ולא נהגו כן ואם עירב אורז עם אחד מאלו המינים ועשה מהן עיסה אם יש בה טעם דגן יוצאין בה וחייבת בחלה אע"פ שרובה

אורז כתב הר"פ יש נוהגים לברר החטין אחד אחד מאכילת עכבר וי"א שא"צ דהוי מי פירות וכתב הוא שאינו דומה למי פירות שהרוק מחמיץ כדתנן לא ילעוס אדם חטים ויתנן ע"ג מכתו וכו' ואין להקל ע"כ ונראה שאין לחוש לזה כלל דחששא רחוקה היא זו לומר שתחמיץ חטה קשה במעט רוק שבפי העכבר דאפי' לתיתה שרי בגמרא (פסחים מ.) אלא שהחמירו הגאונים לאוסרה ועוד אפילו אם יש בהן נשוכין אינו אחד מאלף ומתבטלין הן כשיטחון ואין כאן מבטלין איסור לכתחלה שאינו טוחן כדי לבטלה כתב רב אלפס שצריך לשמור חטין שיוצאים בה ידי מצה משעת קצירה שלא יבא עליהם מים וא"א הרא"ש ז"ל כתב שא"צ אלא משעת טחינה וז"ל נוהגין באשכנז ובצרפת לשומרן משעת טחינה לפי שאז מקרבין אותן אל המים שטוחנין בריחיים של מים וכ"כ בשאלות לא נפיק ידי חובתיה אלא במצה דמינטרא מחימוץ מן כד נפל מיא עילויה ואי אמטינהו לחטי עכו"ם חרש שוטה וקטן לא נפיק ביה ידי חובתיה תשובה לגאון ליקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר ויוצאין בו דלא מחזקינן איסור אבל לכתחלה בעי שימור: לתיתה אע"ג דבגמרא שרי לה בחיטי הגאונים אסרוה וכן שדרו ממתכתא שאין אנו בקיאים בלתיתה הלכך אין לנו ללתות כלל לא בחטין וכ"ש בשעורים:

סימן תנד

עושין מצה מסולת נקיה ואפי' היא יפה כמצות שלמה או מפת הדראה ופירש"י אפילו כולה סובין אבל הרמב"ם ז"ל אסר כולה סובין שכתב אין יוצאין לא בפת סובין ולא בפת מורסן אבל לש הוא העיסה בסובין שבה ובמורסנן ויוצאין בה וכ"ד רב אלפס: עיסת כלבים בזמן שהרועים אוכלין הימנה יוצאין בה ואם לאו אין יוצאין בה: עיסה שבלילתה רכה וחלוטה ברותחין לא מיקרי לחם לברך עליה המוציא ואי אפייה בתר הכי בתנור מיקרי לחם לענין המוציא וחלה ויוצאין בה ידי מצה ואם בלילתה עבה וחלוטה ואפויה הוי לחם לענין חלה והמוציא אבל אין יוצאין בו בפסח ולרב האי יוצאין בו בפסח וכל זה לדין הגמ' אבל הגאונים אסרו כל חליטה: מצה גזולה אין יוצאין בה: בציקות של עכו"ם שניכר בהם שלא החמיצו שאין בהן סידוק ולא הכסיפו פניהם מותר לאוכלם ובלבד

שיאכל כזית ממצה שמורה לשם מצה באחרונה ויש אוסרין לאכול א"כ לשן העכו"ם בפניו ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל:

סימן תנה

אין לשין אלא במים שלנו לרש"י לאו דוקא שלנו לילה אחת אלא שעבר עליהם י"ב שעות משנשאבו ולפי' ה"ר אליעזר ממ"ץ צריך שלא יהו במחובר משנכנס הלילה שבלילה מעיינות וותחין והשואבן בערב עם שקיעת החמה מותרין מיד כתב א"א הרא"ש ז"ל וכן עמא דבר לשואבן בין השמשות ואם העת הוא חם ישימם במרתף שהוא קר ואם העת קר יניחם באויר כי המרתף הוא חם: כתב רש"י בתשובה אין לשין אלא במים שלנו שחשו חכמים לרוב עיירות שאין להן אלא מי בורות ומעיינות שהן וותחין ויראה מדבריו שבמי נהרות אין לחוש ומ"מ אין להקל אלא אפי' במי נהרות אין ללוש א"כ לנו וכן יראה מלשון בה"ג שאינו מחלק שכתב ולא מיבעיא במיא דפושרי דאסור למילש בהו אלא אפי' במיא דנהרא דמלו ביומיהו אסור ללוש בהו עד דבייתי. ואשה לא תלוש בחמין אפילו לא נתחממו אלא בחמה ולא במים הגרופים מן המוליאור והוא דוד גדול שנחושתו עבה ותלוי על מקום האש ומים שבתוכו פושרין אפילו כשאין האש תחתיו: ואם עברה ולשה בהן לרב אלפס אסור אפילו במים שלא לנו וכ"כ בעל ה"ג והרי"ץ גיאת ולרש"י דוקא בחמין ובחמי חמה אבל במים שלא לנו בדיעבד שרי ואפילו לכתחלה שרי למילש בהו אי ליכא אחריני ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל והא דאסרינן בעברה ולשה פירש אבי העזרי דוקא עברה במזיד אבל שוגג שרי ורש"י אסר אפילו שוגג ופי' עוד שאסור אפילו באכילה משום חשש חימוץ ואפי' אם ירצה לאכול כזית מצה באחרונה דגרע מבציקות של עכו"ם והרי"ץ גיאת ובעל העיטור כתבו דוקא למצה משומרת וכן מים שלא לנו דוקא למצה משומרת אבל לאכילה שרי דהא קי"ל בציקות של עכו"ם אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וא"א הסכים לפירש"י לאוסרו אפילו שוגג ואפילו באכילה. והרבה נוהגין שלא ליתן מלח בפת בפסח וכן נוהגין בכל אשכנז ואין טעם ברור לאוסרו ומ"מ אין לשנות משום אל תטוש תורת אמך וי"א שבלילה ראשונה אין ליתן בה מלח

משום מצה עשירה וגם זה אינו שאינה נקראת עשירה אלא שנילושה ביין ושמן ודבש אבל מלח אינו מעשירה: גרסינן במנחות תבלה פי' לש מצה בקצח ושומשמין ובכל מיני תבלין כשירה כיון שיש בה טעם מצה וכתוב בספר הרוקח ומ"מ אין ליתן בה פלפלין לפי שהוא חד ומחמם העיסה:

סימן תנו

שיעור העיסה של פסח שלשין בפעם אחת היא מ"ג ביצים וחומש ביצה בינוניים וכן ישער אותה ימלא כלי מים ויתן אותו לתוך כלי ריקן ויכניס לתוכו מ"ג ביצים בנחת אחת לאחת והמים היוצאין כלי המחזיק אותם הוא שיעור המדה או ימלא כלי מים ויערה המים ממנו לכלי אחר ואח"כ יתן בו מ"ג ביצים ויחזור בו המים שעירה ממנו והמים שיותרו הן המדה וזה יותר טוב שלא יוכל לכוין בנתינת הביצים לתוכו כשהוא מלא וכתב ה"ר יצחק ב"ר יהודה שזו המדה היא דוקא לראשונים שתנוריהם היו קטנים ואיכא למיחש בכל עיסה לחממו אבל תנורים שלנו שהן גדולים עדיף טפי שילוש הרבה ביחד ויהו עסוקים בעיסה תמיד שלא תבא לידי חימוץ ולא הודו לו חבריו וכתב הר"ר יונה היכא שלש יותר מזה השיעור חכמי צרפת היו אוסרין אותו ונ"ל להתיר מיהו לדעת הגאונים שכתבו שלכתחלה אין להניח העיסה אפילו רגע אחת בלא עסק א"כ לכתחלה אין ללוש יותר מזה השיעור ע"כ ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל: אין מודדין קמח בי"ט ללוש ובי"ט של פסח שאסור ללוש יותר מעשרון יקח באומד הדעת ולא ירבה על עשרון:

סימן תנו

מפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה שלא להרבות בה משום חשש חימוץ מוטב שימעט בה לכן טוב לקרב העיסה יחד בשעת הפרשת חלה דשמא יש בהן שלא היה בה שיעור ואם לא הפריש מן העיסה יתנם בסל והסל יצרפם לחלה ואם ידוע שהיה בעיסה שיעור חלה ושכח להפריש חלה עד לאחר אפייה אפילו צירוף סל א"צ אלא יקרב כל הככרות יחד ויטול מאחד על כולם אפילו אם שכח ואכל קצת יפריש על המותר דחלת חוצה לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש. הלש עיסה בי"ט של פסח

במקום שאין כהן לא יקרא לחלה שם עד שתאפה שאם יקרא לה שם לא יהא רשאי לאפותה כיון שאין כאן מי שראויה לו ואם יניחה כן תחמיץ ואינו רשאי לשורפה שאין שורפין קדשים בי"ט הלכך לא יקרא לה שם עד אחר אפייה ואז יצרף הכל בסל ויפריש אחת על הכל ואם שכח וקרא לה שם יטילנה לצונן ואז לא תחמיץ אבל במקום שיש שם כהן קטן שלא ראה קרי מימיו או אפילו גדול שראה קרי וטבל לקריו יכול לקרות לה שם מפני שראוי לו ע"י שיבטלנה ברוב ויאכלנה בימי טומאתו וחלה שנייה הנאכלת לכהן יפרישנה ויאפנה כמו בשאר ימות השנה שמותרת לכהן לאוכלה אפילו לבדה בימי טומאתו ויש מהגאונים שכתבו שאף חלת האור יכול לקרות לה שם ולאפותה אף במקום שאין כהן כיון דחזיא ליה אם איתיה אמרינן הואיל דהלכה כרבה דאמר הואיל ומוטב שלא לקרות לה שם אא"כ יש כהן בעיר לאפוקי נפשיה מפלוגתא:

סימן תנח

אין מתחילין להתעסק בפת בי"ד עד אחר ו' שעות ואיתא בתשובה מעשה באחד שאפה מצות קודם ד' שעות וכבר ביער חמצו ואסרו רבותינו המצה דאיתקש לפסח וכיון דפסח אינו נשחט אלא מו' שעות ולמעלה אף מצה כן אבל רבינו אליעזר הגדול ור' שמואל הכהן התירו אך לכתחלה יש ליזהר משום חביבה מצוה בשעתה ואבי העזרי הביא תוספתא יוצאין במצה ישינה ובלבד שיעשנה לשם פסח וכתב דירושלמי פליג אתוספתא ואוסר אפילו עשאה לשם פסח וכיון דירושלמי אוסר ראוי להחמיר שלא לעשות קודם חצות ובשעת הדחק שלא ימצאו לאפות ליל מ"ש משום חג העכו"ם ראוי לסמוך על התוספתא ולהתיר מ"מ יעשו ג' מצות בליל פסח משום חביבה מצוה בשעתה וכ"כ רב מתני' ע"פ שחל להיות בשבת דקי"ל מבערין הכל מלפני השבת ומשיירין מזון ב' סעודות ולמה אין מבערין הכל ויאפו מצה ויאכלו בשבת כדי להדר המצוה שלאחר שמילא כריסו ממנה אינו מברך עליה הלכך אל תאפו מצה אלא במ"ש מפני מראית העין שאם אתם אופים מע"ש אחרים מזלזלים במצות ומקילין בה אף על פי שמותר לאפותה מע"ש חזקו והדרו המצוה ואפו במ"ש בזמנה ע"כ וכיוצא בזה השיב ה"ר יהודה הכהן על ששאלוהו מהו לאפות מצות

שצריכות בליל ב' מעי"ט והשיב חביבה מצוה בשעתה ויאפו בליל שני ורב האי כתב מנהג אבותינו לבער חמץ מע"ש ולאפות מצה וגדר גדרו קדמונינו שלא לאפות מצה מע"ש שלא יבא לידי איסור ובמ"ש אופן מצה כתקונה ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפות מע"ש ולא לטרוח בי"ט ולאחר אכילת מצה אלא זריזין מקדימין למצוה ע"כ וא"א הרא"ש ז"ל היה מבער הכל מלפני השבת ומשייר מזון שתי סעודות ואופה מצות מע"ש ואני ראיתי בברצלונא מהמדקדקין שהיו אופן כל מה שצריכים למועד מקודם המועד שאם יתערב עמו משהו מחמץ שיתבטל קודם איסורו:

סימן תנט

אין לשין במקום השמש וביום המעונן אפילו תחת כל אויר הרקיע אסור ואל תתקרב האשה ללוש אצל פי התנור מפני חום התנור ולא תגביה ידה מן הפת להתעסק בעסק אחר עד שתגמור כל הפת דלכתחלה צריך שלא יניחוה בלא עסק אפילו רגע אחד וכל זמן שמתעסקין בו אפילו כל היום אינו מחמיץ ואם הניחוהו בלא עסק שיעור מיל הוי חמץ ואם התחילו בב' עיסות כאחד והחמיצה האחת בידוע שהחמיצה גם השנייה אפילו אין רואין בה סימני חימוץ ואם החמיצה עד שיש בה סדקים אפילו לא נתערבו סדקיה זה בזה אלא אחד הולך הנה ואחד הולך הנה הוי חמץ גמור והאוכלו חייב כרת ואם אין בה סדק אלא הכסיפו פניה הוי חמץ נוקשה והאוכלו פטור וצריכה שני כלים של מים אחת שמקטפת בו פירוש שטחה בו פני החררה ואחת שמצננת בו ידיה כדי שלא תתחמם העיסה והרמב"ם ז"ל כתב ואם היא לשה ואופה צריכה שני כלים של מים ולא ידענא למה כתב לשה ואופה דאכל אשה שהיא לשה קאי ואלו המים עם שאר המים שרוחצין בהן העריבה ושאר הכלים לא תשפכם אלא במקום מדרון שלא יתקבצו במקום אחד ויחמיצו לא שנא אם הם רב או מעט:

סימן תס

אין עושין המצות ע"י עכו"ם חרש שוטה וקטן והכי איתא בשאלתות לשה עכו"ם לעיסה או חרש שוטה וקטן דלאו בני שימור נינהו אף על גב דאפייה ישראל בר דעת ועבד בה שימור בשעת אפייה לא נפיק בה ידי חובתו וכ"כ רב כהן צדק לצאת ידי חובתו בליל ראשון אינו אלא במצה שאפאה ישראל לשם מצה דכתיב ושמרתם את המצות עד שיהא שימור לשם מצה ורב האי גאון כתב מצה שאפאה עכו"ם בפני ישראל ע"י שימור כתיקונה מותר לישראל לאוכלה ובעלי מעשה וחסידים מחמירין על עצמם כגאונים המחמירין ולשין בעצמם ואופין כהיה דאמרינן מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה לכן מצוה על כל אדם להשתדל בעשיית המצות ובאפייתן וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל היה משתדל בהן ועומד על עשייתן ומזרז העוסקים בהן והיה מסייע בעריכתן ויהא אדם רגיל לומר על כל פירורין שיפלו בשעת לישא ועריכה יהיו בטלין כדי שיתבטלו קודם חימוצן. אין עושין סריקין המצויירין פירוש שמציירין בפת כמין חיה ועוף אבל כל מה שעושין אותו במסרק כדי שלא יתפח מותר ומ"מ טוב שלא לשהות עליו לעשותו כמין ציור וכתב רב אלפס שלא אסרו אלא בעלי בתים שאינן בקיין בציורין ויבאו לשהות עליהם אבל נחתומין מותרין ופירש ה"ר יונה ז"ל דנחתומין מותרין אפילו בלא דפוס ובעלי בתים אסורין אפילו יש להם דפוס שמאחרין לעשותן וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואדוני אבי ז"ל היה נוטה לאסור לכל אף לנחתומין: מותר לאפות פת עבה בי"ט פירוש פתין גדולים ולא חיישינן לטורח לא שנא בי"ט של פסח לא שנא בשאר ימים טובים רק שלא ילוש בי"ט של פסח יותר מכשיעור עיסה אחת:

סמן תסא

ענין היסק התנור כתב רב נטרונאי תנור ופורני שאופין בו כל השנה מותר לו לאפות בו בפסח וטפקא של חרס שהסיקה מלמטה ועל גבה אין גחלים ולא שלהבת ואופין בה כל השנה אסור לאפות בה בפסח אבל חדשה לא שנא הסיקה בפנים או בחוץ מותר כיון שהאור שולט תחתיה אפילו אין שלהבת עולה על גבה מרתח רתח והפת נאפית מיד

ואינו בא לידי חימוץ אבל צריך להסיק תחלה בין תנור בין בוכיא ואח"כ מדביק הפת אבל להדביקו תחלה ואח"כ להסיק אסור והכי אמר רב עמרם כלל זה יהא בידכם כל שמסיקין תחתיו או על גביו ואח"כ מדביקין בו הפת אינו בא לידי חימוץ ואם מדביק ואח"כ מסיק אסור והרב ר' יונה כתב שצריך ליזהר כשיסיקו התנור שילכו הגחלים על פני כולו ואין די לו בשלהבת דכמו שכולע ע"י גחלים כך פולט על ידי גחלים ושיהו ניצוצות ניתזין ממנו הלכך אם הסיקוהו כמה פעמים קודם הפסח אינו מספיק אלא א"כ כיון להתירו לצורך הפסח כי שמא לא הלכו הגחלים על פני כולו כל זמן שלא כיוון לכך ויש נוהגין להטיל בו קרקע חדשה כדי שלא יצטרכו היסק ומנהג יפה הוא:

מצה שנאפית עד שאם פורסין אותה אין חוטין נמשכין ממנה יוצאין בה ופחות מכן אין יוצאין בה ויוצאין במצה האפויה ע"ג קרקע או האפויה באלפס בלא מים ובמצה השרויה במים אחר האפייה אבל נתבשלה אחר אפייה אין יוצאין בה אפילו לא נימוחה כתב בעל ה"ג אי אפייה ע"ג קרקע או על טפקא נפיק בה ידי חובתיה והיכא דבעי לטגן העיסה במחבת בשמן מותר והכי עביד מרתח המחבת תחלה באש שיתלבן בשלהבת יפה ואח"כ נותן בו העיסה ומטגנה בשמן ומותר לפי שאין לה פנאי להחמיץ אבל נתן העיסה תחלה ואח"כ הרתיח המחבת אסור והכי שדר רב כהן צדק ריש מתיבתא אבל לחלוט העיסה ברותחין קודם אפייה אסור דהכי שדר רב שרירא אע"פ דחלוט אינו בא לידי חימוץ וחליטה היא מים רותחין ע"ג קמח לא שמענו בכל ישיבות שהתירו זה אלא לחיה או לחולה על פי בקיאים וכן כתב רבינו האי מצה חלוטה ברותחין מצה היא אבל רבנן קמאי אמרי לא ידעינן חליטה היכי הוה וכמה חולים טרחו להתיר להם מי שעורים בחליטה ולא התירו הגאונים אלא לחולה שהוקשה חוליו על פי רופאים. מצה שנאפית עם חמץ בתנור כתב רבינו תם שמותר דריח כי האי לא מצינו שיאסור כל הפת ויש אוסרין אם נגע זה בזה דדמי לפת חמה וחבית פתוחה ולדעת א"א הרא"ש ז"ל דשרי אפי' במצה שנמצאת בה חטה בקועה יראה דה"נ שרי (עיין בס"ס תנ"א בב"י בשם הכלבו מדין להניח בכלי חמץ):

סימן תסב

מי פירות אין מחמיצין ורבו בזה הדיעות לרש"י אין חייבין על חימוצה כרת אבל חמץ נוקשה הוי ואפילו במי פירות לבדן אסור ללוש. ולרב אלפס אפילו במי פירות עם מים מותר ללוש מליל ראשון ואילך ויש אוסרים ללוש במי פירות עם המים אף מליל ראשון ואילך אבל קיטוף שמקטף בהן העיסה בשעת עריכה מתירין מליל ראשון ואילך. ור"י פירש דמי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל ומותר ללוש בהן מליל ראשון ואילך אבל בליל ראשון ושני אין יוצאין בהם ידי חובת מצה דהוה ליה מצה עשירה. ומי ביצים היה מסתפק רש"י אם מחמיצין ור"ת היה מתיר ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל. ומי פירות עם מים הוי חמץ נוקשה ואין בו כרת אבל ממהר להחמיץ יותר משאר עיסה הלכך אין ללוש בהם ואם לש בהם פסק בה"ג כר"ג דאמר ישרף מיד והרי"ץ גיאת ז"ל פסק כחכמים דאמרי יאפה מיד ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל. וכל משקין הוו בכלל מי פירות הלכך חטה שנמצאת בדבש או ביין וחומץ מותר ובלבד שלא נתערב בהם מים. מצאתי כתוב שאם נמצאת במלח חטה מלוחלחת מחמיץ כי המלח מתולדת המים הוא ואינו בכלל מי פירות ואינו נ"ל דהא שרינן ותיקא במשחא ומלחא אלמא דמי מלח הוי בכלל מי פירות:

סימן תסג

מותר לחרוך ב' שבלים ביחד ולא חיישינן שמא יצאו מים מאחת לחבירתה ותחמיץ דהוה ליה מי פירות ואין מחמיצין הלכך ותיקא שהוא תבשיל העשוי משמן ומלח עם קמח שרי אבל העשוי ממים ומלח עם קמח אסור:

אין מוללין הקדירות פירוש שנותנין קמח בתוך המאכל להקפותו בין אם יתן הקמח תחלה בין אם יתן החומץ תחלה ואפי' בקמחא דאבישונא שהוא קמח העשוי מקליות שנתייבשו בתנור ואין מחמיצין אפ"ה אסור דחיישינן שמא לא נתייבשו כל צרכן ומחמיצין אבל במצה אפויה וטחונה מותר ולא חיישינן דילמא אתי לאחלופי בקמח וכן בקמח עדשים ושאר

קטניות שרי שאינו מחמיץ ורי"ף וכן א"א ז"ל כתבו סתמא להיתרא במצה אפויה ובגמרא קאמר דאפי' במצה אפויה אסור היכא דאיכא עבדי שמזלזלין במצות או כיוצא בזה דאיכא למיחש דאתי לשרויי אף בקמחא:

סימן תסד

חרדל או שאר מיני טיבול שיש בהם מים אין נותנין בהן קמח ואם נתן לתוך החרדל יאכל מיד ולא ישהנו שמא יחמיץ ובשאר מיני טבולים כיון שאינן חדים כמו חרדל ודאי יחמיץ וצריך לשורפו:

סימן תסה

אין שורין המורסן לתרנגולין אבל חולטים פירוש ברותחין שאז אינו מחמיץ והגאונים אסרו כל חליטה כדפרישית לעיל כתב בעל העיטור כתב הרב הבבלי מותר ללוש לתרנגולין מורסן או קמח ומאכילין מיד או יעמוד עליהם שלא ישהא שיעור מיל וכל זמן שמנקרין בהן או מהפכים בהן אינו בא לידי חימוץ ואין לסמוך על זה שא"כ נשהה העיסה שיעור מיל עד כאן: כתב אבי העזרי מעשה היה ושרו מעט מורסן ושפשפו באווז בפסח ואסר אבא מרי כל האווז משום דאית ביה בעוריה פרצי פרצי (כדאיתא שבת קח.) ואיתא בפרק כל הבשר ואי אית ביה פילי כוליה אסור האשה לא תשרה המורסן שתוליך בידה לבית המרחץ אבל שפה היא על בשרה יבש אע"פ שיש זיעה על בשרה דזיעה אינה מחמצת ובלבד שתזהר היטב שתעביר כל המורסן קודם שתשטף במים ע"כ כתב ה"ר יונה האידנא אין הנשים בקיאות בזה ויש למונעם מלתת המורסן על בשרם אפילו יבש:

סימן תסו

לא ילעוס אדם חטין ויתנן על גבי מכתו מפני שהן מחמיצין שהרוק מחמיץ ע"כ הנותן שעורים לבהמתו ומצאו בהם ריר צריך לבערם כתב ה"ר אליעזר מגרמיז"א שק מלא קמח שנתן אצל החומה ונתלחלח מזיעת החומה מחמיץ הלכך אם נפל מים על קמח או נתלחלח השק ירקד הקמח והשאר מותר ואם מעט שלג או מים נפל על התבואה יגרף החטים העליונים ויקח מהתחתונים: שק שיש בו קמח וישבו עליו תרנגולים

ונתלחלח מצואתם אינו מחמיץ מיהו ירקד הבצק [וישליכוהו] לחוץ והשאר מותר: בשר יבש שמזיע בשעת הגשמים מחמיץ מכח המים שהודח בו: חלב שנשפך ע"ג חטין אינו מחמיץ דחשיב מי פירות ע"כ מה שדימה זיעת החומה לרוק לומר שמחמיץ היה מסתבר לא"א ז"ל לדמותו לזיעת אדם שאינו מחמיץ וכתב עוד על מה שהתיר לרקד הקמח שנפל עליו מים קולא גדולה היא זאת לעשות כך בתוך הפסח שחמץ במשהו כי שמא יעבור עם הקמח חמץ כל שהוא בנפה וראיתי מורים הלכה למעשה שיאחוזו בידו כל המקום המלוכלח בשק עד שיריק כל הקמח שבשק והכי עדיף טפי ע"כ. קמח שנפל עליו דלף אפילו כל היום אינו בא לידי חימוץ והוא שזה הדלף טורד בלי הפסק ויאפנו מיד לכשיפסוק ואם הוא מסופק אם הדלף טורד אם לאו אסור:

סימן תסז

חטין שבאו בספינה וטבעו ויש בהם חשש חימוץ ואינו ניכר בהם לא ימכרם לעכו"ם שמא יחזור וימכרם לישראל כיון שאין חימוץ ניכר אלא ימכרם לישראל מעט מעט בענין שיוכל לאוכלם קודם הפסח וכתב בעל העיטור אפילו אם לא הודיעו כיון שיכול לאוכלם קודם הפסח והרמב"ם ז"ל כתב שצריך להודיעו ומסתברא כדברי בעל העיטור מדלא שרי אלא דבר מועט שאם מודיעו אפילו טובא נמי י"א דה"ה לעכו"ם יכול למוכרו מעט מעט שלא אסרו למוכרם לעכו"ם אלא הרבה ביחד דאיכא למיחש שמא יחזור וימכרם לישראל כתב ה"ר אפרים שהן אסורין אע"ג שלא נתבקעו אע"ג דגבי לתיתה אינן אסורין אא"כ נתבקעו שאני התם דעסיק בה הלכך אינן באין לידי חימוץ עד שיתבקעו אבל הכא כיון דמינח נייחי אתי לידי חימוץ כ' בהלכות גדולות חטין שבאו בספינה אם לחות הן או שנשתנו מראיתן בידוע שהגיע עליהן מים ואסור להשהותן בפסח אלא לזבנינהו קבא קבא כי היכי דליכלינהו קמי פסחא אבל אם יבישות הן וקשות ולא נשתנו מראיתן אחזקי איסורא לא מחזקינן ומותרים לאכול והכי שדר רב צמח ריש מתיבתא וכ"כ רבינו אב"ן: דבש של עכו"ם אין מחזיקין בו איסור לומר מזוייף הוא: לתת חטין או שעורין נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות וקאמר מר עוקבא הא דקאמר נתבקעו אסורות

לא נתבקעו ממש אלא שקרובות ליבקע שאילו מניחן ע"פ חבית של יין והן מתבקעות מכח ריח היין ואית דגרסי ע"פ הביב והוא כלי שקלין בו קליות על האש ושמואל אומר אינן אסורות אא"כ נתבקעו ממש וכתב רב אלפס יש פוסקין כשמואל נתבקעו ממש ויש פוסקין כמר עוקבא ופסק הוא כמר עוקבא לחומרא והני מילי למיכלינהו בעינייהו אבל אם נמצאו כתבשיל ולא נתבקעו ממש כיון דאיסור משהו מדרבנן אינן אוסרות התבשיל אלא א"כ נתבקעו ממש כתוב בספר רוקח בעינא דאימא מילתא ומסתפינא מחבריא דחטין שירד עליהן דלף ונתבקעו וחזרו ונתייבשו ואין ביקוען ניכר יש לצדד הדבר לאיסור ולהיתר והאריך בו ונטה להתיר אלא שלא רצה לסמוך על דבריו להתיר: ואם נמצא חטה בעיסה או במצה אפויה כתב א"א ז"ל שמותר אפילו היא בקועה שאפילו נתבקעה אינו חמץ גמור אלא קרוב להחמץ מדאמר ר"י שורן בחומץ וחומץ צומתן ודבר ידוע שחטה קשה ואינה ממהרת להחמץ כמו העיסה וכיון שהעיסה לא החמיצה כ"ש החטה ולא חיישי' שמא היתה במים לפי שישראל רגילין לשמור יפה המים השמורין וראיתי קצת גדולים שאסרו אותה מזה ויש אחרים שאסרו כל המצות ולא נהירא לי שאפילו היתה חמץ למה תיאסר כל המצה והא דאמרי' חמץ במשהו היינו דווקא ע"י בישול שמתפשט החמץ בכל הקדירה אבל אם כזית חלב נפל על חררה אחת דבר ידוע שאין איסור החלב מפעפע בכל החררה דאפייה לא הוה כבישול להתפשט הטעם בכל החררה אלא אוסר כדי קליפה או כדי נטילה וכ"ש חטה אחת שאין כח בפליטה להתפשט בכל החררה וכ"כ ה"ר אליעזר ממין שאם נמצאת חטה על בשר מליח או צלי או על מצה רותחת חותך מקום פעפועו לפי אומד הדעת ואם הוא בי"ט אחרון של פסח מותר להשהותו עד אחר הפסח כיון שהוא ספק י"ט ספק חול ע"כ: מעשה שמלגו תרנגול במים חמין ומצאו אח"כ במים גרעין של חטה ואסר ראב"ן התרנגול דשמא היתה החטה במים קודם רתיחה והחמיצה ובלעה התרנגול מן המים מעשה ונמצאת חטה בקועה בכלי של מים ובשלו באותן המים תבשיל והתירו התבשיל ולא אמרינן שנאסרו המים ויאסרו התבשיל וכן התיר אבי העזרי חטין שנפלו לבור וכתב שאין

מחמיצות כדאמרינן תפח תלטוש בצונן אלמא שהצונן מעכבו מלהחמיץ ונ"ל שאין הנידון דומה לראיה דההיא דוקא בעיסה אבל חטה ודאי מחמצת במים צוננין כההיא ארבא דטבע בחישתא ועוד דתניא בתוספתא שרה חטין ושעורים במים והחמיצו אסורות אלא נראה להתיר מהאי טעמא כיון שהמים צוננין אין החטה נותנת בהם טעם ואפילו חמץ גמור שנפל לבור מותר מזה הטעם: מעשה שהגעילו יורה מחומצת וכששפכו המים המחומצים ירדו לבור ואסרו לשתות מימיו בפסח בשביל שנתערבו מימי הבור במים המחומצין בספר הרוקח חטה שנמצאת בקדרה נאסרה הכף שהגיסו בה הקדרה שמוה בקדרות אחרות כולן אסורות וכתב עוד חטה שנמצאת בתרנגולת מלוחה ונמלחו עמה אחרות שאותה שנמצאת עליה אסורה כי נתרככה החטה וחמץ בפסח במשהו והשאר מותרות וה"ה אם צלו התרנגולות בשפוד ונמצאת חטה על אחת מהן אותה אסורה והשאר מותרות וכתב א"א הרא"ש ז"ל אין דבריו נראין במה שאסר כל התרנגולת המלוחה שנמצאת בה חטה אלא כאשר כתב ה"ר אליעזר ממין שנוטל מקום פעפועו אבל תרנגולת צלוייה שנמצאת בה חטה בזה נראין דבריו שכל התרנגולת אסורה לפי שכשמהפכין השפוד מתפשט הטעם בכל התרנגולת ואם היה מעשה בא לידי הייתי אוסר כל התרנגולות שבשפוד הנוגעות זו בזו כי ע"י היפוך השפוד מתפשט מזו לזו וכי היכי דבשאר איסורין אם היה כדי ליתן טעם בכולן כולן אסורין הוא הדין נמי חמץ בפסח במשהו עד כאן: יש מתירין חטה שנמצאת בזפק תרנגולת כדאמרינן גבי טומאה דחשיבא כמעוכלת ואינה מחמצת ואין עליה תורת אוכל וי"א שאין ללמוד איסור מטומאה ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל:

סימן תסח

העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם ובערב פסח מחצות ולמעלה אסור וקודם חצות תלוי במנהג במקום שנוהגין איסור אסור ובמקום שלא נהגו מותר וכתב אבי העזרי דווקא שעושה מלאכה להשתכר אבל מתקן הוא כליו לשבת וי"ט וכן מי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו מותר כל היום ההולך ממקום שנהגו לעשות למקום שלא נהגו או איפכא יש לו לעשות כמנהג המקום

שדעתו להשתקע שם אם דעתו להשתקע למקום שבא שם יעשה כמנהגם בין לחומרא בין לקולא ואם דעתו לחזור למקומו ינהג כמנהג אנשי מקומו וה"מ בצינעא שלא בפני אנשי המקום אשר בא שם אבל בפניהם אם יש לחוש למחלוקת אם ישנה ממנהגם יניח מנהג אנשי מקומו וינהוג כמנהגם אפילו נהגו להקל כ"ש אם נהגו להחמיר ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה כל היום אם התחיל מאתמול והיא לצורך המועד יכול לגומרה בערב המועד ופר"י אפי' לאחר חצות וא"א ז"ל כתב דוקא עד חצות ואם אינה לצורך המועד אפי' אם התחיל בה מאתמול לא יגמרנה: החייטין והספרין והכובסין עושין מלאכה עד חצות אפילו במקום שנהגו שלא לעשות והרמב"ם כתב שאפילו אלו השלשה לא יתחילו אלא במקום שנהגו לעשות ושאר אומניות שאנו אומרים אם התחילו מאתמול גומרין עד חצות נמי דוקא במקום שנהגו לעשות וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה: מושיבין שובכין לתרגולין פירוש להושיבה על ביצים לגדל אפרוחין בי"ד כל היום וכ"ש אם ברחא מעל הביצים שיכול להחזירה עליהם שלא יפסדו הביצים: גורפין הזבל מתחת רגלי הבהמה והזבל שבחצר לא יוציאנו אלא יסלקנו לצדדים ואם נתרבה בחצר יוציאנו לאשפה מוליכין ומביאין כלים מבית האומן כל היום אע"פ שאינו לצורך המועד גם בזה כתב הרמב"ם ז"ל דוקא עד חצות ואינו נראה :

סימן תסט

אסור לומר בשר זה לפסח שנראה כמקדיש בהמתו ונראה כאוכל קדשים בחוץ יש מפרשים דוקא גדי או טלה שראוי לפסח אבל רש"י ז"ל פירש אפי' בשר בהמה לפי שיהיו סבורין שהקדישו לדמי פסח ואפילו שחוט נמי וכן נזהרין באשכנז שרגילים למלוח בשר לצורך פסח ולייבשו שאין מזכירין עליו שם פסח אלא אומר בשר זה לי"ט וגדי מקולס פירוש שלם ראשו על כרעיו ועל קרבו אע"פ שלא פירש ואמר זה לפסח אסור לעשותו ושרי למימר הני חיטי לפסחא:

סימן תע

גרסינן במסכת סופרים הבכורות מתעניין בערב פסח והטעם זכר לנס שניצולו ממכת בכורות וכתב אבי העזרי שגם בכור לאב יש לו להתענות כמו שהיתה המכה גם בהם. ומיהו גדול הבית א"צ להתענות אף ע"פ שהיתה בהם המכה לא מחמירין כולי האי. האיסטניס מתענה כדי שיאכל מצה לתיאבון והכי איתא בגמרא רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחא משום דאיסטניס הוה ואי הוה אכיל ביממא לא הוה מצי אכיל בליליא:

סימן תעא

כל אדם אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה כדי שיאכל מצה לתיאבון אבל בשר וירק ומיני תבשיל שרי והרמב"ם ז"ל כתב אבל אוכל הוא מעט פירות או ירקות אבל לא ימלא כרסו מהם ויין מותר לשתות הן רב או מעט כי הוא גורר תאות המאכל אבל קודם שעה עשירית יכול לאכול פת ומהו הפת שיאכל חמץ אסור מתחלת שעה חמישית ולמעלה מצה נמי לא דאיתא בירושלמי האוכל מצה בע"פ כבועל ארוסתו בבית חמיו הלכך לא משכחת פת שיוכל לאכול אלא מצה עשירה פי' שנילושה במי פירות דבירושלמי לא אסר אלא מצה שיוצאין בה בלילה אבל מצה שאין יוצאין בה בלילה מותר לאוכלה עד תחלת שעה י' ואם התחיל לאכול קודם שעה י' ומשכה סעודתו עד הלילה פסק רשב"ם אע"ג דבשאר שבתות וימים טובים קי"ל פורס מפה ומקדש בפסח צריך להפסיק סעודתו בעקירת שולחן ורב אלפס פסק דאף בפסח א"צ להפסיק בעקירת שולחן ובה"מ אלא פורס מפה ומקדש על הכוס ואינו מברך עליו בפה"ג ומברך ברכת המוציא וגומר סעודתו וי"א שגם ברכת המוציא א"צ לברך אבל רב אלפס כתב שצריך לברך ברכת המוציא וכ"כ בה"ג ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

סימן תעב

ויהיה שולחנו ערוך מבע"י כדי לאכול מיד כשתחשך ואף אם הוא בבה"מ יקום משום שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו אבל לא

יאכל קודם שתחשך אע"ג דבשאר שבתות וי"ט יכולין להוסיף מחול על הקודש פסח שאני דזמן אכילת מצה אינו אלא בלילה דומיא דפסח ויסדר שלחנו יפה בכלים נאים כפי כחו ויכין מקום מושבו שישב בהיסיבה דרך חירות וכ' אבי העזרי בזמן הזה שאין רגילות בארצינו להיסב יושב כדרכו וא"צ להיסב וכשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו ולא על ימינו אלא על שמאלו ופי' רשב"ם מפני שצריך לאכול בימינו ולפ"ז איטר יד ימינו יטה על ימינו ורש"י פי' הטעם שלא יקדים קנה לושט ולפ"ז אין חילוק בין איטר לאחר: אשה אינה צריכה היסיבה ופירש רשב"ם מפני שאימת בעלה עליה ולפ"ז אלמנה וגרושה בעו היסיבה ובה"ג כתב משום דלאו אורח ארעא דאשה למזגא ולפ"ז כל אשה אינה צריכה היסיבה: אשה חשובה צריכה היסיבה בן אצל אביו צריך היסיבה אפילו הוא רבו מובהק תלמיד לפני רבו א"צ היסיבה אפילו אינו רבו מובהק אא"כ נתן לו רבו רשות: השמש צריך היסיבה וכל מי שצריך היסיבה אם אכל ושתה בלא היסיבה לא יצא וצריך כל אדם לשתות ד' כוסות על הסדר שנפרש שתאן זה אחר זה שלא כסדר לא יצא ושיעור הכוס רביעית ומדת הכלי שיכילנו ארכו כרוחב ב' גודלים וכן רחבו וגבהו כרוחב ב' גודלים וחצי גודל וחומש גודל וא"צ שישתה כולו אלא רובו ואם היין חזק צריך למוזגו ושיעורו רביעית לאחר שימזגנו ואם שתאו חי יצא ובלבד שיהיה בו רביעית וישתה רובו ויין שלנו לכתחלה אינו צריך מזיגה ואיתא בירושלמי שמצוה לחזר אחר יין אדום ויראה שאם הלבן משובח מהאדום שהוא קודם ויין מבושל כתב רב האי שאין יוצאים בו ומברכין עליו שהכל ובירושלמי יש שיוצאין במבושל ובקונדיטון ואפילו אין לו אלא מזון ב' סעודות ימכרם ליקח יין לד' כוסות אף על פי שצריך לקבל אחר כך מן הצדקה ואחד אנשים ואחד נשים חייבים בהם ובכל מצות הנוהגות באותה לילה כגון מצה ומרור וגם התינוקות טוב ליתן לכל אחד כוסו לפניו ומצוה לחלק להם קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו:

סימן תעג

ומוזגין לו כוס ראשון ומקדש עליו ומברך תחלה בפה"ג ואחר כך קידוש היום ושהחיינו ואינו מברך שעשה נסים לפי שעתיד לאומרו בהגדה ואם חל בשבת אומר ויכלו ואם חל במ"ש אומר יקנה"ז יין קידוש נר הבדלה זמן נוסח ההבדלה בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה בין קדושת שבת לקדושת י"ט הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך בא"י המבדיל בין קודש לקודש ושותה בהיסיבה לא היסב צריך לשנות פעם אחרת בהיסיבה ואינו מברך אחריו על הגפן ועפה"ג ואם ירצה לשנות אפילו כמה כוסות הרשות בידו וכתב אבי העזרי רק שיכוין לבו שלא יצטרך לברך פעם שנית שלא יהא כמוסיף על הכוסות וכ"כ ה"ר מאיר מרוטנבורק ששאלוהו אם יכולין לברך על שינוי יין הטוב והמטיב בליל פסח והשיב שיכולין לברך שאינו נראה כמוסיף רק אם יברך בפה"ג כמו שבירך על הכוסות והן הולכין לשיטתן שמצריכין לברך בפה"ג על כל כוס וכוס הלכך מסתבר להו למימר שאם יברך יותר שנראה כמוסיף אבל לדעת א"א הרא"ש ז"ל שא"צ לברך בפה"ג על כל כוס וכוס אין חילוק אם יברך אם לאו שאם אנו חושבין אותו כמוסיף אפילו בלא ברכה נמי: ומביאין לפניו קערה שבו ג' מצות ומרור וחרוסת ושאר ירקות מאיזה מין שירצה ושני תבשילין מרור זכר לומר את חייהם ואלו ירקות שיוצאין בהם ידי חובת מרור חזרת ועולשין תמכה וחרחבינה ומרור ויוצאין בעלין שלהם ובקלחין אלא שבעלין אין יוצאין אא"כ הן לחין ובקלחין יוצאין בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין וכולן מצטרפין לכזית שהוא שיעור שלהם ועיקר המצוה הזאת בחזרת ואם אין לו חזרת יחזר אחר ראשון ראשון כפי הסדר השנוין במשנה והחרוסת הוא זכר לטיט שהיו אבותינו משתעבדין בו לכך צריך לעשותו עב זכר לטיט ומדברים חמוצים זכר למרור ואיתא בירושלמי אית דעביד לה עבה ואית דעביד לה רכה זכר לדם ופירש ה"ר יחיאל דהא והא איתא מתחלה עושין אותה עבה ואח"כ מרכיין אותה בחומץ ונותנין בה תבלין כגון קנמון וזנגביל הדומים לתבן

זכר לתבן שהיו מגבלין בו הטיט ונותנין בה תפוח זכר לתחת התפוח עוררתיך ואגוזים דכתיב אל גנת אגוז ירדתי ותאנה דכתיב התאנה חנטה פגיה וב' תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה מאיזה מין שירצה ונהגו בבשר וביצה ונהגו ליקח זרוע רמז לזבזרוע נטויה וי"א כשפסח במ"ש שאין ליקח אלא תבשיל א' זכר לפסח אבל לא הב' שכנגד החגיגה לפי שאז לא היתה חגיגה באה עם הפסח שאין דוחה שבת וה"ר פרץ כתב שאין לחוש כיון שאינו אלא לזכר בעלמא ואדרבה המדקדק בזה נראה שעושה אותו כמין קדשים ממש וכ"כ בעל העיטור שאל ישנה אדם ואין צריכין להביא מכל אלו לפני כל אחד ואחד אלא לפני בעל הבית והוא יחלק לכולם ונוטל ידיו לצורך טיבול הראשון דכל שטיבולו במשקה צריך נטילה ומברך על נט"י ולא יטול קודם קידוש כי לקידוש א"צ נטילה ומיהו מי שרגיל ליטול כל ימות השנה קודם קידוש ולא חשיב לקידוש הפסק שהוא צורך סעודה שהרי אסור לאכול עד שיקדש גם עתה יכול ליטול קודם: וה"ר מאיר מרוטנבורק כתב שהאידנא א"צ נטילה לדבר שטיבולו במשקה ועל כן לא היה מברך על נטילת על טיבול הראשון וכ"כ בעל העיטור ולא נהירא וכן כתבו הגאונים שצריך לברך וכ"כ ה"ר שמעיה בשם רש"י והרוצה לצאת ידי ספיקא יביא עצמו לידי חיוב נטילה מצד אחר כגון שיסך רגליו (ב"ה או יטיל מים) וישפשף ולוקח ירקות ויברך בפ"ה א ומטבל כדי לעשות שינוי בשביל התינוקות שישאלו כי זה הוא שינוי שטובלין קודם סעודה מה שאין דרך לעשות כן בשאר הימים וא"צ כזית מהם וכתב רב עמרם שטיבול זה בחרוסת וכ"כ הרמב"ם ז"ל ורבינו תם פירש שמטבל בחומץ ולא בחרוסת לפי שהחרוסת מצותו עם המרור ואין לאכול ממנו קודם מצותו וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל (וכן המנהג) ואפילו אין לו שאר ירקות שגם טיבולו הראשון בחזרת אפ"ה אין לטבול בחרוסת כיון שאין בטיבול ראשון עיקר מצותו ולר"י מברך אחר הטיבול בנ"ר ולרשב"ם א"צ לברך אחריו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל: ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשנים ויתן חציה לאחד מן המסובין לשומרה לאפיקומן ונותנין אותה תחת המפה זכר למשארותם צרורות בשמלותם וחציה השני ישים בין ב' השלימות כדי

שיפגע בשלימה תחלה כשיבא לברך ברכת המוציא שממנה יש לו לבצוע ויגביה הקערה שבה המצות ויאמר הא לחמא וכו' עד מה נשתנה ואז יצוה להסירה מעל השולחן כאילו כבר אכלו כדי שישאל התינוק למה מסירין הפת ועדיין לא אכלנו והוא לנו במקום עקירת השולחן ויש מדקדקין להוציא ממנו התבשיל כשמגביהין אותה משום דאמרינן בשר א"צ להגביה וא"צ דדוקא כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בהא קאמר שלא להגביה שלא יהא נראה כאילו הקדיש בהמתו מחיים לכך אבל במה שמגביה הקערה אינו נראה בזה כאילו הקדיש בהמתו ומוזגין מיד כוס ב' כדי שישאל התינוק למה שותין כוס ב' קודם סעודה ואם אין חכמה בבן לשאול אביו מלמדו ואם אין לו בן אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל את עצמו ואפילו ב' ת"ח הבקיאין בהלכות פסח שואלים זה לזה מה נשתנה וכו' ומחזיר הקערה שבה המצות כדי שתהא לפניו כשאומר ההגדה כדאמרינן (לו.) לחם עוני שעונין עליו דברים וגם שתהא לפניו כשיאמר מצה זו מרור זה וצריך שיאמר שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה ב"פ ואין לומר שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרור ואין לומר האידנא שבכל הלילות אנו אוכלין צלי שלוק ומבושל והלילה זה כולו צלי לפי שאין לנו פסח וקורא כל ההגדה עד ונאמר לפניו הללויה: וכשיגיע למצה זו צריך להגביהה להראותה למסובין שתתחבב המצוה עליהן וכן כשיגיע למרור זה אבל כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין לא יגביה התבשיל שנראה כאילו הקדישו לכך: ונוהגין באשכנז כשמגיעין עד לפיכך מגביה כל אחד כוסו ואוחזו בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו והכי איתא במדרש שוחר טוב כשמגיע ללפיכך אוחז כוסו בידו כדי לומר שירה על היין בענין ברכת ההלל איכא פלוגתא דרבוותא ריצב"א היה מברך עליו ב"פ אחת קודם אכילה ואחת אחר אכילה וכן היה נוהג ה"ר מאיר מרוטנבורק וכ"כ רב האי ורב צמח ורב עמרם אבל הרי"ץ גיאת ואבי העזרי כתבו שאין לברך עליו כלל לפי שחולקים אותו לשנים לפני הסעודה ולאחריה וא"כ האיך יברכו כיון שפוסקים באמצע וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל וכן ראוי לעשות בכל דבר שיש ספק

בברכתו שאין לברך דברכות אינן מעכבות ויש מקומות שנוהגין לקרות ההלל בב"ה בצבור כדי שלא יצטרכו לברך עליו בשעת ההגדה ומה טוב ומה נעים ההיא מנהגא ויש לו סמך במסכת סופרים דאיתא התם תניא ר"ש בן יוצדק אומר י"ח ימים ולילה אחת גומרין בהן ההלל ובגולה כ"א יום וב' לילות ומצוה מן המובחר לקרות ההלל בב' לילות של גלות ולברך עליו ולאמרה בנעימה ולקיים מה שנ' ונרוממה שמו יחדיו וכשהוא קורא בביתו א"צ לברך שכבר בירך עליו ברבים ומתחיל ההלל וקורא עד למעינו מים ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וחותם ברוך אתה ה' גאל ישראל וצריך לומר ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שצריך להקדים זבח דהיינו חגיגה קודם הפסח שהוא נאכל על השובע ונודה לך שיר חדש ואין לומר שירה חדשה שהוא אומר על גאולה של עתיד והיא נאמרה בלשון זכר כדאיתא במדרש:

סימן תעד

ושותה כוס שני וכתב רב אלפס שצריך לברך בפה"ג וכ"כ רב נטרונאי ורב עמרם והרמב"ם ז"ל ואבי העזרי ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל אלא א"צ לברך בפה"ג אלא על כוס ראשון שהוא של קידוש ועל הג' שהוא של בה"מ אבל על הב' ועל הד' א"צ לברך וכ"כ רב כהן צדק ולענין ברכה אחרונה כתב רב אלפס שצריך לברך אחר הב' ואחר הד' והקשו לדבריו למה יברך אחר הב' והלא הסעודה לפניו והוא פוטר היין שבתוך הסעודה וא"כ האיך יברך אחריו ואבי העזרי כתב שיש לברך אחר ראשון ואחר ג' וד' ורבינו חננאל כתב כוס של קידוש ושלפני בה"מ כיון שיש לו כוס לברך עליו בה"מ אין לברך עליהם על הגפן אבל כוסות אחרונות על כל אחד יש לברך עליו עה"ג ורב שרירא ורב האי כתבו שצריך לברך לפני כל אחד וא' אבל ברכה אחרונה לא שאין לברך אלא אחר אחרון וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדבריהם בברכה אחרונה שאין לברך אלא אחר אחרון וכ"כ הרב רבי יונה:

תע□ה

ויטול ידיו ויקח הקערה שהמצות בתוכה כסדר שהניחו השלימה למעלה והפרוסה תחתיה ויברך על השלימה המוציא ויבצע ולא יאכל עד שיברך על הפרוסה על אכילת מצה ויאכל משנים ביחד כזית מכל א' ואם אינו יכול לאכול כשני זיתים ביחד יאכל של המוציא תחלה ואח"כ של אכילת מצה ומפני שיש מי שאומר שמברך על הפרוס' המוציא ועל השלימה על אכילת מצה לכך הרוצה לצאת ידי שניהם יאחוז שניהם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה מיד זה אחר זה ואח"כ יבצע משניהן ביחד ויאכל בהיסיבה ואם לא היסב לא יצא וצריך לאכול פעם אחרת בהיסיבה כתב רב עמרם ויברך המוציא ויטבל בחרוסת ויאכל וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואיני יודע טיבול זה בחרוסת למה אי משום מצה שאין בה מלח וצריך בשש לטבל במלח וכן הוא לשון הירושלמי וטמיש ליה במלחא ועוד הקשה בעל המנהיג לדבריהם שמצה היא זכר לחירות וחרוסת זכר לטיט והאיך יתחברו זה עם זה ועוד מצה דאורייתא וחרוסת דרבנן ואתי חרוסת דרבנן ומבטל מצה דאורייתא: אח"כ יקח כזית מרור וישקענו כולו בחרוסת ולא ישהנו בתוכו שלא יתבטל טעם מרירתו ומטעם זה כתב ה"ר יונה שצריך לנער החרוסת מעליו שלא יתבטל טעמו ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא היסיבה ולא יברך עליו בפה"א ופי' רשב"ם לפי שנפטר בברכת בפה"א שבירך על הירקות בטיבול ראשון ולכך אומר שאין לברך אחר טיבול ראשון בנ"ר ור"י אומר צריך לברך אחריו בנ"ר ומה שא"צ לברך על המרור בפה"א לפי שחשוב כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי הרשב"ם ואין מברכין על החרוסת אע"פ שהיא מצוה לפי שהוא טפל למרור ואם אין לו ירקות לטיבול הראשון אלא מרור יברך עליו בטיבול ראשון בפה"א ועל אכילת מרור ובטיבול השני יטבלנו בחרוסת ויאכלנו בלא ברכה וטוב לחזור אחר שאר ירקות ואח"כ נוטל מצה שלישית ובוצע ממנה וכורכה עם המרור ואוכל ביחד זכר למקדש כהלל שהיה כורך פסח מצה ומרור ואוכל וכתב אבי העזרי שאין לטבולו בחרוסת דב' טיבולין מצינו בזמן הזה דרגילין למיעבד כהלל ג' לא מצינו ור' שמעיה בשם רש"י כתב שצריך לטבולו בחרוסת וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל וטבולו בחרוסת שכן היה הלל עושה

אוכל פסח מצה ומרור וטובל בחרוסת כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל מספקא לי בכריכה אי בעי היסיבה כיון דמרור לא בעי היסיבה ובעל המנהיג כתב דבעי היסיבה בעבור המצה שבאה זכר לחירות וכתב עוד הרוצה לקיים מצוה מן המובחר לא יסיח עד שיעשה כריכה כהלל כדי שתעלה לו ברכת מצה ומרור לכריכה כהלל דהא משום דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן לחומרא כתרוייהו ה"נ לענין ברכה צריכין למיעבד שיעלה לשניהם ובשיחת חולין צריך ליזהר אבל טול ברוך לא הוי הפסק: בלע מצה ולא לעסה יצא דמקרי שפיר אכילה בלע מרור לא יצא דטעם מרור בעינן ואפילו בלע מצה ומרור כאחת אפ"ה יצא ידי מצה ולא יצא ידי מרור: כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא אכלן בלא מתכוין יצא כתב הרמב"ם ז"ל היה נכפה ואכל מצה בשעת חוליו לא יצא ואיני יודע אם הוא פוסק דמצות צריכות כוונה או אפי' למ"ד אין צריכות כוונה מודה דכה"ג לא יצא ובה"ג כתב דמצות צריכות כוונה וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל אכלן חצאין פי' חצי חצי זית ביחד יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה לאכילה כדי אכילת פרס פי' שיעור אכילת ד' בצים. ואין חיוב אכילת מצה אלא בליל ראשון אבל מכאן ואילך אם ירצה לאכול דבר אחר הרשות בידו רק שלא יאכל חמץ ואפילו בליל ראשון יוצא בכזית כתב רב אלפס שא"צ אלא ב' מצות אחת פורסה לשנים ומברך על חציה המוציא ועל אכילת מצה וחציה הב' לאפיקומן והשלימה לכריכה וכן כתבו קצת הגאונים ובחילוף מנהגים כתוב אנשי בבל כשחל פסח בשבת מניח פרוסה בין ב' השלימות וכשחל בחול מביא פרוסה ושלימה ומברך עליה ב' ברכות ואנשי א"י בין בחול בין בשבת מניחין פרוסה על השלימה ומברך על השלימה ב' ברכות וכן חילק בעל ה"ג שכתב והיכא דמיקלע פסחא בליל שבת בוצע על תרתין ופרוסה והתוספות כתבו שצריך לעשות ג' כדפרישית וכ"כ רב עמרם ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכתב ונוהגין באשכנז וצרפת לעשותן מעשרון זכר ללחמי תודה שהיוצא מבית האסורים מביא תודה ותודה היה בה ג' מינין של מצה חלות ריקקין ורבוכה וכל מין היה בה ג' עשרונים ושליש מכל מין היו עושין י' חלות הרי שהגיע לכל ג' חלות עשרון א' ועל כן עושין שלשתן מעשרון ועושין

בהן סימן לידע איזו ראשונה ואיזו שניה ואיזו שלישית כדרך שהיו עושין בקופה שתורמין בהן הלשכה שהיו כותבין בהן אב"ג לידע איזו נתרמה ראשונה שממנה לוקחין תחילה ה"נ עושין מצוה ראשונה באותה שנעשית ראשונה הילכך מברכין על הראשונה המוציא ועל השניה על אכילת מצה ומהשלישית כריכה ואם החליף אחת בחברתה לא עיכב:

תע□ו

ואוכלין כל צרכם במקום שנוהגין לאכול צלי אוכלין ובמקום שאין נוהגין לאכול אין אוכלין וגדי מקולס פירוש שלם ראשו על כרעיו ועל קרבו אסור בכל מקום. ובירושלמי קאמר אפילו בשר עגל ועוף כל דבר שטעון שחיטה אסור. כתב אבי העזרי ראיתי בני אדם שאוכלין בשר עוף צלי בלילי פסחים ואין חילוק כדאיתא בירושלמי ודאי מבושל מנהג כשר הוא במקום שנהגו שלא לאכול צלי ואשכנזי מקום שנהגו שלא לאכול צלי הוא:

תע□ז

ולאחר גמר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת המפה באחרונה זכר לפסח הנאכל על השובע ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות וי"א שצריך לכרכו במרור ולטבלו בחרוסת ולאכול אחריו כזית מצה לבדה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שא"צ אלא כזית אחד לבדו ואם שכח ולא אכלו עד שנטל ידיו לברך או שאמר הב לך ונברך או אפילו בירך כבר ונזכר קודם שבירך בפה"ג כתב אבי העזרי שיטול ידיו ויברך המוציא ויאכלנו ואם לא נזכר עד אחר שבירך בפה"ג לא יאכל פעם אחרת מפני שהיה צריך לברך בפה"ג על הכוס אחר שיברך בה"מ שנית ונמצא מרבה בכוסות ובכה"ג כדאי הם מצות שלנו לסמוך עליהם כי כולם שמורות משעת לישה ובעל העיטור כתב שא"צ לחזור כלל ויוצא בכזית שאכל בראשונה אע"פ שאכל ד"א אחריו וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לסברא ראשונה וה"ר פרץ כתב אע"ג דאמר הב לך ונברך יכול לאכול בלא ברכה אע"ג דבעלמא חשיב סילוק שאני הכא כיון

דאפיקומן מצוה דרמיא רחמנא עלן איכא למימר אתכא דרחמנא סמכינן ולא נהירא לא"א ז"ל:

תע□ח

אחר אפיקומן אין לאכול שום דבר דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן פירוש משסיימו לאכול הפסח לא יעקרו ממקומן לאכול במקום אחר ואפי' באותו מקום לא יאכל אחריו שום דבר ואפיקומן הוא לנו במקום הפסח הלכך משהתחילו לאוכלו לא יעקרו ממקום למקום ולא יאכלו אחריו שום דבר ואפי' באותו מקום ואם לאחר שהתחילו לאכלו ישנו כל בני חבורה חשוב כהיסח הדעת ולא יאכלו עוד ממנו אפי' באותו מקום דחשיב כמקום אחר אבל אם ישנו מקצתן אם לא נשתקעו בשינה אלא נתנמנמו מעט לא חשיב סילוק ומותרין לאכול עוד ממנו ואפי' אותן שנתנמנמו אבל אם נשתקעו בשינה חשיב סילוק ולא יאכלו אותן שישנו והר"י כתב דוקא בישנו כולם יש חילוק בין ישנו לנתנמנמו דנתנמנמו יאכלו וישנו לא יאכלו אבל ישנו מקצתן אפי' שינת קבע יאכלו וכ"כ הרמב"ם וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה:

תע□ט

ואחר כך מוזגין לו כוס ג' ומברך עליו בה"מ ומברך בפה"ג ושותהו בהיסיבה ולא יברך אחריו לדעת א"א הרא"ש ז"ל ואם שתהו בלא היסיבה צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה ולא ישתה יין בינו ובין כוס רביעי ומצוה לחזר אחר זימון והכי אתמר במדרש תהלים הקוראים את ההלל צריך שיהו ג' שיהא אחד אומר לשנים הודו וכתב א"א הרא"ש ז"ל ולא נהגו כן ואי משום הודו לומר בג' סגי באשתו ובניו שהגיעו לחינוך:

ת□פ

כוס ד' גומר עליו את ההלל ומתחיל לא לנו בלא ברכה וגו' ואומר עליו ברכת השיר ופליגי מאי ברכת השיר רב יהודה אומר יהללך וחותם מלך מהולל בתשבחות רבי יוחנן אומר נשמת כל חי וחותם בישתבח וכתב רב אלפס מנהגא כרב יהודה ורשב"ם כתב כיון דלא אתמר הלכתא לא כמר

ולא כמר עבדינן כתרומיהו וחותמין בהלל בא"י מלך מהולל בתשבחות ואומר הלל הגדול ונשמת וחותם בא"י מלך מהולל בתשבחות ובהלל הגדול קי"ל כרב יהודה מהודו לה' עד על נהרות בבל שהן כ"ו כי לעולם חסדו וה"ר חיים כהן לא היה חותם ביהללוך בא"י וכו' אלא היה אומר עד כי מעולם ועד עולם אתה אל והיה אומר הלל הגדול ונשמת כל חי וחותם כי למה יחתום ב"פ בענין אחד וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל ושותה כוס ד' בהסיבה בלא ברכה ומברך אחריו על הגפן ואם שתהו בלא הסיבה צריך לשתות פעם אחרת בהסיבה ומברך לפניו בורא פרי הגפן לפי שהסיח דעתו מלשתות עוד:

תפ□א

כוס חמישי לא הוזכר לגירסת רשב"ם ואין לעשותו ולכך פירש שאומר הלל הגדול על כוס ד' וכן יראה מדברי רבינו האי שנשאל לפניו אשכחן לרב סעדיה שאומר מי שרוצה לשתות כוס ה' יאמר עליו הלל הגדול ויניח יהללוך ויאמר לאחריו אבל עכשיו באו תלמידים ואמרו שעל כל כוס וכוס צריך ברכה לאחריו כמו לפניו ואומר יהללוך אחר ההלל וחותמין מלך מהולל בתשבחות ושותה כוס ה' ואומרים עליו הלל הגדול וחותמין בנשמת כל חי עד הבוחר בשירי והשיב דברי רב סעדיה כן הוא ומנהג שלכם יפה הוא ואנו לא נהגין בכוס ה' כל עיקר והני ת"ח דמברכי אחר הלל ואחר הלל הגדול דרב סעדיה ודילכון עדיפא מדילהון דלא אמרו רבנן ב' ברכות ע"כ והעולם נהגו בו לעשותו רשות וכ"כ רב יוסף טוב עלם שאם הוא תאב לשתות יעשה כוס ה' וכ"כ רב שר שלום כוס ה' רשות אם רוצה לשתות ישתה ואומר עליו הלל הגדול וחוזר ואומר עליו יהללוך וכן סידר רב כהן צדק ורבינו משה וכ"כ רב עמרם שחוזר ואומר עליו יהללוך יראה מדעתם מי שירצה לעשותו חותם ביהללוך אחר ההלל ואומר עליו הלל הגדול ונשמת וחותם ביהללוך וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב למעט בברכות ומי שרוצה לעשותו לא יחתום אחר ההלל ויאמר עליו ההלל הגדול ונשמת ויחתום וכ"כ הרי"ץ גיאת כתב א"א ז"ל יראה מדברי רב יוסף טוב עלם שאסור לשתות אחר ד' כוסות

וכ"כ רי"ף בתר דאכלי כל מגדני ופירי אכלו בסוף כזית מצה דמינטרא ולא טעמין בתר הכי כלום בר מכסא דברכת מזונא וכסא דהלילה ומאן דצחי לית ליה רשותא למשתי חמרא אלא מיא וכ"כ כל הגאונים ותימא מנ"ל הא דהא לא קאמר אלא אין מפטירין לאחר הפסח אפיקומן היינו שלא לאכול אבל למשתי שרי ומנהג פשוט הוא שלא לשתות יין ופי' ה"ר יונה טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה ואם ישתה ישתכר והכי איתא בתוספתא חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה וזהו ששנינו מעשה בר"א ורבי יהושע שהיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה וכו'.

תפ"ב

כתב רי"ף מאן דלית ליה אלא כזית דמינטרא אכיל ברישא דלא מינטרא ומברך עליה המוציא ולבסוף מברך על כזית דמינטר לאכול מצה ומברך אמרור ואכיל והדר כריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה ותמה עליו א"א ז"ל לפי סברתו שאכל כזית דמינטר לבסוף איך יעשה כריכה אחר שיאכל כזית דמינטר ואוכל שאינו שמור אחריו ויבטל טעם מצה ויותר מסתבר לפי סברתו להניח הכריכה שאינה אלא זכר למקדש ממה שיבטל טעם מצה שבפיו וכן כתב ה"ר יונה שיאכל כזית דמינטר באחרונה ויברך עליו על אכילת מצה ולא יאכל אחריו כלום ובעל העיטור כתב שיאכל מיד דלא מינטר ויברך עליו המוציא ועל אכילת מצה ויאכל דמינטר בסוף בלא ברכה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שיאכל מיד כזית דמינטר כדי שיאכל מצה לתיאבון ויברך עליו המוציא ועל אכילת מצה ואינו חושש אם יאכל לבסוף דלא מינטר:

תפ"ג

כתב רי"ף מאן דלית ליה חמרא בליל פסח מקדש אריפתא והיכי עביד שרי המוציא ובוצע לריפתא ומנח ידיה עילויה עד דגמר קדושה ומברך לאכול מצה ואכיל והדר אכיל שאר ירקי ולסליק לפתורא ואומר מה נשתנה וכל ההגדה עד גאל ישראל ומברך אמרור והדר כריך מצה ומרור

ואכיל בלא ברכה והר"י גיאת כתב שאינו מברך בשעת קידוש אלא המוציא וגומר הקידוש ואוכל ומטבל ירקות בחרוסת וגומר ההגדה ואח"כ מברך על אכילת מצה ועל אכילת מרור ובעל העיטור כתב שמיד בקידוש אחר שבירך המוציא יברך על אכילת מצה וגומר הקידוש ואוכל וכיון שאוכל מצה יאכל מרור מיד שאין להפסיק בין אכילת מצה לאכילת מרור ע"כ ואי לא דמסתפינא הוינא אומר שיטבול בירק מיד בלא קידוש ואח"כ יסדר ההגדה וההלל עד למעינו מים ויקדש ויברך המוציא ויגמור הקידוש ויברך על אכילת מצה ויאכל אח"כ מרור כסדר שאם קדש מיד צריך לאכול מצה מיד ולברך עליה ומרור אחריה מיד שאין להפסיק בין מצה למרור ונמצא משנה כל הסדר ועוד אם מקדש מיד נמצא שאפי' טיבול הראשון הוא אחר המוציא ואין כאן היכירא לתינוקות הלכך מוטב לטעום קודם הקידוש לקיים המצוה כסדרה ממה שישנה כל הסדר וכן יראה דעת רב נטרונאי שכתב ואם אין לו יין סודר הלל והגדה על הפת ומה נשתנה וחותם ומברך המוציא ולאכול מצה וגומר סעודתו כתב בעל העיטור מי שאין לו יין עבר אדרבנן דאמרי ולא יפחתו לו מד' כוסות וצריך למכור מה שיש לו לקיים מצות חכמים ולא יסמוך על הפת שאם קיים כוס אחד לא קיים הג' לכן ימכור מה שיש לו ולהוציא הוצאות עד שימצא יין או צמוקים כמו שאדם צריך לחזור אחר לולב ואתרוג ורב יוסף בר רב ורב האי גאון כתבו מי שאין לו יין מקדש על הפת בלילי שבתות ויו"ט חוץ מלילי פסח שהרי אמרו ולא יפחתו לו מד' כוסות:

תפ"ד

כתב רי"ף מאן דבעי לברוכי בתרי או בתלתא בתי היכי עביד מברך ברישא בביתא דיליה ואכיל כל מאי דצריך ומברך בה"מ והדר מברך לכל חד וחד בביתיה ושתו אינהו כסא דקדושא ודאגדתא ואכלי ירקי ומצה ואיהו לא אכיל ושתי בהדייהו ושביק להו למיגמר סעודתייהו ומברכי אינהו בה"מ והדר אזיל לביתא אחרינא ועביד הכי אע"ג דבברכת הנהנין קי"ל שאינו יכול לברך לאחרים אא"כ יהנה עמהם שאני ברכת הלחם של מצה וקידוש היום שהן חובה הילכך יכול לברך להוציא אחרים

ואע"פ שאינו נהנה והדר אזיל לביתיה וגמר הלילא ושתי כסא דהילילא ואי בעי לאקדומי להני בתי ברישא בריך להו ולא אכיל ולא טעים והדר אזיל לביתיה ומקדש ושפיר דמי ואם ירצה יגמור הכל בביתו ואח"כ ילך לקדש בבתים האחרים ויקדש להן ולא יאכל וישתה עמהם וכתב בעל העיטור מסתברא דלא מצי מברך בפה"א אשאר ירקי כיון שאינו טועם עמהן שלא אמרו אלא בברכת הלחם של מצוה וצריך למיעבד כרב חסדא דמברך בפה"א ולאכול מרור בחזרת ואכיל וכי מטי למרור אכיל בלא ברכה ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל דכיון דתקנת חכמים היא משום היכירא לתינוקות הוי כברכת מצוה ויכול להוציאם אע"פ שאינו טועם ומ"ש רי"ף ומברכי אינהו בה"מ הרי תקנה ליודעים בה"מ ואם אינן יודעים כתב רב עמרם שאין תקנה להוציאם שאם מברך להם בה"מ תו לא מצי למישתי בביתיה בה"מ וכ"כ רב כהן צדק שאם אינן יודעין בה"מ אסור לקדש כי אם בבית אחד ואם קדש בב' בתים הוי מוציא שם שמים לבטלה וליכא למימר אע"פ שבירך בה"מ אוכל עדיין מצה בבית אחד ומברך בה"מ דאטו איניש דבעי למיכל תרי זימני בליליא מצי אכיל ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וכתב א"א הרא"ש ז"ל דאפילו אם אינן יודעין בה"מ יש תקנה להקרותם מלה במלה כקטן שמקרא את ההלל שעונין אחריו מה שהוא אומר שאין כאן מוציא שם שמים לבטלה וכ"כ הרי"ף גיאת ואפשר דאף בה"מ יכול לברך כדי להוציאם כי היכי דברכת הלחם של מצה מוציאם כיון שהוא חובה ה"נ בה"מ כיון שתקנו ד' כוסות ותקנו אחד מהם על בה"מ הוי חובה נמי כמו שכתבתי בשם א"א הרא"ש ז"ל על טיבול של ירקות:

תפ□ה

אמר שבועה שלא אוכל מצה סתם אסור לאכול מצה בליל פסח אמר שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה בליל פסח:

תפ□ו

סדר בדרך קצרה לפי שכתבתי הסדר בדיעות שונות אסדרנו על דעת א"א הרא"ש ז"ל למען ירוץ הקורא בו יתן לפני כל אחד ואחד כוס של

רביעית אנשים ונשים וטף ויקדש מיד קודם נטילה יק"ז יין קידוש זמן ואם הוא שבת אומר תחלה ויכולו ואם הוא מוצאי שבת אומר יקנה"ז יין קידוש נר הבדלה זמן וישתה רביעית או רובו בהיסיבת שמאל ולא יברך אחריו ויכול לשתות בין כוס ראשון לשני אפילו כמה פעמים ואם לא היסב צריך לשתות פעם אחרת בהיסיבה והיסיבת ימין ופרקדן לא הוי היסיבה ואשה חשובה צריכה היסיבה אבל לא אשה שאינה חשובה ובן אצל אביו צריך היסיבה אפילו אם הוא רבו מובהק ותלמיד אצל רבו א"צ היסיבה אפי' אינו רבו מובהק אא"כ יתן לו רשות ושמש צריך היסיבה ויביאו לפניו קערה שיש בה ג' מצות סדורות זו על זו ומרור ושאר ירקות וב' תבשילין זרוע של טלה וביצה בין אם פסח במ"ש או בחול ונוטל ידיו ומברך על נטילת ידים ולוקח פחות מכזית משאר ירקות ויברך עליו בורא פרי האדמה וטובל בחומץ אבל לא בחרוסת ואינו מברך אחריו בורא נפשות ובוצע מצה אמצעית מן הג' לשנים ונותן חציה לאחד מן המסובין לשומרה ומשים אותה תחת המפה לאפיקומן וחציה הב' ישים בין שתי השלימות ויגביה הקערה ויאמר הא לחמא עניא וכו' עד מה נשתנה וא"צ להסיר ממנה הב' תבשילין ומסיר הקערה מן השולחן כאילו כבר אכלו ומוזג כוס שני ואומר מה נשתנה ומחזיר הקערה לפניו וכשיגיע למצה זו יגביהנה וכן למרור ולא יגביה התבשיל כשיגיע לפסח שהיו אבותינו אוכלין וכשיגיע עד לפיכך יגביה כוסו ויאחזנו בידו עד סוף גאל ישראל וקורא ההלל עד למעינו מים ואינו מברך לפניו ואומר בא"י אמ"ה אשר גאלנו וגאל וחותם בא"י גאל ישראל ושותה כוס שני בהיסיבה ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריו ונוטל ידיו ומברך על נטילת ידים ויקח הקערה שיש בה המצות ב' השלימות והפרוסה ביניהן וישים ידו עליהן ויברך המוציא ולא יבצע ויברך על אכילת מצה ויבצע מן השלימה העליונה ומן הפרוסה כאחת כזית מכל אחת ויאכלם יחד בהיסיבה ואם אכל בלא היסיבה צריך לאכול פעם אחרת ואם אינו יכול לאוכלם ביחד יאכל תחלה של המוציא ואח"כ של אכילת מצה ויקח כזית ממרור ויטבלנו כולו בתוך החרוסת ולא ישהנו בתוכו ויברך עליו על אכילת מרור ולא יברך ב"פ האדמה ויאכלנו בלא היסיבה ואם לא היה לו שאר

ירקות אלא מרור בטיבול ראשון מברך עליו ב"פ האדמה ועל אכילת מרור ואוכל ובטיבול הב' טובלו בחרוסת ואוכלו בלא ברכה ולוקח כזית ממצה השלישית וכורכו בכזית ממרור וטובלו בחרוסת ואוכל בלא ברכה זכר למקדש כהלל ויש מצריכין היסיבה גם לזאת וגומר סעודתו ואוכל ושותה כמה שירצה ויאכל באחרונה כזית מאפיקומן בהיסיבה וקודם חצות ואחריו לא יאכל ולא ישתה יין זולת הכוסות שהן חובה ואם שכח מלאוכלו עד שנטל ידיו לברך או שאמר הב לן ונברך או שבירך בהמ"ז ועדיין לא בירך בפה"ג יטול ידיו ויברך המוציא ויאכלנו אבל אם לא נזכר עד שבירך בהמ"ז ובירך בורא פרי הגפן לא יאכל פעם אחרת ויטול ידיו אם הוא רגיל במים אחרונים ולא יברך עליהן וידיח כוס של ברכה בפנים וישטפנו בחוץ וימלאנו ויאחזנו בימין ויברך יושב בלא היסיבה ואומר יעלה ויבא בבונה ירושלים ואם שכחו דינו מפורש למעלה בהלכות סעודה ויברך בורא פרי הגפן וישתה בהיסיבה ולא יברך אחריו ואם שתה בלא היסיבה צריך לשתות פעם אחרת ולא ישתה בין כוס זה לרביעי יין ומתחיל לא לנו בלא ברכה וגומר ההלל ואומר יהללוך ואינו חותם אלא עד עולם אתה אל ואומר הלל הגדול ונשמת וחותם מלך מהולל בתשבחות ושותה בהיסיבה בלא ברכה ומברך לאחריו על הגפן ואם שתאו בלא היסיבה ישתה פעם אחרת בהיסיבה וצריך לברך לפניו ואחר כך לא ישתה אלא מים ואם ירצה לשתות כוס ה' לא יחתום ביהללוך אחר ההלל ושותה בלא ברכה לפניו ולאחריו ואומר הלל הגדול ונשמת וחותם ושותה כוס ה' בלא ברכה ולאחריו יברך:

תפ□ז

סדר היום בשני ימים הראשונים ערבית שחרית ומנחה אומר ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו את יום חג המצות הזה זמן חירותינו יעלה ויבא והשיאנו וחותם מקדש ישראל והזמנים ואם חל בשבת מזכיר גם של שבת ואומר את יום המנוח הזה ואת יום חג המצות הזה וחותם מקדש השבת וישראל והזמנים כתב בעל העיטור על שם רבינו נסים שכשחל בשבת אין אומר ברכה מעין

שבעה שנתקנה בשביל המאחרים בבה"כ שלא יזיקום המזיקים והאידנא אין צריך דליל שמורים הוא ונוהגין באשכנז שאין ש"ץ מקדש בבית הכנסת לפי שאין עני בישראל שאין לו ד' כוסות וא"כ כל אדם מקדש בביתו:

תפ□ח

שחרית נכנסין לבית הכנסת וקורין הזמירות של שבת ומתפללין תפלת שחרית וגומרין את ההלל ומברכין לגמור את ההלל והר"מ מרוטנבורק לא היה מברך לגמור את ההלל אף כשגומרין אותו אלא לקרות את ההלל כי היה אומר כשמברך לגמור אם יחסר ממנה אות אחת או תיבה אחת הוי ברכה לבטלה וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שאין לדקדק בזה כי לגמור הוי פירוש לקרות כמו ותיקין היו גומרין אותו פירוש קורין אותו אין מפסיקין בו אלא כדרך שאמרו בק"ש באמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו ומשיב שלום לאדם נכבד שנתן לו שלום ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם ואם פסק באמצע ושהה אפי' כדי לגמור את כולה אין צריך לחזור לראש אלא למקום שפסק תניא בהלל אפי' י' קורין וי' מתרגמין וסדר קריאתו כתבתי בהלכות ר"ח ואומר ש"צ קדיש שלם ומוציאין ב' ספרים וקורין בא' בפרשת בא מן משכו עד מארץ מצרים על צבאותם ויש מתחילין מן והיה היום הזה לכם לזכרון ומפטיר קורא בשני בפ' פנחס ובחדש הראשון עד סוף הפרשה ומפטיר ביהושע מן בעת ההיא עד ויהי ה' את יהושע ומחזיר הספרים למקומן ומתפללין תפלת מוסף ג' ראשונות ואתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו' עד משה עבדך כאמור ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח לה' ובחמשה עשר יום לחדש וגו' והקרבתם עולה אשה לה' פרים בני בקר שנים ואיל אחד עד ושני תמידין כהלכתן וג' אחרונות ואין מזכירין גשם מכאן ואילך וכן פוסקין משם ואילך מלשאל בברכת השנים ולמעלה בתפלת החול כתבתי דינו אם טעה ושאל או הזכיר גשם מכאן ואילך:

תפ□ט

ערבית אחר התפלה מתחילין לספור העומר שזמנו מתחלת ליל ט"ז בניסן
 ומונה והולך מ"ט יום וזמן הספירה מתחילת הלילה ואפילו אינו לילה
 ממש אלא ספק חשיכה יכולין לספור שכח לספור בתחלת הלילה הולך
 וסופר כל הלילה ומצוה על כל אחד ואחד לספור לעצמו וצריך לספור
 מעומד ולברך תחלה וסופר הימים והשבועות כיצד ביום הראשון עומד
 ומברך על ספירת העומר היום יום אחד עד שמגיע לשבעה ימים ואז
 יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד וביום שמונה יאמר היום שמונה
 ימים שהם שבוע אחד ויום אחד עד שיגיע ל"ד יאמר היום ארבעה
 עשר ימים שהם ב' שבועות וכן לעולם וכתב אבי העזרי י"א שא"צ
 למנות הימים רק עד שיגיע לשבוע כגון היום יום אחד עד שיגיע לשבעה
 ימים ואז יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד אבל מכאן ואילך
 א"צ למנות ימים של שבוע שעברה עם השבוע הבא אלא ביום שמנה
 יאמר היום שבוע אחד ויום אחד ואצ"ל היום שמנה ימים שכבר מנאם
 בשבוע שעבר וכן ביום ט' עד שיגיע ל"ד יאמר היום ארבעה עשר ימים
 שהם שני שבועות וביום ט"ו יאמר היום ב' שבועות ויום אחד וכן לעולם
 ויש אומרים שאין להזכיר השבועות אלא בסוף השבוע כגון ביום ז' יאמר
 היום ז' ימים שהן שבוע אחד וביום ח' אינו אומר אלא היום ח' ימים
 עד שיגיע ל"ד וכן לעולם וכאשר כתבתי כן נהגו וכן עיקר: וכתב עוד
 אבי העזרי היכא דפתח ואמר בא"י אמ"ה אדעתא דלימא היום ארבעה
 שהוא סבור שהם ארבעה ונזכר וסיים בחמש והן חמשה מי אזלינן בתר
 פתיחה וכיון דפתח אדעתא דלימא ארבעה לא נפיק או דלמא בתר חתימה
 אזלינן וכדין חתים ונפיק אי נמי איפכא הם ד' ופתח אדעתא דלימא
 ארבעה וטעה וסיים בה' מי אזלינן בתר פתיחה ונפיק או בתר חתימה
 ולא נפיק ומסתברא דבתרווייהו לא נפיק דבעיא פתיחה וחתימה ודאי. אם
 אינו יודע החשבון ופתח אדעתא דליסיים כמו שישמע מחבירו ושתק עד
 שישמע מחבירו וסיים כמוהו יצא דפתיחה וחתימה איכא ע"כ: כתב בעל
 הלכות גדולות שאם שכח לברך כל הלילה שיספור ביום ואינו נראה לר"י
 וא"א הרא"ש ז"ל כתב שיספור ביום בלא ברכה. כתב עוד בה"ג שאם
 שכח לברך באחד מן הימים שלא יברך עוד בימים שלאחריו ורב סעדיה

כתב שאם שכח באחד מן הימים יברך בימים שלאחריו חוץ מלילה הראשון שאם שכח ולא בירך בו שלא יברך עוד ורב האי כתב בין בלילה הראשון בין בשאר לילות אם שכח ולא בירך בו יברך בשאר לילות וכ"כ הר"י: אסור לאכול חדש אף בזמן הזה עד תחלת ליל י"ח בניסן ל"ש לחם ול"ש קלי ול"ש כרמל:

ת□צ

יום שני מתפלל סדר שהתפללו ביום הראשון וקורין בפרשת אמור שור או כשב עד סוף הענין ומפטיר קורא כמו ביום הראשון ומפטיר במלכים בפסח דיאשיהו מוישלח המלך עד ואחריו לא קם כמוהו יום ג' שהוא חולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו ואומר יעלה ויבא בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו וכן מזכירו בבה"מ ואם לא אמר אין מחזירין אותו ובמוסף מתפללין כדרך שמתפללין במוסף בי"ט אלא כשיגיע לע"י משה עבדך כאמור אומר והקרבתם עולה וגו' עד ושני תמידין כהלכתן: שאלה לרב האי אם יש לומר בח"ה בעבודה ביעלה ויבא ביום חג פלוני הזה ביום מקרא קודש הזה והשיב אין ראוי לומר כן ואין אומרים בבבל אלא ביום חג פלוני הזה ואין מזכירין יום מקרא קדש בעבודה אבל במוסף אומר ותתן לנו מועדים לשמחה את יום חג פלוני הזה את יום מקרא קדש הזה ויש מדקדקין וא"א מקרא קדש ואין זה דקדוק ע"כ ואיני יודע מה חילוק יש בין יעלה ויבא שבעבודה ובין מוסף ובאשכנז א"א מקרא קדש כלל לא ביום טוב ולא בח"ה והכי מסתברא דמאי שנא להזכיר מקרא קדש טפי מאיסור מלאכה ושאר כל הלכותיו דכיון שהזכיר חג פלוני הכל בכלל. כל הימים של ח"ה וב' ימים אחרונים של י"ט קורין ההלל ואין גומרין אותו אלא כאשר כתבתי בהלכות ר"ח ומוציאין בכל יום ב' ספרים וקורין ביום הראשון של ח"ה ג' בפ' בא אל פרעה מקדש לי עד סוף סדרא ובשנייה קורא רביעי בקרבנות המוספין בפ' פנחס ומתחיל והקרבתם עד סוף פיסקא בשני קורין ג' בפרשת ואלה המשפטים מאם כסף תלוה את עמי עד לא תבשל גדי בחלב אמו והד' כמו אתמול וכן בכל ימי ח"ה בג' קורין בפרש' כי

תשא מפסל לך עד לא תבשל גדי בחלב אמו בד' בפרשת בהעלותך מוידבר ה' אל משה עד ולאזרח הארץ בחמישי שהוא שביעי של פסח והוא י"ט סדר התפלה כבשני ימים הראשונים אלא שרב עמרם כתב שבתפלת מוסף מוסיף על הפסוקים של והקרבתם וביום השביעי מקרא קודש וגו' ואין נוהגין כן : ומקדשין בליל ז' על היין ואין אומרים זמן וקורין ה' בפרשת בשלח מריש סדרא עד רופאך ומפטיר קורא והקרבתם כמו בח"ה ומפטיר בשמואל מוידבר דוד עד סוף השירה בי"ט השני קורין ה' בפרשת ראה כל הבכור עד סוף סדרא ואם חל בשבת מתחילין עשר תעשר ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטירין בישעיה עוד היום בנוב לעמוד עד צהלי ורוני. שבת שחל בח"ה ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו של שבת ואומר הזכרה ברצה ובמוסף מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע וחזרתם בשניהם וקורין ז' בפרשת כי תשא מראה אתה אומר אלי עד בחלב אמו ומפטיר קורא והקרבתם ומפטיר ביחזקאל מן היתה עלי עד סוף הענין והכי אמר רב האי שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן ונצחת גוג ומגוג בתשרי ומש"ה בניסן מפטירין העצמות היבשות ובתשרי ביום בא גוג וסימן הפרשיות משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא פי' משכו שור או כשב קדש לי כל בכור אם כסף תלוה פסל לך במדבר סיני ויהי בשלח כל הבכור וזה לא ישתנה אלא כשחל פסח ביום ה' כי כשחל ביום ז' או ביום א' אין שבת בח"ה וכשיבא ביום ג' בא שבת ביום ה' שסימנו פסל אבל כשיבא ביום ה' אז קורין ביום א' ב' משך תורא וביום ג' שהוא שבת קורא ראה אתה אומר אלי שהוא פסל וביום אב"ג קורין קדש בכספא במדברא כסדר שהן כתובין בתורה שמן הראוי לקרותם לעולם כסדר שכתובי' בתורה אלא שקורין שור או כשב בשני לפי שיש בו ענין הפסח ובט"ו יום וגו' ופרש' בשלח בז' לפי שאז עברו הים ובשאר הימים קורין כסדר שכתובים בתורה שבת שחל להיות בי"ט קורא במנחה בסדר אותה שבוע:

במוצאי י"ט בין במוצאי י"ט לחול בין במוצאי י"ט לחו"ה מתפללין ערבית כמו במ"ש ומבדילין על הכוס כדרך שמבדילין במ"ש אלא שאין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים. י"ט שחל להיות במ"ש בין יום א' של יו"ט בין יום ב' אומר ותודיענו שאומר אתה בחרתנו עד עלינו קראת ותודיענו ה' אלהינו משפטי צדקך וכו' עד והקדשת את עמך ישראל בקדושתך ותתן לנו ה' אלהינו וכו':

תצ"ב

נוהגים באשכנז ובצרפת להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח והחג וממתינין עד שיעבור כל חודש ניסן ותשרי ואז מתענין לפי שאינן רוצין להתענות בניסן ותשרי וסמכו אותם על מקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' אולי חטאו בני וגו' ובשביל שימי המועד הם ימי משתה ושמחה אולי חטאו ועושים אותם כמו ת"צ לקרות ויחל:

תצ"ג

נוהגין בכל המקומות שלא לישא אשה בין פסח לעצרת והטעם שלא להרבות בשמחה שבאותו זמן מתו תלמידי ר"ע וכתב הר"י גיאת דוקא נישואין שהוא עיקר שמחה אבל לארס ולקדש שפיר דמי ונישואין נמי מי שקפץ וכנס אין עונשין אותו אבל אם בא לעשות בתחלה אין מורין לו לעשות כך וכזה הורו הגאונים ויש מקומות שנהגו שלא להסתפר ויש מסתפרי' מל"ג בעומר ואילך שאומרים שאז פסקו מלמות מצאתי כתוב מנהג שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה עד שחרית משום תלמידי רבי עקיבא שמתו סמוך לשקיעת החמה ונקברו אחר שקיעת החמה והיה העם בטלין ממלאכה על כן גזרו שלא לעשות שמחה בינתיים ונהגו הנשים שלא לעשות מלאכה משתשקע החמה ועוד שאנו סופרים העומר אחר שקיעת החמה וכתוב שבע שבתות תמימות תהיינה מלשון שבות ולשון שמיטה שבע שבתות וכתוב וספרת לך שבע שבתות שנים מכאן שהספירה בבית דין מה שנת השמיטה אסור במלאכה אף זמן ספירת העומר דהיינו לאחר שקיעת החמה אסור במלאכה:

תצ"ד

ביום חמשים לספירת העומר הוא חג שבועות וסדר התפלה כמו בי"ט של פסח אלא שאומרים את יום חג שבועות הזה זמן מתן תורתנו ובמוסף מזכיר קרבנות המוספין וביום הבכורים וגו' עד ושני תמידין כהלכתן וגומרין ההלל ומוציאין ב' ספרים וקורין ביום הא' ה' בפרשת וישמע יתרו מיוחדש השלישי עד סוף סדרא ומפטיר קורא בשני וביום הבכורים ומפטיר במרכבה דיחזקאל ומסיים בפסוק ותשאני רוח וביום השני קורין בפרשת כל הבכור עד סוף סדרא ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטיר בחבקוק מן וה' בהיכל קדשו עד למנצח בנגינותי ונוהגין בכל המקומות לומר במוסף אחר חזרת התפלה אזהרות העשויות על מנין המצות וכל מקום ומקום לפי מנהגו:

תצ"ה

הלכות יום טוב

בחודש הראשון בי"ד יום לחדש בין הערבים פסח לה' וגו' ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות וגו' כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן נאמר בז' שלו ובראשון ובח' של חג ובעצרת ור"ה הלכך כל מלאכה האסורה בשבת אסורה בי"ט חוץ ממלאכת אוכל נפש דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ותנן אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד שמותר בי"ט חוץ מהוצאה והבערה שמתוך שהותרו לצורך אוכל נפש הותרו נמי שלא לצורך ובלבד שיהא בהן צורך קצת כאשר יתבאר בעז"ה וכן מכשירי אוכל נפש כיון שצריך לתיקון האוכלין מותר לעשותן בי"ט וכגון שא"א לעשותן מאתמול אבל אם היה אפשר לו לעשותן מאתמול אסור לעשותן בי"ט אבל שאר כל המלאכות אסורות בי"ט ולוקין עליהן וקצירה וטחינה וביצירה וסחיטה וע"פ שהן אוכל נפש אסורים חכמים ופר"י הטעם לפי שאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד ולדרוך כל ענביו ולטחון הרבה ביחד וחשו חכמים שאם היו מתירין בי"ט היה קוצר כל שדהו ובוצר כל כרמו ודורך כל ענביו וימנע משמחת י"ט וכן צידה אסרו שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה

ובירושלמי מסמיך להו כולהו אקראי ויש דבר שהחמירו בו יותר מבשבת כגון באיסור מוקצה לרב אלפס דאף על גב דקיימא לן בשבת כר' שמעון בי"ט פסק כר"י לפי שהוא קל והחמירו בו כדי שלא יבואו לזלזל בו וכ"כ בשאלות וכו"פ הרמב"ם ז"ל אבל בעל ה"ג ורש"י ור"י ור"ת פוסקים כר"ש בין בשבת בין בי"ט אלא שר"ת היה מחלק לומר שאין הלכה כר"ש אלא במוקצה אבל בנולד הלכה כר"י וכן ר"ח פסק כר"ש שאף בי"ט אלא במוקצה מחמת איסור ונולד פסק כר"י בי"ט:

תצ□ו

ואנו שעושין ב' ימים כל מה שאסור בראשון אסור גם בשני וגוערין עליו למי שמזלזל בו ואם הוא צורבא מרבנן אין מחמירין ולענין מת לבד הוא חלוק שני מן הראשון כאשר יתבאר בעז"ה וכן לכחול העין אף על פי שאסור בראשון אלא על ידי עו"ג אלא אם כן יש בו סכנה בשני מותר אפי' ע"י ישראל אף ע"פ שאין בו סכנה ובי"ט שני של ר"ה אסור אם לא ע"י עו"ג או שיש בו סכנה והנני מסדר הלכותיו על סדר תיקון המאכל צידה זימון ושחיטה והפשט ומליחת העור והחלבים ולקיחת הבשר ועצים הראוין להסקה ותיקון האש והתבשיל וסדר הפת מדידת הקמח והרקדה ולישה והפרשת חלה ותיקון הפת ואפייתו והיסק התנור ומכשירי אוכל נפש ואיסור בישול לכלבים וביצה שנולדה ביום טוב וכבוי הפתילה והדלקתה והעו"ג המביא דורון לישראל ומה משלחין בי"ט והיתר קנייה מן החנוני וענין ההוצאה וטלטול מת בי"ט וערובי תבשילין וחצרות:

תצ□ז

אין צדין דגים מן הביברים בי"ט ואין נותנין לפניהם מזונות ואם סתם אמת המים בכניסה וביציאה מעי"ט מותר ליקח ממנה דגים בי"ט דהוי להו ניצודין ועומדין ואפילו ספק צידה אסור כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב י"ט ולמחר מוצא בהן אסורין אלא אם כן ידוע שניצודו מבעוד יום ואווזים ותרנגולין שבבית מותר לצודן וא"צ זימון ושאר כל חיה ועוף כל שמחוסרין צידה שצריך לומר הבא מצודה

ונצודנו אסור לצודן וליתן לפניהם מזונות וכל שאין מחוסרין צידה מותר לצודן וליתן לפניהם מזונות. איל וצבי שקננו בפרדס וילדו בו עפרים ועדיין הם קטנים שא"צ צידה מותרין בלא זימון ודוקא בפרדס הסמוך לעיר בתוך ע' אמה דדעתו עילוה אבל אם אינו סמוך לעיר לא והאם אפילו זימון אין מועיל לה כיון שמחוסרת צידה: יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחים אסור לצודן הלכך אין מועיל להם זימון וה"מ בגדולים אבל בקטנים מותר לצודן אבל זימון צריכין וכיצד הוא הזימון אומר זה וזה אני נוטל למחר וא"צ לנענע. זימן שחורים ומצא לבנים או איפכא או ב' ומצא ג' פשיטא שאסורין אלא אפילו זימן שחורים ולבנים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים אסורין זימן ג' ומצא ב' מותרין בתוך הקן ומצא לפני הקן ולא בתוכו אסורין ואם אין שם קן אחר מותרין וכגון שאינו פורח דליכא למיתלי דאתו מעלמא אלא מדדה מעט מעט וכיון שאינו פורח אפילו אם יש קן בתוך נ' אמה שאפשר לו לדדות ממנו אם אינו עומד להדיא בענין שיכול לראותו אלא עומד בתוך קרן זוית מותר שאינו מדדה משם לכאן כיון שאינו יכול לראות קנו בכל פעם: השוחט בהמה בי"ט צריך שלא יבדוק עד שיפשיט שאם ימצא טריפה לא יהא רשאי להפשיטה ובענין טלטול הבשר לרב אלפס שפוסק במוקצה כר"י בי"ט אסור ולר"ת שפוסק כר"ש שרי ובענין מכירה לעו"ג נראה שמותר כדרך שהתירו מכירה לישראל שלא ישקול ולא יזכיר סכום דמים ואם אינו מאמינו יקח ממנו משכון שאם לא כן לא ישחטו ואתי לאמנועי משמחת יום טוב כדאמר גבי נתינת עורות לפני הדורסן:

תצ□ח

אין מראין סכין לחכם בי"ט לראותו אם הוא ראוי לשחוט אלא יראנו לעצמו וישאילו לאחרים ויכול להוליך סכין ובהמה אצל טבח לשחוט אפילו גדי קטן שצריך להוליכו על כתפו או טבח ילך אצל סכין ובהמה ואין שוחטין המדבריות ולא משקין אותן השקאה שלצורך שחיטה שדרך להשקות הבהמה קודם שחיטה כדי להפריש בין העור ובין הבשר אבל

שאר השקאה שרי להשקותה ומדבריות היינו שרועות חוץ לתחום ואינן באות ללון בתוך התחום ודווקא לר"י אבל מאן דפסיק במוקצה אפילו בי"ט כר"ש שרי אם הובאו שלא לצרכו ומיהו בעל העיטור כתב דאף לר"ש אסירי כיון דבחד לישנא קאמר בגמרא דר"ש מודי בהו דכגורגרות וצמוקין דמו אזלינן לחומרא אבל בה"ג כתב מוקצה הוא מדרבנן וכיון דאיכא תרי לישני אזלינן בה לקולא ושרי לר"ש ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל. עגל שנולד בי"ט מותר לשוחטו אם האם עומדת לאכילה אבל אם עומדת לגדל ולדות אסור לר"י והא דשרי דוקא דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו דאי לא"ה אסור עד ליל יום ח' וכגון שהפריס ע"ג קרקע שיצא מכלל ריסוק אברים ואם נולד בשבת כתב הרב ר' אפרים שאסור ביום טוב שלאחריו משום הכנה ובעל העיטור כתב שמותר וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל דלא שייך הכנה בלידת העגל בהמה מסוכנת שירא שמא תמות והוא אכל כבר וא"צ לה אסור לשוחטה אלא א"כ יש שהות ביום לאכול כזית ממנה מבע"י ואפילו אין שהות ביום לבודקה ולנתחה יכול לאכול בלא בדיקה ואם שחטה בשדה לא יביאנה לעיר במוט או במוטה כדרך שעושה בחול אלא יביאנה בידו איברים איברים: עוף שנדרס שצריך שהייה מעת לעת ובדיקה אחר שחיטה משום חשש טריפות יכול לשוחטו בי"ט ולא חיישינן שמא ימצא טרפה אע"ג דאיתיליד ביה ריעותא בכור בזמן הזה שאסור לשוחטו בלא מום אין חכם יכול לראותו בי"ט אם יש בו מום לשוחטו אפילו אם עבר וראה ומצאו שיש בו מום אין יכולין לשוחטו אבל אם נולד במומו ועבר וראהו נשחט על פיו ואם ראה המום מעי"ט וראה שהוא מום שראוי לישחט עליו יכול לחקור עליו בי"ט אם נפל בו המום מאליו ומתירו שכל מום שלא נפל בו מעצמו אלא אחרים גרמו לו בכוונה אינו חשיב מום לישחט עליו: בהמה חציה של עו"ג וחציה של ישראל יכולין לשוחטה בי"ט ואפילו יש להם ב' יכול לשחוט שתיהן כתב הרמב"ם ז"ל השוחט בהמה בי"ט מותר לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין ובלבד שלא יזיזו ממקומו אלא ישאר הצמר מסובך שם בשאר צמר הצואר אבל בעוף לא ימרט הנוצה והרמב"ן התיר למרוט אף הנוצה ור"י פסק כדברי הרמב"ם ז"ל אלא שהוסיף אף בתלישת הצמר

לאוסרו א"כ אינו מתכוין לתולשו אבל במתכוין אסור ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל מותר לשחוט לכתחלה חיה ועוף בי"ט לר"ת אם יש לו דקר נעוץ ועפר תיחוח בענין שא"צ לחפור ולא לכתוש וכ"ש אם הזמין עפר מאתמול אבל לרי"ף לא ישחוט לכתחלה א"כ יש לו עפר מוכן מאתמול ואם שחט כבר ויש לו דקר נעוץ ועפר תיחוח יכול לכסות בו: אפר כירה שהוסק מעי"ט יכולין לשחוט ולכסות בו הוסק בי"ט חשוב כנולד ואסור אף לר"ש א"כ הוא עדיין חם שראוי לצלות בו ביצה ואם שחט כבר מותר לכסות אפילו אינו ראוי לצלות בו: הכניס עפר הרבה לביתו לצורך גנתו והוא כנוס במקום אחד מותר לכסות בו דכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל מה שיצטרך: מכניס אדם מלא קופתו עפר לבית בסתם ועושה בו כל צרכו ולא אמרינן שהוא בטל אגב קרקע הבית והוא שיחד לו קרן זוית ומיירי שהוא תיחוח שאינו צריך לא כתישה ולא חפירה ולא היה חסר אלא זימון אבל אם הכניס מלא קופתו לצורך גנתו לא דכיון שהוא מועט בטל: כוי אין שוחטין אותו בי"ט דכיון שהוא ספק בהמה אסור לכסותו מספק הלכך אסור לשוחטו ואם שחטו אין מכסין את דמו אפי' אם יש לו עפר מוכן שהרואה שמכסין את דמו יאמר ודאי חיה הוא ויבא להתיר חלבו ולערב אם רישומו ניכר יכסנו שחט בהמה וחיה ונתערבו דמם זה בזה אם יכול לכסותו בדקירה אחת שא"צ להרבות בשביל דם הבהמה יכסנו ואם לאו לא יכסנו ואפי' דקירה אחת אסור לעשות ולכסות בה והרמב"ם ז"ל כתב אם יש לו עפר מוכן ואפר כירה יכסנו בדקירה אחת ונראה אם יכול לכסותו בדקירה אחת כיון ששחט כבר מותר אפילו אין לו עפר מוכן רק שיהיה לו דקר נעוץ ועפר תיחוח ואם יש לו עפר מוכן יכול לכסותו ואפילו בהרבה דקירות. שחט צפור מעי"ט ולא כסה דמו לא יכסנו בי"ט:

תצ"ט

אין מרגילין בי"ט פי' שמפשיטין העור שלם כדי לעשות ממנו נאד כתב בה"ג אסור למלוג גדי ואם רצה למולגו כדי לאכול עורו מפני שיש בו טורח יותר בהפשט שרי בהמה שנשחטה בי"ט מותר להגביה עורה וליתנה

במקום דריסת הרגלים אף על פי שאין בשר עליו כלל ומותר למלוח עליו בשר מליחה מועטת כדרך שמולחין לצלי אע"ג דדמי קצת לעיבוד ומותר להערים למולחו כאן מעט וכאן מעט עד שימלח את כולו אבל אם נשחטה מערב י"ט אסור אין מולחין החלבים ולא מהפכין בהם אפילו לשוחטן על גבי יתידות אע"פ שנשחט בי"ט ואם רצה למלוח בשר עליהן באויר בתוך ידו בענין שאינו נוגע בהן יש מתירין כיון שאין כאן הוכחה שעושה בשביל החלבים שיש לתלות שבשביל הבשר הוא עושה ויש אוסרין מדלא שרי אלא למלוח ע"ג העור מכלל דע"ג החלבים אסור בכל ענין משום דבמליחה מועטת סגי להו ואפילו במליחה לצלי הוי בהו כעיבוד והכי מסתבר: עלי שהוא דף עב וכבד וכלי הוא אלא שמלאכתו לאיסור לכתוש בו הריפות מותר לטלטלו לצורך גופו לקצב עליו בשר ולאחר שקצב עליו אסור לטלטלו ודוקא מחמה לצל אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר ולר"י אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו נמי אסור ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

ת□ק

אין קונין בשר מהטבח בפיסוק דמים שיאמר לו תן לי בסלע או בשתיים ושלא יאמר לו הריני שותף עמך בסלע אלא מחלק להם שלישיות או רביעיות כפי החלקים שדרך לחלק בעיר בלא פיסוק דמים ומביא שני בהמות ויאמר זו כזו ולמחר שמין הנשאר וכפי מה ששוה כך יפרע לו: אסור לשקול בשר ואפילו ליתנו בכף מאזנים לשומרו מן העכברים אסור אם היא תלויה במקום שרגילין לשקול בה מפני שנראה כשוקל ואסור לשקול מנה כנגד מנה או במים כגון שנותן מים בכלי ונותן בו החתיכה ולפי מה שעולין המים יודע כמה יש בחתיכה ומותר לשקול בידו שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה יש בה וטבח אומן אפילו זה נמי אסור כתב הרשב"א לכאורה נראה דכל זה לא איירי אלא בלוקח מן הטבח או בשני שותפין שחולקין ביניהם אבל לשקול בביתו לידע כמה יבשל מותר ומיהו גבי מדידת קמח משמע דאפילו בביתו נמי אסור אין עושין בית יד בבשר פי' לנוקבו לתלות בו ודוקא בסכין אבל ביד מותר

ולעשות בו סי' מותר אפילו בסכין מולגין הראש והרגלים ברותחין כדי להסיר השער ומהבהבין אותן באור אבל אין טופלין אותן בסיד ולא בחרסית ולא באדמה דמיחזי כעיבוד ואין גוזזין אותן במספרים שנראה כעושה לצורך השער מותר למלוח הרבה חתיכות ביחד אף על פי שאינו צריך אלא אחת:

תק□א

אין מבקעין עצים מן הקורות שעומדין לבנין אפילו לר"ש ולא מהקורה הנשברה בי"ט לר"י אבל לר"ש מותר אם היא רעועה וקרוב הוא שתשבר ואם אינה רעועה אפילו רבי שמעון מודה ואם נשברה מעי"ט מבקעין ממנה וכשהוא מבקע לא יבקע אלא בקופיץ ובצד הקצר שלו אבל לא בצד הרחב שיש לו שתי פיות א' קצר וא' רחב והרחב דומה למלאכת אומן ובקורדום אפי' בצד הקצר אסור וכן לא במגל ולא במגירה ובספר המצות אסר גם בקופיץ לפי שאין אנו בקיאים מהו קופיץ ולא התיר אלא בסכין ואפילו ביקוע בקופיץ לא שרי אלא בקורה גדולה דא"א להסיקה בלא ביקוע אבל עצים של הסקה גדולים קצת וראויין להסקה בלא ביקוע לא יבקעם כלל כיון שאפשר להסיקם בלא ביקוע אבל לשברם ביד יראה מפירש"י שמותר אבל מלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה דאפילו לשברם ביד נמי אסור וטוב להחמיר: אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף הסמוך לעיר בתוך ע' אמה וד"ט ואפילו אין לו פותחות או שיש לו פותחות אפי' בסוף התחום אבל מן השדה אפי' מכונסין או מפוזרין אפילו מן הקרפף אין מביאין: עלי קנים ועלי גפנים אפי' כנסם מאתמול חשיבי כמפוזרים מפני שהרוח מפזרם אא"כ הניח עליהם כלי מאתמול שלא יפזרם הרוח וכשמלקט בחצר עצים כדי לשרוף לא יעשה מהם צבור אלא יביא מעט וישרוף ויחזור ויביא מעט וישרוף: עצים שנשרו מן האילן בי"ט אין מסיקין בהן ואם נשרו לתוך התנור יתבאר בדין התנור בע"ה: אוד שהוא עץ שמחתין בו האש ונשבר בי"ט אין מסיקין בו לר"י מפני שהוא שבר כלי: שקדים ואגוזים שאכלן מעי"ט מסיקין בקליפתן ואם אכלן בי"ט אין מסיקין בהם לר"י: אסור להסיק בי"ט ב' של ר"ה

הלפידים שכבו בי"ט ראשון וכן בכל י"ט שאחר השבת אסור להסיק באותן שכבו בשבת א"כ ירבה עליהם עצים אחרים ויבטלם ברוב ובלבד שלא יגע בהן עד אחר שיתבטלו ברוב ובשאר יום טוב מותר:

תק"ב

אין מוציאים האש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים כגון שנותנין מים בזכוכית זכה כנגד השמש והנעורת נדלק בה ואין עושין פחמין ואין נופחין במפוח מפני שדומה למלאכת אומן אלא בשפופרת כתב א"א הרא"ש ז"ל במפוח קטן של בעל הבית שרי דלא דמי למלאכת אומן ולא לנפחים ולא לצורפי זהב ומיהו אין להקל מדלא אשכחן היתירא אלא בשפופרת מכלל דכל מפוח אסור. כשעושה האש ונותן עליה הקדירה צריך ליזהר בסידור העצים ובנתינת הקדירה עליהן שלא יהא דומה לבנין דאמר רב יהודה מדורתא מלמעלה למטה שרי ממטה למעלה אסור וכן פוריא וכן חביתא פי' כשעושין מדורה גדולה עושין ד' שורות של עצים כעין ד' דופני התיבה ונותנין עליה עצים ובהא קאמר שלא יעשה הדפנות תחלה אלא אחד יאחז העליונה בידו ואחד יעשה הדפנות תחתיהם שלא יהא דרך בנין מדורה העשויה מעצים דקים מותר להסיר מהם כל זמן שלא אחז בהן האור וכן הקדירה כששופתין אותה לא יניח אבנים תחלה ויתן אותה עליהם אלא יאחזנה באויר ויתן האבנים תחתיה וכן ביצים כשצולין אותם ומניחין אחד ע"ג ב' והאש ביניהם יאחזנה העליונה בידו ויתן האחרות תחתיה וכן פוריא כשרוצה להעמיד המטה או חזו הקרשים למעלה ומכניס הרגלים תחתיהן אבל לא יתן הרגלים תחלה והקרשים עליהן ודווקא כשהדפנות מחוברות כגון דופני התיבה הא לאו הכי שרי דאין עשיית אהל עראי כזה אסור בלא עשיית מחיצות וע"כ א"צ ליזהר כשמשימין השולחן ששימו השולחן ואח"כ הרגלים דכיון שאין לו מחיצות אין לחוש וכן חביתא כשרוצין להטותה על אבנים מטיין אותה תחלה ואח"כ נותנים אבנים תחתיה או כשמסדרין חביות זו על זו אחד ע"ג ב' יאחזנה העליונה בידו ומסדר התחתונות תחלה אבל אבנים של בה"כ מותר לצדדן רש"י פירש דכל זה

דלא כהלכתא דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר אבל ר"י פירש דחשיב שפיר מתכוין שהרי מכוין למה שעושה כתב הרב רבינו שלמה בן אדרת בשם התוספות שלא אסרו אלא כי האי גוונא שצריך לאויר שלמטה אבל אם אינו צריך לאויר מותר ע"כ מותר להניח ספר מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן כיון שאינו צריך לאויר שלמטה אין סומכין הקדירה בבקעת עץ לחה דכיון שהיא לחה ואינה ראויה להסקה אסור לטלטלה לצורך שום דבר אבל יבישה שראויה להסקה מותרת לכל דבר אין מבשלין בקדירות של חרס חדשות אא"כ הרתיחן תחלה מעי"ט מפני שהבישול הראשון מחזקן והוא גמר תיקונם:

תק"ג

אסור לבשל בי"ט אלא כדי צורך היום אבל מי"ט לחבירו או מי"ט לשבת אסור אבל ממלאה אשה הקדירה מבשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת מפני שהתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדירה וי"א דאפילו אמרה בפירוש שהיא רוצה אותו לצורך מחר שהוא מותר ויש אוסרין ונראה שהוא מותר כיון דטעם ההיתר מפני שהתוספת גורם טעם בתבשיל אם כן אפילו פירשה בפירוש נמי מותר כתב בעל העיטור דווקא קודם אכילה יכולה להרבות בבישול אבל לאחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר אוכל ממנו כזית דאין לך הערמה גדולה מזו וכן נחתום יכול לחמם חבית מלא מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד:

תק"ד

תבלין או פלפלין נידוכין כדרכן לרב אלפס אפילו במדוך של אבן חוץ מן המלח שצריך שינוי שיטה קצת ומיהו אסור לטחון הפלפלין בריחיים קטנים שלהם וכ"כ הרמב"ם ז"ל אבל לדעת התוס' גם פלפלין ותבלין צריכין הטייה אם יודע מעי"ט כמה קדירות רוצה לבשל ואם אינו יודע שרי ושום וחרדל ושחליים אפילו אם יודע מעי"ט שרי לפי שנפגמים ביותר אם שוחקין אותם מעי"ט מותר להוליך תבלין ומדוך אצל הקדירה או הקדירה אצלם: אין כותשין הריפות וכיוצא בזה במכתשת גדולה אבל בקטנה שרי ובאתרא דאיכא למיחש שיכתשו בגדולה ויאמרו בקטנה עשינו

אסור אף בקטנה וכיון שאין שיעור מפורש מה נקרא גדולה או קטנה נכון להחמיר לאסור בכל. אסור למדוד תבלין כדי ליתנם בקדירה ולנחתום מותר כדי שלא יקדיח תבשילו:

תק"ה

קדירה שיש בה אוכלין מותר לחלוב בהמה לתוכה לרי"ף אע"פ שאסור ליינק מן הבהמה בי"ט אא"כ היה מצטער אם לא יינק אפ"ה מותר לחלוב לתוך הקדירה אבל אם אין בה אוכל אסור ור"ח אוסר אף כשיש בה אוכל:

תק"ו

אין מודדין קמח בי"ט כדי ללוש אלא יפחות או יוסיף מעט על המדה ויש מתירין בפסח מפני שצריך לדקדק במדידה שלא יפחת משיעור חלה ושלא יוסיף משום חשש חימוץ ורב אלפס אוסר וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואין מרקדין הקמח בתחלה בי"ט אפילו על ידי שינוי אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית מותר אף בלא שינוי לא נפל בו דבר אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה צריך שינוי קצת כגון ע"ג שולחן אבל א"צ שינוי גדול לרקד אחורי הנפה הלש עיסה ביום טוב יכול להפריש ממנה חלה ולהוליכה לכהן וכן מתנות כהונה יכול להוליכם לכהן אפי' הורמו מאמש עיסה שנילושה מעי"ט בא"י לכ"ע אסור להפריש ממנה חלה בי"ט אבל בחוצה לארץ דקי"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש רק שישיר ממנה מעט יותר מן החלה פסק ר"ח שיכול להפריש ורי"ף וכן רש"י פסקו שאין להפריש ורבינו חיים כתב בשם רש"י דאפי' מה שאוכל ומשייר החלה הוי בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפריש אלא אוכל ומשייר וכשפירש החלה בי"ט לא ישרפנה מיד אלא יניחנה עד הלילה וביום טוב של פסח שאסור להניחה משום חימוץ כתבתי בהלכות פסח מה יעשה בה: מותר לעשות פת עבה בי"ט פירוש פיתין גדולים ולא חיישינן שמתוך כך יבא לאפות יותר ממה שצריך: היה לו קמח או עיסה בשותפות עם העו"ג אסור לאפות בי"ט:

תק□ז

אופין בפורני ולא חיישי' לטרחא ובלבד שלא תהא חדשה דחיישינן שמא תפחת וימנע משמחת י"ט ומחממין חמין באנטיכי אף על פי שעצים שנשרו מן הדקל בי"ט או בשבת שלפניו אסור להסיקן אם נשרו בתוך התנור מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן כיון דקליא לאיסוריה מותר לבטל איסור דרבנן ובלבד שלא יגע בהן עד שיתבטלו ברוב ואחי ה"ר יחיאל ז"ל כתב שאם נפלו בתנור בשבת אסור להסיקן בי"ט שלאחריו אפילו על ידי ביטול ברוב ולא דמי לנשרו בי"ט דבההיא ליכא אלא איסור דרבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש אבל הנך שנשרו בשבת אסורין מדאורייתא בי"ט משום הכנה ובאיסור דאורייתא אין מבטלין איסור: אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור דהו"ל מתקן מנא: תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה אסור לגורפו אבל מותר להשכיב האש והאפר שבו כדי שיהא חלק ולא יגע בפת אבל אם צריך לגורפו אפילו אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ואינו גורפו אלא כדי ליפות הפת או הצלי שלא יגע בו הטיח ויחרך שרי ודוקא בתנורים שלהן שהיו מדבקין הפת סביבם ואין צריכין לגורפן אלא מהטיח שנופל לתוכו אבל בתנורים שלנו שמכבין הגחלים בגריפתן אם אפשר לאפות זולתה אלא שרוצה לגרוף כדי ליפות הפת אסור אבל אם א"א לאפות בלא גריפה מותר: תנור וכיריים חדשים הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר אבל אין סכין אותן בשמן ולא טחין אותן במטלית ולא מפיגין אותן בצונן כדי לחזק אבל היסק ראשון מותר אע"פ שהוא חדש שאינו נגמר להתחזק עד שיפיגנו ואם צריך להפיגו כדי לאפות בו כגון שהוסק יותר מדאי יכול להפיגו בצונן ולכך היה אומר הר"ר מאיר מרוטנבורק שמותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בו התנור אע"פ שמכבה: מותר לאפות תנור מלא פת אע"פ שא"צ אלא פת אחד ופירש"י דוקא להם שתנוריהם היו קטנים והיו מדבקין הפת בדפנותיהן ומתוך שהוא מלא אין מקום לחומו להתפשט והפת נאפה יפה אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך אסור לגבל טיט לטוח בו פי התנור אבל יכול ליקח מהטיט שעל שפת הנהר לטוח בו ובלבד

שייחדו לכך מעי"ט שיציין אותו ואפר מותר לרש"י לגבלו ולטוח בו ולר"י אסור אא"כ נתן עליו מים מאתמול ור"ת פי' דאפר נמי אסור לגבלו ופירש הוא אפר מותר פי' להניחו על פי התנור כדי שישמור חומו אבל עפר אסור להניח עליו:

תק□ח

אין מלבנין הרעפים כדי לצלות עליהם שבליבון זה הם מתחזקין והו"ל כמתקן מנא ולא שוברין החרס ולא חותכין הנייר לצלות בו צלי ולא פוצעין הקנה לצלות בו מליח אבל פוצעין האגוזים במטלית ולא חיישינן שמא יקרע:

תק□ט

מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מעי"ט דוחין יו"ט כגון גריפת תנור ושפוד שנשבר חודו בי"ט בענין שאין ראוי לצלות בו מותר לתקנו אבל אם נתעקם קצת ועדיין ראוי לצלות בו אסור לתקנו אפי' אם יכול לתקנו בידו בלא כלי: סכין שנפגמה בי"ט מותר לחדדה במשחזת של עץ או על חברתה ומורין לעשות כן אבל במשחזת של אבן אע"פ שמותר לחדד בה אין מורין לעשות כן אבל להעביר שמנוניתו אף בשל אבן מורין לעשות כן ואם נפגמה מעי"ט אסור והרמב"ם כתב אפילו על גבי עץ הלכה ואין מורין כן ועל גבי משחזת של אבן אין משחיזין כלל וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה נפגמה מעי"ט אסור לחדדה במשחזת ואם לא נפגמה מעי"ט אלא עמדה פי' התחילה קצת להתקלקל ואינה חותכה יפה אם יכול לחתוך בה ע"י הדחק יכול להשחיזה בי"ט ופי' רב אלפס אגב ריחייא או דיקולא אבל לא במשחזת ובעל העיטור כתב אפילו במשחזת והכי מסתבר אבל אם אינו יכול לחתוך בה אפילו על ידי הדחק אסור להשחיזה דהוה ליה מתקן מנא:

תק□י

מוללין מלילות ומפרכין קטניות בי"ט ומנפח מעט מעט ואוכל אפילו בקנון ותמחוי אבל לא בנפה וכברה: הבורר קטניות או שאר דבר אם יש

טורח בברירת האוכל יותר מפסולת כגון שהאוכל מרובה בורר כדרכו לזרוק הפסולת ואם טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא דק נוטל האוכל ומניח הפסולת ודוקא כשהאוכל מרובה על הפסולת מכמותו ומשכחת לה באוכל מרובה ואפ"ה יש טורח יותר בברירת הפסולת כגון שהוא דק כדפרישית אבל אם כמות הפסולת מרובה אסור אפי' לטלטלו שהאוכל בטל ברוב ומ"מ לזזים ובטנים שנשתברו ועדיין מעורין בקליפיהן אע"פ שהפסולת מרובה על האוכל מותרין דלא מיקרי פסולת מרובה כיון דאורחיהו בהכי והוי כמו שומר לפרי ולא דמי לעצמות וקליפין כיון שנפרדו לגמרי מן האוכל: אין מסננין החרדל במסננת שלו ואין ממתיקין אותו בגחלת של עץ אבל בשל מתכת מותר: אין תולין המסננת בי"ט לסנן בה שמרים היתה תלויה ועומדת מותר ליתן בה שמרים לסנן ומערים ותולה אותה ליתן בה רמונים ונותן בה שמרים ובלבד שיתן בה רמונים תחלה: אין עושין גבינה בי"ט ואין גוזזין הירק במספרים שרגילין לחותכם בהן מן המחובר ומתקנין את הקונדס והעכביות אף על פי שמותר לטרוח לתקן צרכי סעודה ביום טוב מכל מקום מה שאפשר לשנות מדרך חול יעשה הלכך המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל וקופה לתת לתוכה ארבעה או חמשה כדים ביחד אלא יביאם לפניו בידו אחד אחד או שנים שנים דמוכה שלצורך י"ט מביאם וכן כל כיוצא בזה ישנה מדרך חול אפילו אין בשינוי קלות המשא ואם א"א לו לשנות כגון שזימן הרבה אורחים וצריך למהר ולהביא לפנייהם יעשה כדרכו:

תקי□א

מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ולחמם מים לרחוץ רגליו אבל לא כל גופו לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מעי"ט כתב רי"ף שמותר ור"י אסר ולזה הסכים א"א ז"ל: אדם מותר לטבול בי"ט מטומאתו אבל אסור להטביל כלים חדשים או טמאים לטהרם אין עושין מוגמר פירוש שמפזר מיני בשמים על הגחלים בין אם מכוין להריח בין אם מכוין למגמר הבית או הכלים אבל אם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה מותר לא שנא אם מפזר על גבי חרס או על גבי גחלת של עץ:

תקי□ב

אין מבשלין לצורך א"י בי"ט הלכך אפילו להזמינו אסור שמא ירבה בשבילו ודוקא להזמינו דכיון שרוצה לכבדו חיישינן שמא ירבה בשבילו אבל לעבדו ושפחתו בביתו וכן שליח השלוח לו מותר להאכילם עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילם כתב הרמב"ם אבל אם בא הא"י מאליו אוכל עמו שכבר הכינוהו ואינו נראה דאע"פ שכבר הכינוהו אכתי איכא למיחש שמא ירבה בשבילו אם הוא חשוב וראוי לכך אלא צריך שיאמר לו אם יספיק לך כמה שהכננו לעצמינו בוא ואכול: אנשים א"י שמוטל על בני העיר לאפות להן אסור לאפות להן בי"ט אפילו אם אינן מקפידין אם יאכל ישראל ממה שהוא אוכל ובה"ג התיר אם אינן מקפידין וכ"כ הרמב"ם אנשים א"י שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להן אם אינן מקפידין שהישראל אוכל ממנו מותר לאפות להם ואינו כן לפי גירסת הגמ' שלנו וכשם שאסור לבשל לצורך א"י כך אסור לבשל לצורך בהמה ודוקא בישול ואפייה אבל לטלטל מזונות וליתן לפניהם מותר אפי' בשבת ואבי העזרי וז"ל הלוי כתבו שמותר לבשל לצורך בהמה ולא נהירא לא"א ז"ל:

תקי□ג

ביצה שנולדה בשבת וי"ט אסור ליגע בה וכ"ש שלא לאוכלה ואפילו ספק נולדה בי"ט או בחול אסורה ואפי' נתערב באלף כולן אסורות ואבי העזרי אסר אפילו התבשיל שנעשה בספק ביצה שנולדה בי"ט וכ"כ הר"ם מרוטנבורק ולפי מה שפי' ר"ת דהא דאמרינן דבר שיש לו מתירין לא בטיל דוקא כשהוא בעין אבל טעמו בטל בס' היה נראה שהתבשיל מותר כיון שלא נתכוין לבטלה ומותר לכפות עליה כלי שלא תשבר ובלבד שלא יגע בה הכלי ובי"ט שני מותרת בשני י"ט של גליות אבל בשני י"ט של ר"ה או משבת לי"ט של אחריו או מי"ט שלפני השבת לשבת אסורה בשני: ביצה שיצא' רובה מעי"ט וחזרה ויצאה בי"ט מותרת דחשיב לידה משיצאה רובה הלכך אפילו בדק בקינה של תרנגולת מעי"ט סמוך לחשיכה ולא מצא בה בצים ולמחר השכים ומצא בה בצים מותרות שתרנגולת

אינה יולדת בלילה ובודאי מאתמול ילדה אף על פי שבדק אתמול ולא מצא בה אנו תולין שמאתמול יצא רובה וחזרה וכגון דאיכא זכר בהדה ואפילו עד ס' בתי ובלבד שלא יפסיק נהר שאין בו גשר שאז אינה יולדת בלילה אבל אי ליכא זכר בהדה לא שאז יולדת בלילה ואם לא בדק מעי"ט אפילו אי ליכא זכר בהדה שריא דתלינן דמאתמול היתה שם דאף בלא זכר רובן יולדות ביום הלכך מותר ליקח בצים מן העו"ג בליל ראשון של י"ט דתלינן מעי"ט ילדה וכן בליל ב' בשני י"ט של גליות אבל לא בליל ב' של ר"ה ולא בליל א' של י"ט שאחר השבת דאימור מאתמול הוה: השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות ואפילו בי"ט שלאחר השבת: אפרוח שנולד בי"ט יש מתירין והגאונים אוסרין וגם רי"ף אוסר ואם נולדה בשבת כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל שאסור בי"ט שלאחריו משום הכנה דודאי שייך ביה הכנה דבעודו בקליפתו לא היה ראוי לכולם: